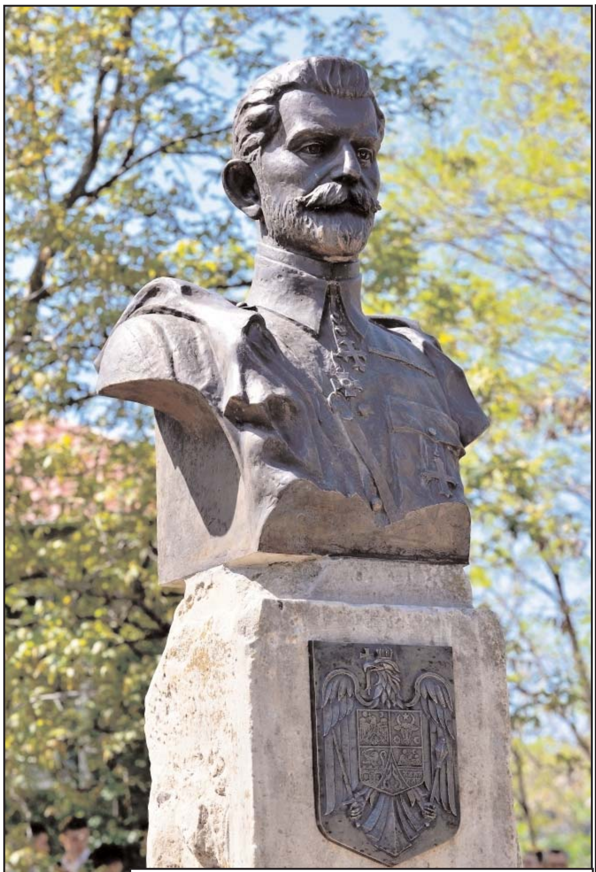
ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XI ■ Nr. 2 (111) ■ Februarie 2020

Bustul Regelui Ferdinand, Tepilova-Soroca, Basarabia

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeș și a Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Sechestrați în bule

Gheorghe PĂUN

Recunosc, titlul este puțin „comercial”, înșelător din mai multe puncte de vedere. L-am ales pentru a aminti de „sechestrarea în prezent”, despre care vorbeam în luna noiembrie și care este una dintre consecințele fenomenului discutat acum – fără a avea o corespondență/cauzalitate „unu la unu” între cele două. Într-adevăr, captivitatea într-o bulă are și alte urmări, iar recluziunea în prezent are și alte surse. Apoi, formularea sugerează un agent „sechestrator”, ceea ce nu este neapărat adevărat în cazul „bulelor” în care fiecare dintre noi este plasat. Bulele sunt inevitabile, inerente, ubicue, perene. Terminologia este nouă, devenită chiar populară de când cu „bula Facebook”, dar fenomenul face parte din *gramatica lumii.*

În primul rând, orice grup, profesional sau legat de hobby-uri, club, asociație, „gașcă” de prieteni poate fi considerat o bulă – numai că acestea sunt de mici dimensiuni, în interiorul lor nu circulă un număr de mesaje comparabil cu cel făcut posibil de internet sau de „rețelele de socializare” și, detaliu important, sunt puțin vulnerabile la intruși cu eventuale intenții manipulatoare.

O altă explicație ține de combinatorică, dacă vreți, chiar de matematică: suntem „clasificabili” prin simplul fapt că dacă avem un număr de obiecte, descrise de un număr de caracteristici, fiecare cu un număr de valori, dacă numărul de obiecte crește, la un moment dat (depinde acest moment de numărul de caracteristici luate în seamă și de numărul de valori ale fiecărei caracteristici) vor apărea similarități, obiecte indiscernabile, clase de obiecte asemănătoare – deci *bule.* Profile-tip.

Acesta este nivelul, să-i zicem, structural-obiectiv-intrinsec.

La nivel socio-cultural modern lucrurile sunt mult mai complicate, pentru că oamenii pot fi clasificați ușor și în funcție de educație, pasiuni, deprinderi, opțiuni politice, informație, iar aceasta de pe urmă poate să fie *interceptată* (mai mult sau mai puțin ilegal) sau *furnizată.* Furnizată de bunăvoie, *de regulă neconștient,* sau selectată „obiectiv”, de programe dedicate acestui scop. O persoană ocupată (și ce tânăr „din ziua de azi” nu este ocupat, prins între serviciu, familie, viața într-un oraș mare?), cu pagină pe o „rețea de socializare”, va ajunge inevitabil într-o bulă de „prieteni”, definiți astfel pe baza *like*-urilor reciproce, a preocupărilor comune, a prietenilor comuni (prietenia nu este tranzitivă, dar tranzitivitatea prieteniei este plauzibilă), încât la un moment dat grupul devine referință, sursă de păreri, justificare a opțiunilor. Grupul devine autosuficient. De aici până la exclusivism pasul e mic, la fel până la extremism-fanatism, într-un înțeles general, dar și cu manifestări concrete. Verbale, comportamentale, electorale. (O glumă cu tâlc: unii oameni își îngustează pas cu pas *orizontul,* până-l reduc la un punct, și atunci acela devine *punctul lor de vedere…*) Se intră chiar într-un cerc (vicios): lipsa de timp și energie limitează posibilitatea de informare, apare abandonarea în bulă, iar autosuficiența bulei restrânge drastic și deformează informarea ulterioară. Un proces inconștient, deci cu atât mai puternic-tiranic.

Clasele de persoane similare se formează de la sine, bulele specifice „rețelelor de socializare” (se mai numesc, sugestiv, și camere-ecou), de asemenea. Cunoscându-le, ele pot fi însă folosite. Pentru marketing de toate felurile, de la cel comercial la cel politic. Ceea ce se și face, de multă vreme, ba chiar la vedere. Marketingul comercial este mai bine reglat, legislația celui politic este la început, de aici și scandalurile pe care le vedem periodic – și care sunt mai totdeauna întrepătrunse cu acțiuni de influențare a bulelor. În acest punct intervin *influencerii.* Dați-mi voie să folosesc acest barbarism, în speranța că așa va rămâne… Ajunge unul, priceput și activ, la o bulă, pentru a o contamina cu opțiuni interesate. Bule au existat dintotdeauna, mai recentă este folosirea lor și cu adevărat „modernă” este manipularea lor. Scriu „manipulare”, pentru că situațiile imorale-ilegale sunt sigur mai frecvente, dar influențarea poate fi îndreptată, teoretic, și într-o direcție bună (detaliu sensibil: „bună” din ce punct de vedere, al cui?).

Evident, se pot face multe legături, mai teoretice unele, mai practice altele: cu *nevoia de apartenență* inventariată de Maslow în piramida sa a nevoilor umane (cu cât mai slabă o personalitate, cu atât mai fidelă grupului); cu zgomotul politicianist, obsesie a mass-mediei, care extinde bolnăvicios competiția electorală la întreaga comportare socială (Simone Weil a spus-o); cu oengismul transnațional, adesea coordonat de interese obscure, dar militând pentru inocent formulate cauze globale, multe ținând de mai peste tot contestata, dar încă activa corectitudine politică și de alte *progresisme* care compromit termenul de progres; cu moda haștagistă, găselniță snobă și tâmpă, trecătoare și frivolă ca orice modă; cu condamnabila (în istorie, criminală adesea) împărțire a lumii între Noi și Ceilalți, separare facilitată acum și de segregarea digitală, defavorabilă mai vârstnicilor, deveniți „analfabeți/imigranți digitali”… Și încă altele.

Mă aștept ca un haștagist deștept să puncteze triumfător: păi, textul de față nu este menit unei bule, a cititorilor revistei?... Sper ca măcar unul să întrebe – aș putea atunci să-l contrazic, dându-l chiar pe el de contraexemplu… Și insistând că textul se adresează tuturor captivilor, oricare le-ar fi bula… Mai ales lor.

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

În şedinţa Senatului de la 16 martie, d. ministru de Finanţe a adus în discuţiune un proiect care-l autorizează a împrumuta de la Casa de Depuneri un maximum de 2.000.000 lei noi pentru a cumpăra porumb şi a veni în ajutorul sătenilor din judeţele unde recolta a fost rea în anul agricol 1881.

Aprobăm fără îndoială proiectul, căci aceasta este la urma urmelor esenţa statului: a pune puterea şi sucursul colectivităţii naţionale în serviciul cetăţeanului sau a grupului de cetăţeni, pe care intemperia, nedreptatea altuia ori alte împrejurări sunt pe cale de a-i nimici.

În privirea aceasta nu încape discuţie şi în contra proiectului de lege îndeosebi nu e nimic de zis. Senatul l-a admis chiar cu unanimitate.

Dar s-a relevat în Senat (...) că asemenea proiecte de legi, desigur folositoare pentru moment, sunt numai nişte paliative temporare în contra unor cauze prea generale, prea periodice pentru ca să ajute tocmai mult populaţiunilor noastre din sate.

Ţara noastră, cu pământul ei în mare parte aluvial şi sub o climă nestatornică, e în adevăr de-o rodire fenomenală, însă, ca toate ţările roditoare, ea e supusă unei iregularităţi constante a producţiunii. Hanovera, nisipelniţa sfântului imperiu germanic, Prusia, Polonia au o rodire mare ori de mijloc, însă regulată. Şi ploile torenţiale ori putrede sunt rare şi seceta asemenea. În genere, se poate calcula de mai nainte producţiunea şi rizicul semănătorului e mic; Dumnezeu nu-i dă poate mult, însă în orice caz îi dă de ajuns, îi dă cam atât sau ceva peste atât cât prevăzuse el însuşi c-o să culeagă.

Din cauza iregularităţii producţiunii la noi, poporul nostru din vremile vechi încă şi-a ales de hrană nişte plante a căror rodire e relativ mai sigură decât a grâului; în vechime meiul, în timpul din urmă porumbul. Până azi încă păstrăm indicaţia merticului de mei ce se împărţea la crucea de voinici în vremea lui Mircea, căci patru voinici de rând formau o cruce, de unde până azi a rămas vorba populară „un voinic cât patru ori o cruce de voinic”. Hrana originară cată să fi fost grâul, dar a fost suplantat tocmai prin natura climatică a ţării, tocmai prin iregularitatea producţiunii.

Astfel ingeniul poporului s-a luptat în contra climei cu două plante; mai târziu s-a luptat cu pătulele de rezervă care, la 1864, au fost desfiinţate.

Recoltele rele de porumb sau se repetă peste toată ţara din patru în patru ani, sau sunt locale şi apasă mai cu seamă unele judeţe. Lipsiţi printr-o rea recoltă de hrana zilnică a lor şi a familiei, ţăranii sunt siliţi să se împrumute fie cu bucate, fie cu bani, fie că n-au avut rod, fie pentru că nu le-au ajuns cum zic ei „din porumb în porumb”, adică de la recolta trecută până la cea viitoare şi, în acest chip, încap adesea în mari nevoi.

Se ştie că românul nu cerşeşte, nici a cerşit vreodată. Chiar „breasla cerşetorilor”, cunoscută în secolele trecute era compusă din ţigani şi din alţi venetici. Prea cu greu se atingea asemenea de lucrul altuia, exceptând - fie spus în parantez - slăbiciunea lui pentru cai; şi chiar dacă în timp de rele recolte furturile sunt mai dese, în orice caz n-au a face cu mulţimea crimelor ce se-ntâmplă la crize analoge în alte ţări. Silit deci să se împrumute în condiţii uneori foarte oneroase, care atârnă de natură, adesea de provenienţa creditorului, încape în datorii, care la rândul lor, întreţesându-se cu nevoi noi, nasc alte datorii, până ce nu-şi mai vede capul de ele şi se lehămăţeşte, se dezgustă de lucru şi de viaţă, uneori îşi ia lumea-n cap, lăsându-şi ogorul pârloagă, via paragină şi casa pustie. Nu toţi sunt aşa, dar poate a patra parte a populaţiunii din orice sat cată a fi apărată de-un guvern prevăzător în contra propriei sale neprevederi şi a incuriei economice. Gustul de-a strânge bani albi pentru zile negre asemenea nu se află la toţi ţăranii; incuria, trăirea de pe-o zi pe alta e, din nenorocire, încă un semn caracteristic pentru o seamă de oameni de la ţară. Zicem din nenorocire pentru că urmările sunt adeseori foarte rele. În sine, această incurie corespunde c-o calitate a românului, cu caracterul lui senin şi vesel. Dar această calitate, care e pe de altă parte întunecată de propria ei umbră, de neprevederea economică, nu trebuie să devină o piedică constantă pentru dezvoltarea lui, un mijloc de-a-l exploata, de-a-l face să se înnămolească în datorii. Fără a-i dărui ceva şi fără a-i impune prea mari sacrificii, să nu fie oare cu putinţă de-a găsi un mijloc care să-l prezerve în contra propriei lui neprevederi? În adevăr, administraţia veche găsise acest mijloc, ca mai cu binele, mai cu zorul, îndemna pe locuitor, când avea recolta bună, să pună ceva la o parte pentru zilele rele. Astfel ţăranul nu era în poziţia de-a face datorii, ci trăia dintr-o economie, făcută cam cu de-a sila, însă anii grei şi zilele negre treceau fără ca să-i micşoreze sau să-i nimicească chiar poziţiunea lui economică. Dar se va-ndatora către stat, dar către proprietar sau arendaş, dar către consăteni uzurari poate, lucrul rămâne acelaşi: se-ndatorează şi trebuie neapărat să plătească, ceea ce şi face, adeseori însă în condiţii foarte oneroase.

Va să zică atât introducerea meiului şi a porumbului ca alimente, cât şi magazinele de rezervă au fost mijloace întrebuinţate în contra iregularităţii producţiunii ţării, o iregularitate constantă, periodică ca însăşi natura brazdei şi a climei. Ele au fost asemenea mijloace îndreptate în contra unui rău psihologic, incuria răsărită din aceleaşi cauze climatice. În adevăr, o climă care-şi râde de prevederea omului, care promite zâmbind un an bun şi te surprinde c-o recoltă rea, care azi te îmbogăţeşte, mâine te aduce în sapă de lemn, e un mare inamic al prevederii şi al muncii liniştite şi sigure; ea imprimă producţiunii şi câştigului caracterul de uşurinţă pe care-l dă jocul de hazard.

E vorba dar de-a se afla în contra unui rău permanent un remediu permanent, căci subvenirile din partea statului, din buget, ni se par un paliativ de prea mică şi prea locală însemnătate. S-a propus a se combate seceta prin irigaţiuni. Oricât de amici ai irigaţiunilor am fi, ele sunt rezultatul unei temeinice dezvoltări raţionale a agriculturii şi nu pot veni decât gradat, cu timpul, şi mai ales ridicându-se cu mult nivelul cunoştinţelor tehnice ale populaţiunilor noastre. Deocamdată suntem avizaţi la cultura tradiţională, deci şi la unele neajunsuri ale ei.

La întâmpinarea d-lui ministru de Finanţe că legile s-ar opune la o muncă silită, ca facerea pătulelor de rezervă etc., avem onoare a răspunde acestui improvizat om de stat că nu oamenii se chinuiesc în favorul legilor, ci legile se fac pentru oameni, pentru bunul lor trai şi pentru siguranţa lor. Atâta măcar ar trebui să ştie un creştin care pretinde a da consilii regelui său şi ţării sale.

Ar rămâne în adevăr a se alege între două mijloace: casele de economie şi pătulele de rezervă. Noi credem în superioritatea absolută a celui din urmă mijloc, care nici măcar nu exclude pe cel dintâi, căci se pot şi unele şi altele.

Cu banii din casa de economii nu se pot cumpăra producte decât pe preţul curent - urcat în vreme de lipsă. Pe când din pătule ţăranul îşi ia porumbul cu preţul cel mai mic posibil, cu acela pe care l-a avut porumbul în anul de belşug, în care-a fost pus în pătul. Obiecţiunea că s-ar fi comis abuzuri în trecut cu pătulele nu e de nicio valoare. Abuzuri s-au făcut totdeauna în toate celea şi în toate ţările. Dacă abuzurile de care e susceptibilă o reformă ar împiedica realizarea ei, nicio îmbunătăţire nu s-ar mai face pe faţa pământului. (*Timpul,* 21 martie 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Horia BĂDESCU

Patima fără sfârşit

Într-o admirabilă piesă a lui Horia Lovinescu, *Patima fără sfârşit,* dedicată secolelor de luptă şi speranţă ale românilor ardeleni, există un memorabil schimb de replici între două personaje: Andrei, nepotul baronului Mailat, şi Hoinarul. Andrei întreabă: „Tu chiar crezi că Ardealul va fi vreodată al românilor?", iar Hoinarul, cel ce poartă „numele vântului care mă bate şi al stelei care mă călăuzeşte", răspunde: „Dar este!" Din punct de vedere dramatic, este punerea în discuţie a unei realităţi privite din perspectiva termenilor juridici *de jure* şi *de facto.* Marea Unire avea să suprapună şi să impună cei doi termeni, legalizând politic o situaţie existentă de fapt de la începuturile istorice ale Transilvaniei.

Căci, momentele mari, momentele de glorie îşi împlinesc şi îşi dezvăluie strălucirea la capătul unei îndelungi perioade de gestaţie, a unui şir întreg de evenimente pregătitoare încărcate de semnificaţie, a căror însumare se consumă în magnificenţa acelor clipe astrale ori, cum spunea unul dintre martorii înălţatului ceas de la Alba Iulia, sunt „capătul unui drum lung de sânge şi de lacrimi". Ele sunt precedate însă de multitudinea actelor de voinţă care le premerg şi din care se însumează victoria.

Clujul, prin realitatea structurii sale demografice, rod al secularei segregaţii etnice, precum cele mai multe oraşe transilvane, dar poate mai mult decât oricare dintre acestea, nu s-a aflat în prim-planul marilor decizii naţionale. Căci istoria Clujului ilustrează pe deplin drumul tragic şi triumfal al românilor ardeleni spre ora astrală a destinului lor. Şi totuşi, Clujul se regăseşte pe această traiectorie încă din nenorocitul episod al Răscoalei de la Bobâlna, care îi va exclude pe români dintre stările naţiunilor transilvane, când, spre cinstea lui, se alătură răsculaţilor. Aici se semnează pacea de la Mănăştur. Clujul va avea exclusivitatea primului primar român al vreunui oraş ardelean, în vremea domniei lui Mihai Viteazul, dar va fi şi martorul josnicului martiriu al marelui general al acestuia, Baba Novac. La Cluj îşi va face studiile Avram Iancu, la Cluj va avea loc ruşinosul proces al Memorandiştilor, autorii acelui act care deschidea ofensiva politică a românilor către recunoaşterea dreptului lor istoric şi către momentul Alba Iulia. La Cluj va înfiinţa Amos Frâncu Senatul Naţional din Cluj şi gărzile moţeşti.

Dar „răzbunarea" Clujului pentru această somnie impusă de realităţile istorice, pentru situarea sa, în fond, la periferia marilor decizii ale naţiunii române din Transilvania, avea să fie acel „miracol" al emergenţei sale în plan spiritual şi cultural, a cărui anatomie avea să o facă inteligent şi riguros într-una dintre cărţile sale criticul Petru Poantă, acea explozie viguroasă, dinamică, irepresibilă a potenţelor creatoare ale spiritualităţii româneşti în sfera culturii înalte, de la care fusese exclusă cu obstinaţie secole de-a rândul, întreaga evoluţie a urbei după Marea Unire, în plan material şi spiritual, ştiinţific, universitar, artistic, reprezentând, deopotrivă, triumful administrării româneşti a întregii provincii.

Anii ce au urmat momentului istoric de la Alba Iulia au fost anii „facerii", ai creării şi statuării imediate, dar nu oricum, a marilor instituţii culturale: Universitatea, Teatrul Naţional, Opera Română şi Conservatorul. Căci, dacă reorganizarea administrativă a provinciilor era o necesitate stringentă, edificarea instituţiilor amintite era o urgenţă a urgenţelor. Un efort uriaş, care angrena în realizarea proiectului elitele din întreaga Românie Mare, într-un spaţiu căruia i se refuzase cu obstinaţie constituirea unui asemenea corpus. Era, pentru cei de atunci, datoria vieţii lor, cum sublinia la deschiderea Universităţii clujene marele istoric Vasile Pârvan: „Supremul scop al luptei noastre e spiritualizarea vieţei marelui organism social-politic şi cultural creator care e naţiunea. Mijloacele întrebuinţate de noi sunt exclusiv de caracter socio-cultural şi pleacă din isvorul unic al idealismului naţional."

Din perspectiva acestei datorii şi a entuziasmului iscat de posibilitatea instituţionalizării ei, avea să decurgă şi fondarea Teatrului Naţional. Timp de aproape două veacuri viaţa teatrală românească din Transilvania fusese marginalizată, exclusă, interzisă. Ea s-a putut manifesta la început, după cum reiese din eminenta cercetare a istoricului literar Mircea Popa, doar prin ceea ce acesta defineşte ca *teatrul de colegiu în limba naţională,* la Oradea, Blaj şi Braşov, iar mai apoi prin trupe ambulante precum „Soţietatea teatrală românească" ori *Societăţile de diletanţi* – a existat una şi la Cluj, între anii 1868-1874, dar şi la 1913 – care, stimulate de turneele de teatru de peste munţi, din România, ce ofereau ardelenilor adevărate „băi de românism", pun cu hotărâre, de pe la mijlocul veacului al XIX-lea, teatrul în slujba ideii naţionale. Însă ideea creării unui teatru naţional român, avansată în Parlamentul de la Budapesta, la 1870 de Ion Hodoş şi la 1913 de către Ştefan Cicio Pop, este refuzată ferm. Mai mult, iniţiativa lui Iosif Vulcan de a crea la 1871 Societatea pentru Fond de Teatru Român, care prevedea „înfiinţarea unui teatru naţional român dincoace de Carpaţi", este soluţionată cu cinismul, cu dispreţul nemeşesc cu care au fost tratate totdeauna întâmpinările valahilor. Guvernul maghiar aprobă dreptul Societăţii de a aduna bani pentru teatrul românesc, dar nu şi a-l înfiinţa! Era, desigur, o decizie în spiritul acelui tolerant transilvanism multicultural despre care vorbesc astăzi unele „minţi luminate". Însă ceasul înfiinţării acestuia avea să bată în anul de graţie 1919.

Ca un prolog, în primăvara lui 1919, la iniţiativa Consiliului Dirigent, avea loc un Turneu al Teatrului Naţional din Bucureşti în Transilvania. Pe 14 mai, bucureştenii jucau la Cluj „în clădirea intrată în proprietatea statului român în chiar dimineaţa acelei zile". Pe 14 mai, actriţa Olimpia Bârsan rostea pe scena clujeană primele cuvinte spuse aici vreodată în limba română, legendara replică de început din *Poemul Unirii* al lui Zaharia Bârsan: „S-a potolit furtuna!" Momentul descris de un martor ocular transmite întreaga emoţie a asistenţei: „Într-o tăcere religioasă, răsună deodată accentele imnului regal. Lumea, cutremurată, se scoală în picioare. E întâia cuminecătură cu sufletul Regelui, cu sufletul Neamului, cu sufletul Ţării. Apoi, deodată, se ridică cortina: o figură impunătoare de zee stă, parcă înfiptă pe o stâncă. (...) Transfigurată zeea vorbeşte, parcă în numele pământului însuşi. I se aud cele dintâi cuvinte: *S-a potolit furtuna!* Versuri clare şi expresive îi curg de pe buze, dulci ca un fagure de miere şi ca şoaptele mamei. Ele sunt cu adevărat cuvintele mamei, România însăşi, care după ce a plâns şi a suferit veacuri întregi pentru fiicele ei, ajunse sub străini, acum, când furtuna s-a potolit, le vede pe toate alergând la sânul ei. Când, după *Poemul Unirii,* s-a lăsat cortina, lumea în sală era transfigurată de emoţie. Oamenii se îmbrăţişau şi se felicitau pentru norocul de a fi fost de faţă la un asemenea act istoric."

Prezent la acest triumf, Tiberiu Brădiceanu, şef al resortului instrucţiuni şi arte în cadrul Consiliului Dirigent, îi solicită lui Zaharia Bârsan, poet şi actor al Teatrului Naţional din Bucureşti, care se bucura „de stima şi simpatia publicului şi a intelectualilor ardeleni", cum scrie Iustin Ceuca, întocmirea unui proiect de organizare a Naţionalului clujean, iar tenorului Constantin Pavel un proiect de organizare a Operei Române. La 20 august, Zaharia Bârsan înaintează proiectul, pe care Brădiceanu îl depune la Preşedinţia Consiliului Dirigent. Numai că lucrurile n-au mers deloc simplu, după cum avea s-o mărturisească însuşi cel însărcinat cu realizarea lui. Fiindcă aprobarea avea să vină spre sfârşitul lunii septembrie, Bârsan începe să caute membri ai viitoarei echipe de actori. Repetiţiile pentru spectacolul de deschidere a Naţionalului clujean aveau să înceapă abia la 4 noiembrie şi, totuşi, „la 1 decembrie 1919, după o frumoasă şi impresionantă feştanie făcută pe scenă, în faţa unei săli arhipline, deschidem noul Teatru Naţional al ţării".

Ceea ce se desprindea cu evidenţă din rememorarea lui Zaharia Bârsan, dar şi din componenţa trupei care dă viaţă scenei clujene pe parcursul primei stagiuni, este entuziasmul şi dăruirea cu care lumea teatrului din întreaga ţară participă la naşterea şi consolidarea primei scene a Transilvaniei. Vin aici actori de la Naţionalele din Bucureşti şi Iaşi, din teatre particulare, precum trupa lui Toni Bulandra. Unii vor rămâne definitiv la Cluj, alţii vor pleca şi locul lor va fi luat tot de alte nume importante formate în centrele de tradiţie din Vechiul Regat. Ca şi în cazul universităţii, al operei, al conservatorului, dar şi al altor instituţii culturale şi ştiinţifice, elitele româneşti erau pe deplin conştiente de importanţa câştigării pariului valoric în exprimarea superioară a puterii de creaţie a românităţii în spaţiul transilvan, mai mult decât oriunde altundeva. „Datoria vieţii" despre care vorbea Pârvan aceasta era: exprimarea cu putere, strălucire şi convingere, pe fondul unui criticism asumat, a identităţii naţionale în concertul polifonic al umanităţii, construirea mijloacelor necesare unei prezenţe active într-o competiţie perenă. Nu conştient, voit, ci inconştient, fatal. Dar întocmai cum nu vrei, ci eşti, fără voia ta, în opera de artă, liric ori epic, tot aşa eşti, fără să vrei, fiindcă, pentru marele istoric, *naţionalul* este ceva organic, „materialul brut, care are a fi înnobilat prin gândirea general-umană, astfel încât creaţiunile lui să devie pretutindeni şi etern valabile. Eşti naţional în orice creaţiune a culturii superioare, naţional, în sufletul tău." Această afirmare fără echivoc a identităţii unui popor era consonantă cu întreaga zbatere a românităţii carpato-danubiene de a-şi păstra fiinţa la răscruce de vânturi şi de istorie.

Aceşti înaintaşi, aceşti părinţi ai marilor instituţii culturale clujene, aceşti oameni de inimă, cu ţara-n inimă şi cu inima-n pumn, ne construiau atunci o zestre spirituală pe care astăzi nu mai suntem în stare sau nu mai vrem, adesea, să o recunoaştem la justa ei valoare şi semnificaţie. Poate fiindcă o atare recunoaştere ar impune un efort de continuitate şi o dăruire care excede pazvanteria şi pertractările actuale. Pârvan percepuse de pe atunci, dincolo de entuziasmul întemeierii, contextul pragmatic şi interesat, materialismul acerb al lumii în care avea să se înfăptuiască această datorie. Şi în care, marile elanuri şi idealuri ale momentului aveau să se stingă treptat, până la cutremurătoarea afirmaţie din 1932 a lui Ion Chinezu: „Noi, ardelenii, am trădat Ardealul!"

Să ne întoarcem însă la acel început de decembrie 1919. Inaugurarea a avut loc pe 1 ale lunii, cu două piese de Zaharia Bârsan, *Poemul Unirii,* cel care avusese atâta succes în mai cu ocazia turneului Naţionalului bucureştean, şi *Se face ziuă,* amândouă marcând şi împlinirea unui an de la Declaraţia de la Alba Iulia.

→

Homo sapiens

Pe 2 decembrie debuta însă prima stagiune a teatrului cu drama *Ovidiu,* a celui care este de drept părintele dramaturgiei româneşti, Vasile Alecsandri, dramă a dorului de patrie şi a exilului, cum exilată de ai săi fusese atâtea veacuri românitatea transilvană. La 1 decembrie 1989, când se sărbătoreau şapte decenii de teatru românesc la Cluj prin Săptămâna Teatrelor Naţionale, aceasta se deschidea cu o montare de excepţie a unei piese, *Iaşii în carnaval,* aparţinând tot aceluia care onorase cu numele lui naşterea instituţiei clujene.

„Să ne închipuim – spuneam atunci, la deschiderea Festivalului, ca director al Naţionalului – cum va fi arătat sala aceasta la acel început de decembrie 1919, când s-a ridicat cortina peste prima reprezentaţie a primei stagiuni, a primului teatru românesc oficial din Transilvania, instituţionalizând pentru totdeauna visul secular al tuturor trupelor ambulante şi societăţilor culturale de aici. Clipa în care s-a ridicat cortina şi-au răsunat versurile dramei lui Vasile Alecsandri, *Ovidiu,* dramă istorică şi poetică atât de potrivită cu tradiţia ardelenească a revendicării originii latine, cu dorul său stăruitor de a-şi împlini fiinţa naţională."

Să ne închipuim indicibila emoţie, reculegere cu care va fi urmărit publicul acea izbucnire de artă teatrală românească din cele două zile care marcau începutul unui lung şi deseori glorios drum al Naţionalului clujean, pe o scenă până atunci interzisă acesteia, tunetul uralelor care răsplăteau prestaţia actorilor, o atmosferă pe care ar fi putut-o ilustra pe deplin amintita descriere a ceea ce trăiseră clujenii în mai, cu ocazia turneului Naţionalului bucureştean.

Acelui ataşament faţă de starea şi pulsul naţiunii, crezului identitar pârvanian, manifestat cu evidenţă sau subiacent, i-a rămas mai mereu credincios teatrul clujean, în istoria sa centenară. Prin repertoriu, prin excelenţa artistică datorată actorilor, regizorilor ori scenografilor care au închegat reprezentaţii deseori memorabile, prin inteligenţa şi profesionalismul marii majorităţi a directorilor care l-au condus, prin racordarea la pulsul societăţii, la vremurile deseori frământate, problematice, pe care le-a traversat. La Cluj sau în refugiu la Timişoara, în perioada cedării Ardealului de Nord. În vremuri de pace, de război sau de dictatură. În fond, nu era vorba în acest mod de a-şi înţelege misiunea decât de înscrierea în legatul testamentar pe care poetul Ienăchiţă Văcărescu îl lăsase teatrului românesc la inaugurarea acestuia: *V-am dat teatru, vi-l păziţi/ Ca pe-un lăcaş de muze;/ Cu el curând veţi fi vestiţi / Prin veşti departe duse./ În el năravuri îndreptaţi./ Daţi ascuţiri la minte;/ Podoabe limbii noastre daţi / Cu româneşti cuvinte.* Aceasta este menirea unui teatru naţional. Şi ea nu e înţeleasă altfel nici pe alte meleaguri.

Nu demult, Jean-Pierre Vincent, fost administrator al Comediei Franceze, spunea: „Funcţia unui asemenea teatru este de a fi instrumentul care să măsoare şi să actualizeze ceea ce fiinţa franceză are de spus. E un fel de carte de identitate a noastră." Acelaşi Jean-Pierre Vincent aprecia că obstinaţia pentru modernitate a unor regizori „reprezintă un curent care preferă sosul în locul fripturii, un impas. Sunt convins că anii ce vor veni vor fi ai marilor clasici şi marilor actori. Trebuie să revenim la lucrurile fundamentale." Iar actorul Denis Podalydès, societar al teatrului, adăuga: „Comedia Franceză este o arhitectură spirituală şi estetică, un loc al excelenţei care semnalează faptul că aici sunt jucate opere dramatice care au o valoare pe care altele nu o au."

Din perspectiva acestei excelenţe, imanentă unei scene naţionale, la masa umbrelor se pot aşeza nume ilustre:

Actorii: Zaharia şi Olimpia Bârsan, Stănescu-Papa, Neamţu-Ottonel, Al. Ghibernicon şi Gogu Mihăescu, Dem Mihăilescu Brăila, Ion şi Magda Tâlvan, Titus Lapteş, Maria Cupcea, Viorica Dimitriu, Ştefan Braborescu, Nicolae Sireteanu, Radu şi Dorina Stanca, Alexandru Marius, Olimpia Arghir, Silvia Ghelan, Ligia Moga, Silvia Popovici, Geo Nuţescu, George Motoi, Lucia Mureşan, Valentin Jurăscu, Gogu Gherasim, Gheorghe Radu, Marin D. Aurelian, Anton Tauf, Melania Ursu, Aurel Giurumia, Ion Marian, Bucur Stan, Valentino Dain, Octavian Teuca, Gelu Bogdan Ivaşcu, Octavian Lăluţ.

Regizorii: Zaharia Bârsan, Vlad Mugur, Victor Tudor Popa.

Scenografii: Theodor Ciupe, Mircea Matcaboji.

Neuitatul **regizor de platou** Estera Biro.

Iar, spre bucuria noastră, la festinul vieţii se află încă actori, regizori şi scenografi care au adus strălucire acestei scene; pe care au servit-o în întreaga lor carieră sau doar pasager: Dorel Vişan, Marius Bodochi, Miriam Cuibus, Maria Munteanu, Petre Băcioiu, Lucia Vanda-Toma, Ileana Negru, Maria Seleş, Marcel Iureş, Ştefan Sileanu, Catrinel Dumitrescu, Carmen Galin, Liliana Welter, Cornel Răileanu, Mihai Măniuţiu, Victor Ioan Frunză, Adriana Grand, Andi Şchiopu. Ori directori economici de talia lui Vasile Pintea.

Şi câte alte zeci de nume de artişti, plecaţi dintre sau încă printre noi, nu s-au perindat pe scena clujeană în cele o sută de stagiuni, câte s-au scurs de la inaugurarea Teatrului Naţional, dând viaţă atâtor şi atâtor personaje, dramelor şi comediilor vieţii şi istoriei...

Nu mai puţin ilustră e galeria celor 30 de **directori** care şi-au asumat conducerea teatrului în această sută de ani de existenţă, pe perioade mai lungi sau mai scurte, de la cele câteva luni ale lui Victor Eftimiu, Ion Marin Sadoveanu şi Ion Vlad, la septenatele lui Petre Bucşa şi Constantin Cubleşan şi la recordul fondatorului, Zaharia Bârsan: 12 ani în trei reprize. Se regăsesc aici, alături de cei pomeniţi, şi alţi scriitori, Mihail Sorbu, Victor Papilian (deopotrivă dramaturg şi medic renumit), Horia Bădescu, Ion Vartic, actori de prima mână: Neamţu Ottonel, Silvia Ghelan, Valentino Dain, Maia Ţipan Kaufmann, Anton Tauf, Dorel Vişan, regizori de notorietate: Vlad Mugur, Victor Tudor Popa, Victor Ioan Frunză, Mihai Măniuţiu. Personalităţi care au gestionat destinul artistic şi administrativ al instituţiei, propunând, alături de comitete de lectură alcătuite din personalităţi ale vieţii culturale şi sociale, atâta timp cât acestea au existat, direcţii repertoriale care să păstreze, chiar şi în anii dificili ai perioadei comuniste, reperele fondatoare, să constituie colective artistice demne de o scenă naţională, pe care să le sprijine să creeze excelenţă artistică şi să le apere la nevoie. Pentru că fără excelenţă în toate domeniile vieţii sale şi cu atât mai mult în politica repertorială, statutul de naţional al unui teatru nu mai există. Vorba societarului de la Paris: la „Comedia Franceză sunt jucate opere dramatice care au o valoare pe care altele nu o au". Să ne amintim dar, căci pilduitor este, cum arăta componenţa comitetului de lectură al Naţionalului nostru în perioada 1933-1944: Zaharia Bârsan, Victor Papilian, Nicolae Kiriţescu, Ştefan Braborescu, Ştefan Bezedechi, Sextil Puşcariu, Silviu Dragomir, Nicolae Bănescu, Teodor Naum, Claudia Milian Minulescu, Constantin Râuleţ. Ce intelectuali, ce oameni, ce garanţie de probitate!

Istoria de o sută de ani a Naţionalului clujean e bogată şi complexă. Şi încă nu s-a scris pe deplin. În 1944, la 25 de ani de la fondarea teatrului, aflat la acea oră în refugiu la Timişoara, Aurel Buteanu, directorul de atunci, alcătuia şi edita o primă lucrare monografică. În 1994, la 75 de ani, sub direcţiunea lui Dorel Vişan, un colectiv admirabil constituit din Justin Ceuca (o viaţă întreagă secretar literar de prima mână al teatrului), Constantin Cubleşan, Roxana Manilici, Doina Modola, Victor Nicolae, Mircea Popa, Rodica G. Radu, Diana Tihu-Suciu, Viorel Toşa realiza o monografie a istoriei celor trei sferturi de veac de existenţă a instituţiei, exemplară sub toate aspectele. La centenar, din păcate, o pată albă se întinde peste acest ultim sfert de veac. Nu lipsit de realizări şi de evenimente. Păcat! Păcat că dăm prea puţin pentru multul pe care ni l-au lăsat moştenire înaintaşii, că ne place tot mai mult ciocoiala şi nu boieria! Ca şi în anul trecut, mulţi dintre noi dovedim că nu mai ştim să ne purtăm panaşul, nu mai iubim valoarea înaltă, nu mai ştim să ne sărbătorim. Să ne lăsăm bântuiţi de patima fără sfârşit a teatrului, care e iubire de umanitate şi de sensurile ei profunde, de lucrare adâncă, de frumos, de plânsul şi râsul care nu ne fac de râs sau de plâns.

Pentru că nu trăim vremuri liniştite şi limpezi. Pentru că nu e cazul să uităm cine suntem şi ce datorăm pământului acesta, istoriei şi valorilor sale. Iar teatrul, şi cu atât mai mult un teatru naţional, are datoria de a nu deroga de la datoria vieţii noastre. Aşa cum a făcut-o mereu în clipele faste ale existenţei sale.

Am marcat în 2019 şi împlinirea a trei decenii de la Revoluţia din 1989. Unde s-a aflat Naţionalul clujean în acea perioadă fierbinte? Acolo, luând pulsul naţiunii şi inteţind cu flacăra artei sale incendiul care fierbea în sufletul şi mentalul acesteia cu cel mai incisiv „cabaret" politic pus vreodată în România comunistă, inegalabila montare scenică a piesei lui Alecsandri *Iaşii în carnaval,* semnată de regizorul Victor Ioan Frunză, cu care s-a deschis prima ediţie a Săptămânii Teatrelor Naţionale la 1 decembrie al aceluiaşi an. Doina Modola, unul dintre cei mai profunzi şi obiectivi critici de teatru, avea să afirme într-o emisiune de radio că, metaforic vorbind, putem considera că Revoluţia a început cu acel spectacol. Iar în monografia Teatrului, scriitorul care este avea să descrie cu o remarcabilă plasticitate acea seară de neuitat: „Niciodată n-am înţeles mai bine decât la 1 Decembrie 1989 de ce teatrul a fost întotdeauna temut de putere... Într-adevăr, spectacolul acesta demonstra că în epoci de teroare, există un moment al saţietăţii, un moment în care lucrurile încep să mocnească, să crească, scena poate deveni nu numai o supapă, ci şi o scânteie. Mă aşteptam în orice clipă, ca oamenii aceştia înfierbântaţi, spectatorii, să se ridice de pe scaune, să iasă în stradă. Atunci, la acea premieră, am văzut că teatrul poate fi într-adevăr incendiar."

Fiindcă un teatru naţional trebuie să rămână mereu o stare de conştiinţă civică şi naţională. Aici, în inima Transilvaniei una fără alta nu se poate! Dumnezeul inimilor noastre să-i stea într-ajutor!

(Alocuţiune rostită la 18 decembrie 2019 la Muzeul de Artă din Cluj-Napoca, cu ocazia Centenarului Teatrului Naţional clujean)

Homo sapiens

A treia cale: economia socialistă de piaţă?

Ştefan BUZĂRNESCU

În urmă cu ceva timp, Înaltele Instanţe Financiare ale Planetei au lansat în public numele ţării care va ocupa, începând cu 2019, lideranţa mondială a dezvoltării economice: acesta se numeşte Republica Populară China! Care să fie cauza acestei spectaculoase evoluţii, de la statutul de ţară săracă în deceniul 6 al secolului trecut, la locul unu mondial la dezvoltare economică, în prezent?

Pentru propagandişti, partizani ca întotdeauna, explicaţia este simplă: China a renunţat la socialism şi a trecut la capitalism!

Atunci, ce rol mai are Partidul Comunist în această ecuaţie?!, au început să devină vocali şi cei care, până acum, formulau numai dubitaţii carteziene...

În această adevărată aporie epistemologică au intervenit şi „greii" capitalismului doctrinar: Imanuel Walerstein, John Naisbitt şi Francis Fukuyama, ca să-i nominalizăm doar pe unii dintre „corifei". Aceştia au tranşat disputa, în felul lor: în China contemporană s-a instaurat un „capitalism de stat!" Iată o etichetă care-i satisface, probabil, pe cei lipsiţi de o cultură socială sistematic asimilată, care cochetau cu sintagma „o ţară, două sisteme" – altă etichetă simplist formulată după încetarea „protectoratului" englez asupra Hong Kong-ului.

Ca profesor care toată cariera sa a studiat geneza şi dinamica sistemelor sociale, mă disociez categoric de diagnosticul propus de doctrinarii capitalismului, invocaţi mai sus. Şi iată de ce:

a) La recentul Congres al Partidului Comunist Chinez (cel de al 19-lea), a fost promovat obiectivul strategic: *până în anul 2050, China va fi o ţară socialistă dezvoltată,* prin continuarea actualului model de dezvoltare.

b) Dacă am accepta sintagma „capitalism de stat", cum va putea acest capitalism de stat să construiască socialismul cu specific chinezesc?, iată o aporie peste care nu se poate trece...

c) În plus, formula „capitalism de stat" nu se poate susţine nici doctrinar, deoarece capitalismul este focalizat de puterea şi legitimitatea exclusivă a pieţelor în generarea echilibrelor sectoriale şi intersectoriale („cât mai puţin stat" clamează şi capitaliştii neoliberali de astăzi), în timp ce socialismul (de tip sovietic) se centrează pe legitimitatea şi puterea statului de a proiecta ritmul şi proporţiile dezvoltării prin planuri (trimestriale, semestriale, anuale şi cincinale), prin controlarea costurilor de producţie, precum şi prin stabilirea preţurilor la bunurile şi serviciile necesare la nivel comunitar; piaţa are un rol subsidiar, adică numai acela al desfacerii produselor şi bunurilor la preţuri fixe, mercurializate. Iată inconsistenţa semantică a unei ciudăţenii conceptuale tocmai bună pentru toate tipurile de manipulare.

În realitate, lucrurile stau în felul următor: pe toată perioada Războiului Rece, s-a acreditat ideea că spaţiile sociale pot fi ori capitaliste, ori socialiste; *tertium non datur!* Aceasta este poziţia lui Alvin Toffler, apreciat ca fiind „cel mai mare viitorolog" şi unul dintre întemeietorii futurologiei ca ramură de ştiinţă; a promovat teoria divergenţei la infinit a sistemelor (socialist şi capitalist).

Din 1978, însă, când la conducerea Partidului Comunist Chinez a ajuns un tânăr mai rebel, Deng Xiaoping, maniheismul a încetat, iar ideologia a trecut pe planul doi: „Vom include în proiectele noastre tot ceea ce produce dezvoltare, fără deosebire de sistemele sociale din care provin respectivele abordări". Deviza „Prosperitate pentru toţi, cu participarea fiecăruia!" a generat nu doar popularitate tânărului lider, ci şi o coeziune socială în care fiecare cetăţean a devenit un vector de compunere pozitivă în programul de generare a prosperităţii comunitare şi de refacere a prestigiului multimilenar al mentalului colectiv al Chinei. În aria acestei devize, a devenit posibilă şi eliminarea şomajului, iar asistenţa socială activă, prin care autorităţile investesc în crearea locurilor de muncă, nu în ajutoare sociale, a promovat o nouă pedagogie a muncii: prin muncă onestă poţi câştiga nelimitat, cu condiţia să nu acţionezi împotriva intereselor naţionale! Milionarii şi miliardarii chinezi sunt o realitate, la ora actuală, iar contribuţia (şi) a acestora la lichidarea pungilor de sărăcie este o dovadă de noua filosofie a dezvoltării care merită a fi studiată *sine ira*.

Pe aceste coordonate, a început o creştere economică de peste patru decenii, fără întrerupere, până în cel mai imediat prezent; sociologic aceasta este o realitate care merită a fi explorată sociologic, nu politicianist, până la aflarea cauzelor care au generat-o...

Din preluarea, selectivă, a componentelor care s-au dovedit viabile în socialism şi a componentelor sistemului capitalist care s-au dovedit compatibile cu mentalul colectiv chinezesc, s-a născut un nou model de dezvoltare care a şi fost denumit „economie socialistă de piaţă". Acest *mix managerial* a complementarizat elemente care păreau mutual exclusive şi care au produs şi produc dezvoltare; este cu totul altceva decât înţelegea Daniel Bell, la jumătatea secolului trecut, prin teoria „convergenţei sistemelor". Pe aceste itinerarii procedurale, remarcăm că experimentul social reuşit al chinezilor este, în acelaşi timp, şi o sursă de *creativitate managerială: partidul a păstrat autoritatea, dar a liberalizat proprietatea.*

De la socialism s-au reţinut planificarea ca garanţie pentru continuitatea programelor, dreptul, garantat de stat, la muncă, garantarea obţinerii veniturilor numai din munca depusă, dreptul la educaţie, obligaţia de a valorifica tradiţiile, inclusiv ale minorităţilor etc., iar de la capitalism s-a reţinut importanţa pieţelor în motivarea producătorilor de a stabili preţurile în funcţie de cerere şi ofertă.

Acest experiment social reuşit, dincolo de performanţele strict economice, a clarificat şi diferenţele dintre dezvoltarea durabilă şi dezvoltarea sustenabilă după cum urmează:

a) *Dezvoltarea durabilă* este posibilă (şi) prin infuzia de resurse externe în procesul intern de dezvoltare, chiar dacă participarea resurselor endogene este modică, respectiv, din credite externe se poate menţine creşterea economică, dar dependenţele de factorii exogeni nu pot asigura o siguranţă a continuării procesului pe termen lung;

b) *Dezvoltarea sustenabilă* presupune generarea resurselor de susţinere a proiectelor de către factorii endogeni ai creşterii economice, respectiv din exporturile proprii, fără a angaja împrumuturi care pot greva ritmurile şi proporţiile dezvoltării sistemului social global.

Pentru a fi mai convingători, exemplificăm cu „dictatura de dezvoltare" din perioada guvernări comuniste de la noi: pe toată perioada, de peste două decenii de „dezvoltare multilaterală", România a avut o creştere durabilă, dar cu aportul majoritar al contractării şi rulării investiţiilor făcute din datoria externă a ţării. Când împrumuturile externe au încetat, proiectele de dezvoltare s-au prăbuşit, deoarece resursele naţionale, din propriile exporturi, nu au mai putut susţine dezvoltarea!

Faptul că dicţionarele anglofone şi francofone apreciază cele două concepte ca sinonime nu este o dovadă care să poată infirma această discriminare semantică, probată de efectele practice ale managementului chinezesc.

Acest experiment social reuşit a mai infirmat încă o legendă globalistă: aceea a diminuării importanţei naţiunilor în procesul de globalizare. Astfel, spre deosebire de analiştii înregimentaţi în cohortele apologiei globalismului, ca sens „ireversibil" al mişcării istorice, performanţele inovării mecanismelor dezvoltării au demonstrat că naţiunea nu şi-a epuizat resursele de creativitate istorică, iar statul rămâne singurul garant al eticii în afaceri.

La aniversarea a 70 de ani de la debutul relaţiilor diplomatice dintre China şi România, celebrată în incinta Universităţii de Vest din Timişoara pe 10 decembrie 2019, un participant a avansat chiar un punct de vedere singular: modelul chinezesc al „economiei socialiste de piaţă" este a treia cale de dezvoltare a Omenirii! Poate că această aserţiune, oarecum euforică, nu va genera o dezbatere şi vreo analiză lucidă, mai ales din partea celor care de peste 500 de ani au susţinut capitalismul ca fiind singurul model de dezvoltare „conform cu natura umană", „capabil să se rebranduiască" etc. etc., dar experimentul social reuşit al Chinei produce un nou tip de dezvoltare, care nu trebuie ignorat; este obligaţia comunităţii cercetătorilor din ştiinţele sociale de a formula un punct de vedere neideologic, dar lucid şi cu o încadrare epistemologică fără complexe faţă de numele ilustre ale domeniului, care au derapat în peisajul propagandei partizane.

Ca oameni, putem trăi o dramă, o tragedie, sau chiar o farsă; istoria nu ne întreabă, ci doar înregistrează. Să fim de partea Istoriei, pentru a nu rătăci!

Confucius ne învaţă:

• Un om superior este prietenos, dar nu inguşitor; un om de rând este linguşitor, dar nu prietenos.

• Nu sunt necăjit că oamenii nu mă cunosc; voi fi necăjit că nu-i cunosc eu pe oameni.

• Un lucrător, dacă vrea să facă treabă bună, trebuie mai întâi să-şi ascută uneltele.

• Un guvern este bun atunci când cei de aproape sunt fericiţi, iar cei de departe sunt atraşi.

• Omul superior doreşte să fie încet în vorbe şi iute în fapte.

• Omul superior este satisfăcut şi liniştit, omul de rând este mereu nemulţumit.

• A fi sărac şi a nu dispera e greu. A fi bogat şi a nu deveni arogant este şi mai greu.

• Fără a cunoaşte puterea cuvintelor este imposibil să cunoşti oamenii.

• Oriunde te îndrepţi, fă-o din toată inima.

• Cel care mută un munte începe întotdeauna prin a îndepărta pietrele mai mici.

• Când inima este echilibrată, întreaga viaţă personală devine echilibrată. Când viaţa personală este echilibrată, viaţa familiei devine echilibrată. Când viaţa familiei este echilibrată, viaţa naţiunii devine echilibrată. Când viaţa naţiunii este echilibrată, viaţa întregii lumi devine echilibrată.

• Dă-i unui om un castron cu orez şi-l vei hrăni o zi. Învaţă-l cum să-şi cultive propriul orez şi îi vei salva viaţa.

• Cercetează trecutul dacă vrei să prezici viitorul.

• A învăţa şi a nu gândi este fără folos. A gândi şi a nu învăţa este periculos.

• Purtaţi-vă totdeauna ca şi cum v-ar privi zece ochi.

• Nu trebuie să fii trist că n-ai fost remarcat. Fii trist dacă n-ai făcut nimic remarcabil.

• Înţeleptul aşteaptă totul de la el însuşi, omul simplu aşteaptă totul de la ceilalţi.

• Există trei metode de a dobândi înţelepciunea. Cea dintâi este reflecţia, care este cea mai înaltă. A doua este imitaţia, care este cea mai uşoară. A treia este experienţa, care este cea mai amară.

• Dacă-ţi place ceea ce faci, nu vei munci nicio singură zi din viaţa ta.

• Omul care pune o întrebare este prost timp de un minut, omul care nu întreabă este prost pe viaţă.

• Un om adevărat are pretenţii faţă de persoana sa, unul mărunt are pretenţii de la cei din jur.

Baci dibaci şi nedibaci

Mihaela MALEA STROE

De mult am devenit refractară la subiectele politice sau care au conotaţie politică. A trecut mai bine de un deceniu de când nu urmăresc la TV nici ştiri (m-am lămurit de mult ce conţin), nici dezbateri, nici ce partide promit luna de pe cer şi marea cu sarea, că, oricum, ne mint. Sunt, totuşi, lucruri neprelucrate în studiouri, lucruri care sar în ochi sau în timpane din realitatea imediată, fără să urmăreşti cu insistenţă sinucigaşă circul mediatic.

Astfel, de-o vreme, mă agasează până la revoltă frecvenţa tot mai sporită a expresiei „românii – un popor de proşti", cu varianta „popor *mioritic"* (termen cu bună-ştiinţă şi cu o vizibilă rea-intenţie re-semantizat negativ de către unii), adică „o turmă de proşti".

La urma urmei, metaforic vorbind, orice popor este o „turmă", cu oi albe, negre, ţigăi, merinos ori ţurcane, sănătoase-tun sau lovite de streche, „turmă" aflată în grija unor „baci", mai mult sau mai puţin pricepuţi. Dacă bacii sunt dibaci, pe lângă oi pasc şi capre, şi măgari, cresc porci pentru Ignat şi dulăi (mioritici) pentru bună pază.

Noi, românii, nu suntem mai altfel decât alţii, nici în bine, nici în rău. Poate că „în bine" vom fi având bile albe în plus, ca orice popor paşnic, lipsit de porniri prădalnice şi de trufie năroadă. Incontestabil, însă, bacii sunt aceia cărora le revin datoria şi răspunderea să aibă grijă de oi, că turma... *„cum o creşti,* aşa o ai". Sau, în registru vegetal, dacă poporul este ca un lan de grâu, de porumb, de orz, de lucernă, atunci – *„cum îl cultivi,* aşa îl ai".

Dacă bacii noştri se tot vaită în gura mare că „turma e proastă" şi transmit masiv, pe toate canalele, acest mesaj (în fapt, *o justificare perfidă pentru eşecurile lor!)*, turma va începe să chiar creadă că e proastă şi – să nu fie nimănui de mirare! – o să se comporte ca atare! A cui e vina?! Sau altfel: cineva, nu reţin cine, spunea că un popor este ca un copil. Subscriu. Psihologia modernă recomandă ferm ca adulţii/maturii să nu transmită copiilor mesaje negative, pentru că îi traumatizează, iar efectele vor fi negative pe termen lung. Noi am avut de prea multe ori ocazia să-i auzim pe maturii (?) noştri conducători vorbind pe nas despre „turma proastă" (alcătuită, zic ei, din „huligani", „golani", „idioţi", „viermi", „ţaţe", „mitocani", „ţoape", „momârlani", „pămpălăi", „fatalişti") ca să nu ne mai mire efectele asupra „copilului" pe care ei, teoretic, îl cresc, practic îl dispreţuiesc şi-l neglijează.

Lozinca „românii – un popor de proşti" a fost preluată din zbor şi e folosită de o masă emfatică, mai ales în ţară, dar, într-o măsură mai mică, şi printre românii emigraţi. Sunt deja prea mulţi cei care şi-au însuşit-o şi o agită ca pe un stindard, fără să o treacă prin filtrul gândirii personale (presupunând că dispun de aşa ceva). Deşi sunt români, se exceptează pe ei înşişi de la regula pe care o flutură. Adică, vezi Doamne, ei sunt cei deştepţi, observatori din afară (din afara propriului neam, ca nişte ochi dislocaţi din orbite?). Dacă-i numărăm pe „deştepţii" care susţin că suntem „proşti", posibil să dăm peste o majoritate... Şi-atunci: suntem proşti sau suntem deştepţi? Sau, pur şi simplu, am avut prea mult timp parte de prea mulţi ciobani care au inoculat turmei convingerea că e „proastă"? Deşi nu era proastă, şi-au propus (şi au lucrat pe brânci la asta) *s-o prostească*. Se pare că, parţial, au şi reuşit.

Străinii care vin pe-aici şi au de-a face cu „turma" noastră se crucesc să audă cu cât dispreţ am ajuns să vorbim *noi despre noi înşine* şi, văzând că suntem oameni ca toţi oamenii, nu un depozit de rebuturi, ei nu pricep, în ruptul capului, de ce ne autoponegrim. N-au cum să priceapă, neştiind că, în ultimele decenii, aşa am fost „educaţi" de către cei care ne conduc: să credem că suntem proşti, înapoiaţi, hoţi, leneşi, necivilizaţi, vicioşi, inculţi, laşi, incorigibili. Am fost intensiv „educaţi" aşa, pe toate căile. Prin potopul de ştiri agresive, preferenţial-negative, difuzate la ore de maximă audienţă. Prin lungi seriale de comedie autohtonă deşănţată în care apărem exclusiv ca personaje accentuat negative, deposedate de orice urmă de omenie. Prin etichetările radicale emanate de politicieni. (Paranteză: cu politicienii e bucluc – nu te poţi edifica niciodată cine sunt „proştii" şi cine „deştepţii" din perspectiva lor. Etichetările făcute de ei depind de cine pe cine votează, or, cum ei sunt cameleonici şi alienant de interschimbabili partinic... se iscă o grozavă harababură. Dacă, scârbit/năucit de-atâtea combinări de *n* luate câte *k* pritocite în culise, nu-i votezi deloc, dumnealor te consideră, la unison, român „prost şi fatalist".) Prin eseurile şi pamfletele unor români dăştepţi cărora li s-a acritoborşit să fie români, ei – pasămite – fiind paraşutaţi (cu năvodul găurit?) din alte sfere-stratosfere de la *foarte înalte* în sus..., de unde nu li se văd nojiţele opincilor şi-ai putea jura că s-au născut gata-încălţaţi cu pantofi de fiţe Pierre Cardin. Prin salutul radiofonic (repetitiv, ca să turtească la sigur circumvoluţiunile ascultătorilor) al unui jurnalist (fie iertat!): „Salutare,... am venit să vă spun că sunteţi proşti".

Un rol în panoramarea malițioasă a „prostiei" românului îl au şi interviurile stradale, cu întrebări intenţionat banale, întrebări la care cu siguranţă un procent covârşitor dintre români ar răspunde, fără ezitare, corect. Tertipul este că posturile selectează şi fac publice strict răspunsurile celor care se bâlbâie, bat câmpii, răspund greşit, incoerent sau nu ştiu să răspundă. Impresia eronată care amprentează mentalul colectiv este că, de vreme ce nimeni (vai nouă, chiar nimeni?) nu ştie să răspundă corect, prostia domină! Câţi spectatori conştientizează că repondenţii au fost anume aleşi din procentul mic, nereprezentativ, al celor neşcoliţi sau mai sărăcuţi cu mintea şi, deci, teoria prostiei dominante este non-validă? Un alt tertip – şiragurile de „perle" de la bacalaureat, postate din belşug şi cu şanse mari de diseminare pe net, pe reţele de socializare. Din păcate, prea puţini, numai cei care lucrează în domeniu, îşi pot da seama că destule sunt contrafăcute. Nici perlele autentice nu sunt neapărat rodul prostiei, unele pot apărea din grabă, din neatenţie, din cauza emoţiilor... În majoritate, neputând depista falsurile, receptorii le înghit pe toate, la grămadă, considerându-le multe şi reale dovezi ale prostiei tinerei generaţii. Într-un astfel de şirag, postat cu pretenţia că ar fi proaspăt, am descoperit perle *copiate/furate* (de anonimul care l-a ticluit) dintr-o cărticică a lui Nicolae Saftu, *Râsete fără catalog,* publicată prin... 1977!, când tânăra generaţie, acum „înfierată cu mânie", era încă foarte departe de a veni pe lume. O fi mizat, X-ul respectiv, că nimeni nu-l va prinde cu mâţa-n sac. La ce şi cui foloseşte falsul ăsta (care, din nefericire, nu e singular)?! Întreb şi eu, ca moş Ion Roată.

Şi dacă, într-adevăr, vedem acum studenţi mai slab pregătiţi decât altădată liceenii, şi liceeni mai slab pregătiţi decât altădată elevii de gimnaziu, nu înseamnă că tinerii noştri sunt mai „proşti" şi, în niciun caz nu e vina lor. Situaţia, fără îndoială – gravă, se datorează sabotorilor sistemului de învăţământ, care, pe lângă alte multe decizii nefericite pe care le-au luat, au relativizat selecţia, înlocuind admiterile serioase şi concurenţa acerbă cu „dosariade" irelevante. Metaforic vorbind din nou, este ca şi cum un cioban crescător de oi bune de lapte, dar cu lână de slabă calitate, ar aştepta să scoată profit aruncând laptele şi vânzând lâna, iar dacă afacerea lui scapătă, se lamentează şi dă vina pe turmă.

În schimb, veştile bune sunt cenzurate. Abia-abia răzbat spre public numele tinerilor participanţi la olimpiade internaţionale (de matematică, informatică, filosofie etc.), reveniţi în ţară cu medalii de aur, de argint, de bronz. Nici despre câştigătorii olimpiadelor naţionale nu se vorbeşte. Şi nici numele adulţilor care se impun la diverse concursuri de artă, de cercetare ştiinţifică nu sunt popularizate, deşi există personalităţi care ne reprezintă cu brio. Întreb iar, ca moş Ion Roată: la ce şi cui foloseşte aşezarea lor sub obrocul anonimatului? Deloc puţini, sunt ei trecuţi sub tăcere tocmai pentru că ar dinamita cu succes teoria prostiei generalizate? Pentru că ar dovedi că, în pofida sabotării învăţământului, „mai nasc şi-n România oameni" (cum ar zice cronicarul)?

La strânsă concurenţă cu „românii sunt proşti" a fost pusă în circulaţie (şi exportată) altă găselniţă „educativă" *very cool:* „mi-e ruşine că sunt român". Altfel spus, „atenţie, eu, ăsta, care mă ruşinez a fi român, am nasul mai cârn decât Spătarul Milescu, sunt mai Nae decât Vasilică, mai Agamiţă decât Dandanache, mai Coriolan decât Drăgănescu şi mai cartof decât barabula!" Dacă-l iei pe insul *cool* la bani mărunţi şi-l întrebi, concret, ce motive/argumente personale are să se ruşineze, vezi imediat că habar n-are să răspundă cu propriile vorbe, că repetă ca papagalul ce i s-a lipit de timpane şi de meninge de la alţii, mai firoscoşi. Convenabil, nu?, pentru tendinţele (sau să le zic „directivele"?) de diluare/anulare a sentimentului de apartenenţă la un neam. Nouă, celor cărunţi, care am mai avut parte de aşa ceva, schema îndoctrinării ne este destul de cunoscută. Politica comunistă, prin zeloşii ei, îi dădea zor cu „mândru mi-s că sunt român", cu „mândri tătuci" salvatori ori cu „fii ai poporului", cârmaci meşteri pe o „mândră corabie". La polul (aparent) opus, politica co-rectă (?) o ţine langa prin brusturi cu „ruşinea" de a fi român, aşadar, „prost". Groaznică ruşine, pe care zice-se că n-o poţi spăla decât lepădând veşmintele naţiei şi credinţa, ca să te scalzi gol-puşcă în gârla tulbure a europenizării, globalizării, universalizării, transgalactizării şi să ieşi pe tăpşan ca *om nou* (chestia cu „omul nou" au plagiat-o de la comunişti). Pe urmă, dacă eşti cuminte, poate primeşti pro-vest(a) de salvare, colacul, covrigul de pe coada câinelui... ceva, acolo, un „(h)ai noroc!" că te-ai scăldat.

Politi**că co**munistă, politi**că co**rectă, cum o dai, tot la cacofonie ajungi, că doar nu vorbea în dodii un mare învăţat român despre politi**ca cur**vă (a istoriei). În limba română, chiar apelând la exonime („politi**ca cur**tezană a istoriei"), politica tot cacofonică rămâne. O fi ştiind ea, limba noastră, care-i tâlcul aici, şi probabil de-aia se ocupă unii de stâlcirea ei.

Între „mândria" (exagerată a) unora şi „ruşinea" (exagerată a) altora, n-o fi loc şi pentru puţină normalitate? Între „lumina" care ne intra orbitor în ochi de la răsărit şi „lumina" care (strămutându-şi sediul... *hidro*central) ne intră orbitor în ochi de la apus, bine-ar fi să ne ridicăm privirea şi rugile spre lumina lină din lumină care *vine* de la... Cel de Sus. Singura lumină vrednică de încredere şi de slavă. Avem nevoie de o infuzie de dragoste pentru neam şi ţară, de o dragoste netrâmbiţată apocaliptic, dar adevărată şi înfăptuitoare. Avem nevoie de cugete curate, echilibrate, deparazitate şi de „mândria" sforăitoare de odinioară, şi de „ruşinea" prefabricată, lipsită de temei, de acum.

Privitor la răspunderea care aparţine, fără discuţie, conducătorilor, circula pe net, în urmă cu nişte ani, o anecdotă care, în esenţă, spunea cam aşa: Dumnezeu, asistat de Sf. Petru, a purces la împărţit Pământul. Unor neamuri le-a dat mult deşert, altora tundră, altora stepe... Românilor le-a dat – în proporţii ideale – şi dealuri, şi munţi, şi câmpii, şi păduri, şi fluviu, şi deltă, şi mare, şi bogăţii ascunse sub pământ. Mirat, Sf. Petru îi atrage atenţia că pe români i-a cam favorizat şi nu e drept faţă de ceilalţi. Dumnezeu cade pe gânduri, cum să dreagă situaţia, apoi îi răspunde: „Stai să vezi ce conducători le dau!" A circulat un timp mesajul original, până când cineva din tagma suspuşilor (ori a supuşilor slugarnici) s-a „urzicat" şi a schimbat enunţul final: „Stai să vezi ce popor le dau!", lansând pe cybervaluri varianta menită să le aducă lor apă la moară. Atât faptul că schimbarea e defectă din punctul de vedere al logicii, cât şi intenţia de a alinia mesajul realist iniţial la direcţia *en vogue,* a inculpării poporului, ţin de evidenţă.

Acum, după ce conducătorii promişi în anecdotă au prăduit, întrupaţi în realitate, darurile divine care făceau nedreaptă împărţeala Pământului şi au risipit turma, oare putem nădăjdui ca Sf. Petru să intervină, cu acelaşi simţ al dreptăţii, să-i atragă Domnului atenţia că ar fi timpul să ne facă parte de nişte păstori înţelepţi, capabili să păstreze puţinul care a rămas?

→

Homo sapiens

(In)Telectuali

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Eram o adolescentă cu coşuri pe frunte când am prins din zbor un argument aruncat cu năduf de un unchi de-al meu, căruia comuniştii, din motive politice, îi blocaseră calea spre studiile superioare. Replica lui se adresa tatălui meu, profesor pasionat, militant anticomunist, din convingere: „la mai lasă-mă, că, de când e lumea, voi, intelectualii aţi fost mereu nemulţumiţi!"

De-atunci, fraza asta nu mi-a mai dat pace. Continui să rumeg la ea şi astăzi. O fac nu din cauză că n-aş fi de acord cu enunţul, ci pentru că are un sâmbure generalizant, forţat. Şi pentru că vocea unchiului meu sunase spart, de parcă ar fi vrut să spună cu totul altceva.

Ei bine, da, recunosc că iniţial m-am simţit atacată, ca intelectual în devenire ce eram, dar, între timp, supărarea mi-a trecut. Ştiu acum că atât tata, cât şi unchiul erau, de fapt, de aceeaşi părere. Perorau amândoi critici la adresa regimului. Cu toate acestea, nu cădeau de acord, nu din cauza subiectului certei lor, ci pentru că-l abordau diferit: unchiul se simţea discriminat, văduvit de şansele profesionale, în timp ce tata era profund dezamăgit de demagogii care abuzaseră de naivitatea şi de încrederea lui din tinereţe, pe când sperase într-o lume mai bună.

Genul acesta de conversaţii, în care fiecare o spune pe-a lui şi nu-l ascultă pe celălalt, mi-a ieşit adesea în cale de-a lungul anilor. De câte ori nu ni se-ntâmplă să fim întrerupţi, înainte chiar de a termina ce avem de spus, tăindu-ni-se vorba cu un „da, dar..." sau cu un „e-aşa şi nu prea", urmat de o remarcă lipsită de noimă, fără legătură cu subiectul?! Şi tot noi suntem chemaţi mai apoi să căutăm intervenţiei un sens sau o scuză, să detectăm o logică, acolo unde n-a existat nicicând vreuna.

De ce? Pentru că oamenii aceia ne contrazic doar din dorinţa de a nu fi trecuţi cu vederea, sau, cum era cazul unchiului meu, pentru că au ceva cu emiţătorul ideii, nu cu ipoteza enunţată. Cu alte cuvinte, unchiul dorea cu tot dinadinsul să pară ...telectual.

Categoria aceasta a dezaprobatorilor din reflex creşte pe zi ce trece, sporind tensiunea latentă din angrenajul nostru interuman. Mai ales în spaţiul virtual se precipită emiţătorii de critici la adresa oricărui lucru, mare parte dintre ei îndemnându-ne să ne alăturăm necondiţionat masei protestatare, să nu trecem cumva drept inculţi. Dacă ar fi după ei, toată ziua am petrece-o demonstrând şi semnând pentru o lume mai bună, contrând în stânga şi-n dreapta, pe post de cârcotaşi atoateştiutori şi atoatetaxatori.

În condiţiile acestea, dacă ne lăsăm duşi de val, ca mulţi alţii, nu cumva se inversează efectul? Dus la absurd, dacă numărul criticanţilor creşte exponenţial, atunci noi, aprobând dezaprobatorii deveniţi majoritari, nu facem decât să devenim noi înşine nişte conformişti – sau nu?!

Ne conformăm cu nonconformii! Din *influenceri* devenim *confluenceri,* căci între timp, au devenit ei regula. Sună pervers, dar un nonconformist aliniat mişcării doar de dragul de a nu sta pe loc, este mai periculos decât un conformist simplu, pentru că el este deja dublu „convertit". Vrem noi să fim aşa?

Ca să nu devin prea confuză, revin la exemplul practic al discuţiei dintre tata şi unchiul meu şi încerc o interpretare personală. Aşadar, unchiul era niţel supărat pe lume, mai precis, pe intelectuali, mai exact, pe tata. Făcea asta din motive pur personale. Cu alte cuvinte, din cauza unei idei preconcepute. Să zicem că era născut cu un ADN egoist. Nu-l interesa adevărul; el vâna satisfacţia de a i se da dreptate.

Dacă tata i-ar fi dat dreptate, admiţând că intelectualii sunt mereu nemulţumiţi, ar fi însemnat că el însuşi se declară satisfăcut de enunţ, deci implicit s-ar fi recunoscut drept non-intelectual. Dacă nu i-ar fi dat dreptate, s-ar fi conformat cu regula, adică s-ar fi încadrat perfect în categoria „intelectualului nemulţumit", dându-i din nou, indirect, dreptate unchiului. Capcană perfectă!

Cum a ieşit din ea? Sincer, nu mai ştiu. În unele situaţii e bine pur şi simplu să nu insişti. În fond, conversaţiile nu sunt competiţii sportive. Probabil o fi schimbat subiectul, cum avea obiceiul, zicând vreun banc spumos sau subliniind apartenenţa tuturor la familie, indiferent de părerea lor. Replica lui preferată, în astfel de ocazii, era: „asistăm la o nepotrivire de caracter". Ştiu însă că amândoi au trăit până la adânci bătrâneţe tachinându-se reciproc, fără să se certe vreodată pe faţă, ascultându-şi civilizat argumentele, dar făcând până la urmă fiecare tot cum a vrut el.

Îmi propun să analizez şi eu de aici înainte mai atent argumentele oamenilor şi să le trec prin filtrul logicii mele proprii, chiar dacă va trebui să mă concentrez ceva mai mult, riscând poate să ajung la o concluzie diferită de cea agreată de marele public. Însă nu mă voi simţi obligată să contrazic, chiar dacă nu sunt de acord.

În fond, ar fi prea simplu dacă ştampila de „intelectual veritabil" s-ar aplica pe baza disponibilităţii la încăierare. Discernământul presupune nu doar spirit critic, ci şi dorinţă de consens. Vechiul cuvânt *académie* se defineşte în fond drept tărâm al adunării în vederea îmbogăţirii spirituale prin consens. Prin urmare, nu ţine nici de cheful nostru de ceartă, nici de setea noastră de armonie, ci de maniera în care abordăm lucrurile, dacă ne încadrăm la *academicien*i sau dacă rămânem nişte simpli *acade... mici.*

Fie-mi îngăduită povestirea unei situaţii-parabolă pe care o cunosc îndeaproape, ca martor direct al întâmplărilor. În urmă cu vreo opt ani, la liceul unde am lucrat, au fost aprobate clase de F.R. (frecvenţă redusă). Să considerăm, de dragul parabolei, că elevii sunt „turma", iar diriginta/dirigintele – „baciul". F.R. înseamnă clase neperformante, eterogene, formate din adulţi care nu şi-au încheiat studiile medii, n-au fost de mult la şcoală, au probleme şi griji, familii, serviciu, au vârste şi etnii diferite şi, ca adulţi, au o personalitate gata-formată, greu de (re)modelat la o adică. Pe scurt – o „turmă" greu de păstorit. O colegă a fost numită „băciţă" la o astfel de clasă pe care a condus-o trei ani, timp în care n-a pierdut din turmă decât câţiva elevi care fie au plecat din ţară, fie au avut probleme de sănătate. Ştiu detalii pentru că îmi vorbea, în pauze sau după ore, despre elevii pe care îi îndrăgise încă din prima lor zi de şcoală, când se adunaseră în clasă... liceeni întârziaţi, nesiguri şi parcă temători să revină în bănci. Ca să le spulbere îndoielile, îi întâmpinase cu: „Aici, la şcoală, eu vă sunt mamă. Dacă aveţi necazuri, vă rog să-mi spuneţi întâi mie!" Mai târziu avea să-mi spună cu mâhnire: „Ştii, lumea îi consideră pe cei de la F.R. cam *prostovani.* Nu-i drept, dar, şi de-ar fi, sunt *prostovanii mei,* mi-s dragi, şi o să am grijă de ei cât pot de bine!" Le-a ascultat păsurile, i-a respectat, i-a încurajat, i-a ajutat cu sfaturi şi cu vorbe bune. Când a fost cazul, i-a mustrat. I-a stimulat să înveţe, stabilind ierarhii simbolice (nu aveau medii de premianţi, dar îi felicita pe cei aflaţi pe primele locuri, iar ei se bucurau că strădaniile lor dau roade şi „diriga" le vede). S-a ţinut scai de ei să nu abandoneze, să înţeleagă importanţa studiilor, i-a sfătuit să fie buni colegi, să fie uniţi şi de ajutor unii-altora. Iniţiase o mică tradiţie ca, la sfârşitul fiecărui semestru (redus, în cazul lor, la cinci săptămâni), să iasă la un suc, o bere, o cafea, să discute, să se cunoască mai bine. Când programul de lucru i-a permis, i-a şi însoţit. „E un prilej să le spun celor mai stângaci, mai neşlefuiţi, despre normele de politeţe la intrarea într-un local, să nu vorbească tare în public, să nu uite de *vă rog* şi de *mulţumesc*", zicea. I-a întâmpinat şi păstorit cu drag, ei au simţit asta şi cei mai mulţi i-au răspuns pe măsură.

Aşa se face că, după trei ani, au încheiat cu bine clasa a XI-a 33 de elevi, *toţi* promovaţi încă din iunie, cu medii măricele. Bilanţ foarte bun pentru „marginalul" F.R. I-a lăudat şi i-a încurajat să aspire la mai mult decât la o adeverinţă de absolvire a liceului. Era bucuroasă şi optimistă: „Dacă vor continua să înveţe tot aşa, cel puţin jumătate dintre ei au şanse să ia bacalaureatul", mi-a spus. La consiliul profesoral de încheiere a fost felicitată pentru rezultatele frumoase obţinute cu clasa. „Mulţumesc, dar n-am făcut nimic extraordinar, senzaţional... Mi-am iubit şi mi-am respectat clasa, am susţinut-o... Atât. E normal, e firesc...", a răspuns.

În toamna aceluiaşi an şi-a încheiat „mandatul" de dascăl. S-a pensionat. Clasa (deja închegată şi pusă pe brazdă) a fost preluată de altă colegă, pentru următorii doi ani, cât mai aveau până să termine liceul. Am aflat, după o vreme, de la ei, că noua „băciţă" i-a tratat de la început cu dispreţ, le-a vorbit de sus, i-a făcut să se simtă neînsemnaţi şi ridicoli. Fără să încerce să-i cunoască, i-a considerat din capul locului proşti, necivilizaţi, chiulangii, smiorcăiţi-şmecheri care se plâng prea mult de probleme personale... Nu s-a implicat, nu i-a ascultat, nu i-a îndrumat, a interesat-o indemnizaţia de diriginte (ce-i drept, mică, nestimulativă pe-atunci), nu binele turmei de care răspundea. Le-a subminat încrederea pe care predecesoarea ei le-o insuflase. Dezamăgiţi, au semnalat situaţia la direcţiune, dar nimeni nu i-a băgat în seamă, probabil pe motiv că „sunt adulţi, să se descurce!" Da, erau, după buletin, adulţi, dar cu statut de turmă fără păstor. Am auzit-o pe una dintre eleve spunându-i secretarei liceului: „De când s-a pensionat doamna dirigintă, parcă suntem orfani". Tensiunea între ei şi a doua dirigintă s-a înteţit. I-au răspuns, tot mai apăsat, cu moneda resentimentară a dispreţului şi a tonului arogant cu care ea însăşi îi tratase. Am încercat să-i vorbesc. Mi-a replicat sec, victimizându-se: „Las-o baltă, că ăştia nu merită nimic! Sunt grei de cap, leneşi, obraznici, nu ştiu decât să se plângă şi să pretindă. Bine că termină şi pleacă la vară din şcoală, că mi-au mâncat zilele şi nervii!"

Aşa se face că, în numai doi ani, sub noua conducere, s-a ales praful de „turmă". Neglijaţi, 15 elevi au abandonat, rând pe rând, cursurile, iar dintre cei 18 care au rămas, la finalul clasei a XIII-a au fost numai 9 promovaţi în iunie, ceilalţi 9 – corigenţi! La sesiunea din vară a bacalaureatului, abia 2 dintre cei promovaţi au îndrăznit să se prezinte.

Nu se poate spune că a doua dirigintă n-a făcut nimic. A făcut obligatoriile statistici, rapoarte, referate, procese-verbale, a calculat medii generale, a numărat absenţe motivate şi nemotivate, a pus note la purtare, a completat, încheiat şi predat la arhiva şcolii cataloagele clasei... Birocratic, s-a achitat de sarcini. De hârtii s-a ocupat, de sufletele „prostovanilor" din turmă – nu! A rânduit hârtiile, a lăsat de izbelişte oamenii. A făcut ce trebuia, dar nu şi ce se cuvenea.

Două „băciţe" au avut în grijă *una şi aceeaşi „turmă",* unul şi acelaşi „material uman", cu aceleaşi defecte şi calităţi. Prima a adunat turma, a pus-o pe picioare, a doua a derutat-o, a şubrezit-o şi a risipit-o. Simplă chestiune de *atitudine faţă de turmă* a fiecăreia dintre ele. Atitudine diferită, rezultate diferite...

La fel se petrec lucrurile şi în păstorirea „turmei" neamului!

Concluzia este că, indiferent cum ar fi „materia primă"/norodul – poate fi şi de calitatea a doua sau a treia – decisiv este ca diriguitorii să facă ce se cuvine, nu să-şi bată joc de turmă, cu gândul numai la indemnizaţii grase şi la propriile interese. Lor le revin, în mod expres, datoria şi răspunderea de a scoate la iveală ce e mai bun, mai valoros din cei pe care îi conduc, respectându-i, îndrumându-i, preţuindu-i şi răsplătindu-i cum se cuvine.

Cârcotaşii vor spune, probabil, că „parabola" asta nu se potriveşte, pentru că elevii nu-şi votează/aleg diriguitorul, el fiind numit prin decizie directorială.

Nu contează! *Ales* sau *numit*, baciul care ajunge în fruntea oilor are o unică datorie supremă: grija faţă de turmă. O datorie pentru care nu există derogări şi pentru abaterea de la care nu există scuze. Când lucrurile merg rău, turma nu e nici de vină şi nici de condamnat, vinovaţi sunt aceia care, în loc să mâne oile la păşune, le hăituiesc spre prăpastie. Iar când în viaţa turmei apare o lungă succesiune de (nedi)baci, care în loc să o iubească, să o adune, să o îngrijească şi să o sporească (adică să fie *mioritici* în sensul corect al termenului, nu în cel răstălmăcit de răuvoitori), o dispreţuiesc, o prostesc, o învrăjbesc, o risipesc... la ce poţi să te aştepţi? Nu, românii nu sunt proşti, sunt doar de mult prea multă vreme prost conduşi!

Centenarul Marii Uniri

Un ideal naţional realizat

Ion GIURCĂ

Parcurgem o perioadă în care marcarea centenarului unor evenimente istorice cu rezonanţă europeană şi naţională, legate nemijlocit de prima conflagraţie mondială a secolului al XX-lea, readuce în atenţie momente importante care au schimbat geopolitica europeană, concretizată prin dispariţia Imperiilor Ţarist, Otoman şi Austro-Ungar, apariţia unor noi state pe harta continentului şi realizarea unităţii naţionale de către altele. Fiecare dintre statele angajate direct sau indirect în evenimentele politice şi militare din perioada Primului Război Mondial au o anumită percepţie asupra cauzelor care au generat conflagraţia şi, mai ales, în privinţa consecinţelor pe termen scurt, mediu şi lung. De aici şi momentele alese pentru comemorare, relevante pentru unii, nesemnificative pentru alţii, care generează abordări în care subiectivitatea îşi găseşte un loc uneori firesc, alteori, destul de des, cu exagerări până la ridicol, care pot duce la dispute, diferende şi chiar conflicte care depăşesc firescul şi normalitatea.

Unele dintre state, aflate în postura învinşilor şi a „nedreptăţiţilor", marchează doar evenimentele dureroase pentru ei, acuzând învingătorii de eşecurile lor, evidenţiind efectele, trecând cu uşurinţă peste prezentarea şi analiza cauzelor care le-au generat.

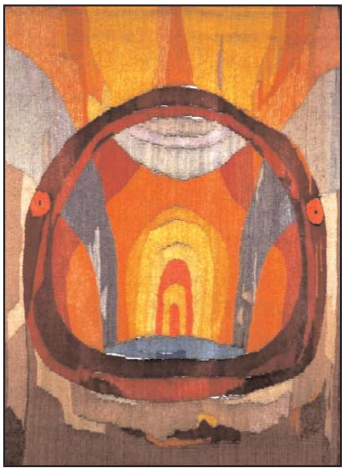
Însăşi denumirea atribuită primei conflagraţii mondiale a secolului al XX-lea are variante. Cea consacrată este Primul Război Mondial. Marele Război este denumirea dată de către francezi, însuşită şi utilizată de istorici din diferite state, inclusiv din România, în timpuri mai îndepărtate şi chiar în ultimii ani, care, cronologic, au în vedere perioada 15/28 iulie 1914–28 octombrie/11 noiembrie 1918. Pentru istoriografia românească, cu excepţia perioadei 1947-1989, denumirea consacrată conflagraţiei în care ţara a fost angajată este de Războiul de Întregire, deşi este folosită, cred, greşit, şi cea de Războiul de Reîntregire.

Problema care rămâne în discuţie, necesar a fi lămurită pe deplin, este cea a cronologiei evenimentului. Sigur, asupra datei intrării României în conflagraţie lucrurile sunt clare – 14/27 august 1916, ora 21.00 la Bucureşti, moment în care la Viena ambasadorul României înmâna declaraţia de război ministrului de Externe austro-ungar, iar la Bucureşti, şeful Marelui Stat Major a ordonat grupurilor de acoperire, constituite şi concentrate din timp la frontiera din Carpaţi, să treacă la ofensivă în Transilvania.

Încheierea Războiului de Întregire este datată, cu excepţia perioadei 1947-1989, în cele mai multe lucrări, 4 august 1919, ziua ocupării Budapestei de către trupele române. Asupra datei încheierii Războiului de Întregire trebuie aduse clarificări, având în vedere realitatea istorică. În primul rând, ocuparea Budapestei nu a însemnat sfârşitul operaţiilor armatei române în Ungaria, acestea continuând până în ziua de 18 august 1919, când trupe române, cehoslovace, sârbe şi franceze au luat sub control întregul teritoriu al proclamatei Republici Ungare a Sovietelor/Sfaturilor. La nord de frontiera ţării, până la 24 august 1919, trupe române, sub comanda generalului Iacob Zadic, s-au aflat în Pocuţia, teritoriu pe care l-au evacuat conform unei convenţii militare româno-polone. Trupe române s-au aflat pe teritoriul Ungariei până la sfârşitul lunii martie 1920, când, conform deciziei politice a guvernului condus de Alexandru Averescu, regele Ferdinand I a semnat Decretul de demobilizare a armatei, inclusiv a Marelui Cartier General, structura de conducere militară în timp de război. La Nistru, de la fosta graniţă austro-ungară până la Marea Neagră, importante forţe române din trupele de uscat, grăniceri şi marina militară, aflate în stare de război, au continuat lupta pentru apărarea frontierei de nord şi est a ţării până în mai 1921.

Datele referitoare la desfăşurarea evenimentelor din perioada Conferinţei de Pace de la Paris, deciziile adoptate pe durata acesteia, impuse statelor cu „interese limitate", trecerea celei mai mari părţi a armatei române la starea de pace prin demobilizare, inclusiv a Marelui Cartier General, mă determină să afirm că data de 31 martie 1920 este cea a încheierii Războiului de Întregire a României, cu cele două mari etape: realizarea Marii Unirii: 14/27 august 1916–11/24 decembrie 1918; apărarea Marii Uniri: 12/25 decembrie 1918–31 martie 1919.

Din momentul angajării ţării în război, timp de patru ani, din august 1916 până în martie 1920, cu o perioadă de întrerupere din iunie până la sfârşitul lunii octombrie 1918, armata română a fost angajată cu forţele şi mijloacele la dispoziţie, în operaţii şi lupte de amploare, în spaţiul etnic românesc, în Ungaria şi Pocuţia, pentru realizarea scopului politic al războiului, iar începând din decembrie 1918 pentru apărarea Marii Uniri care se decisese la Chişinău, Cernăuţi şi Alba Iulia, cu sprijinul autorităţilor politice şi militare române aflate la Iaşi, oraşul numit şi „Capitala de război a României".

Au fost patru ani de luptă şi jertfă din partea celor implicaţi direct sau indirect în operaţii, lupte şi logistica războiului, cât şi a populaţiei ţării, afectată fizic, material şi psihic de consecinţele conflagraţiei desfăşurate pe teritoriul naţional.

În cei patru ani ai Războiului de Întregire au fost victorii trecătoare, înfrângeri şi momente grele, situaţii limită şi disperarea din decembrie 1916, lupte şi jertfe peste estimările iniţiale, au ieşit în evidenţă aspectele pozitive şi negative ale războiului în cadrul unei alianţe cu mari puteri, factorii de risc temporari, dar şi avantajele care decurg dintr-o asemenea situaţie, atunci când efortul s-a concentrat pe obiective precise şi de interes general. Au fost patru ani în care românii din teritoriile aflate sub dominaţie străină, încă de la începutul războiului (cazul celor din Transilvania şi Bucovina), ori în faza finală a acestuia (românii din Basarabia), s-au implicat sub diferite forme în sprijinul armatei române, s-au constituit în structuri militare proprii şi au participat la apărarea Marii Uniri decise la Chişinău, Cernăuţi şi Alba Iulia.

Din momentul intrării ţării în război şi până la încheierea confruntărilor, de intensitate diferită, scopul acţiunii noastre militare a fost clar formulat şi prezentat celor care au fost implicaţi direct sau indirect în realizarea unui obiectiv de ţară – *unitatea tuturor românilor într-un singur stat.*

După ce la Consiliul de Coroană din 21 iulie/3 august 1914 s-a decis „luarea tuturor măsurilor pentru apărarea fruntariilor", în septembrie 1914 a fost semnat Acordul Sazonov-Diamandy, prin care „Rusia se angajează să se opună la orice atingere a statu-quoului teritorial al României în fruntariile actuale. Ea se obliga deopotrivă să recunoască României dreptul să-şi anexeze părţile din Monarhia Austro-Ungară locuite de români." În privinţa Bucovinei, s-a prevăzut că principiul majorităţii populaţiei va sta la baza delimitării teritoriului anexat. Partea română se obliga să păstreze o neutralitate binevoitoare faţă de Rusia, astfel că, din poziţia de stat neutru, guvernul condus de către Ion I.C. Brătianu a avut posibilitatea să desfăşoare o diversitate de acţiuni politice şi diplomatice în scopul intrării în război alături de statele Antantei.

După aproape doi ani de negocieri cu reprezentanţii politici şi militari ai statelor Antantei, desfăşurate la Bucureşti, Londra, Paris, Petrograd şi Roma, la 4/17 august 1916 au fost semnate o convenţie politică şi una militară, prin care erau stabilite angajamentele şi responsabilităţile părţilor în legătură cu angajarea României în războiul mondial. Intrarea în conflagraţie s-a realizat în contextul în care angajamentele politice puteau fi îndeplinite, dar existau mari îngrijorări în privinţa respectării clauzelor militare convenite, în condiţiile în care la Bucureşti se conştientiza că armata română era dependentă de primirea materialului militar din statele aliate pentru ducerea unui război de durată.

Însuşi prim-ministrul României, victorios în acţiunea sa politică internă şi internaţională, evidenţia riscurile în care angajase ţara în război: „În viaţa naţiunilor sunt afirmări de drepturi care se socotesc mai mult decât izbânzi trecătoare şi sunt gesturi de abdicare, de dezertare morală, care compromit viitorul lor pentru veacuri de-a rândul. Într-o atare situaţie este azi românismul, de aceea, chiar de ar fi să fim bătuţi, faptul că patru dintre cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naţionale şi au consfinţit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpaţi, cauza românismului va face un pas înainte, mai mare şi mai înaintat decât oricând."

În ziua de 14/27 august 1916, la ora 13.30, când s-a încheiat şedinţa Consiliului de Coroană, în cadrul căreia regele Ferdinand I a anunţat decizia de angajare a ţării în război, oamenii politici şi militarii au intrat în febra măreţului eveniment, au declanşat procesul firesc al intrării în acţiune: pregătirea şi transmiterea ordinelor către comandamentele militare, în aceeaşi seară guvernului de la Viena i se înmâna declaraţia de război, trupele române constituite în cele 18 grupuri de acoperire în lungul trecătorilor din Carpaţii Orientali şi Meridionali au trecut frontiera în Transilvania, iar presa de seară din Bucureşti înştiinţa locuitorii despre decizia adoptată la Cotroceni, anunţa mobilizarea generală şi mesajul regelui către poporul român şi armată.

Poporul român era chemat la luptă prin Proclamaţia pe care suveranul a lansat-o în ziua de 15/28 august, cu o argumentare istorică patetică: „După vremuri îndelungate de nenorociri şi de grele încercări, înaintaşii noştri au reuşit să întemeieze Statul Român prin unirea Principatelor, prin războiul independenţei, prin munca lor neobosită pentru renaşterea naţională. Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: unirea Românilor de pe cele două părţi ale Carpaţilor. De noi atârnă azi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe fraţii noştri de peste munţi şi din plaiurile Bucovinei, unde Ştefan cel Mare doarme somnul lui de veci. În noi, în virtuţile, în vitejia noastră, stă putinţa de a le reda dreptul ca într-o Românie întregită şi liberă, de la Tisa până la Mare să propăşească în pace, potrivit destinelor şi aspiraţiunilor gintei noastre."

Armatei i se transmitea în aceeaşi zi o chemare la luptă peste Carpaţi: „Umbrele marilor voievozi Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare, ale căror rămăşiţe zac în pământurile ce veţi dezrobi, vă îndeamnă la biruinţe ca vrednici urmaşi ai ostaşilor care au învins la Războieni, la Călugăreni şi la Plevna. Veţi lupta alături de marile naţiuni cu care ne-am unit. O luptă aprigă vă aşteaptă. Cu bărbăţie să îi indurăm însă greutăţile şi cu ajutorul lui Dumnezeu izbânda va fi a noastră. Arătaţi-vă deci demni de gloria strămoşească. De-a lungul veacurilor un neam întreg vă va binecuvânta şi vă va slăvi." În ambele proclamaţii, într-o formulare directă şi mobilizatoare către poporul român şi armată, scopul războiului era clar exprimat – *realizarea unităţii naţionale.*

Din acel moment, armata română a intrat în prima conflagraţie a secolului al XX-lea, în baza unui plan de campanie elaborat din timp, cunoscut sub numele de „Ipoteza Z", care conţinea scopul războiului ce urma să întreprindem: „Realizarea idealului nostru naţional, adică întregirea neamului. Cucerirea teritoriilor locuite de Români, ce se găsesc astăzi înglobate în Monarhia Austro-Ungară, trebuie să fie fructul războiului." Poporul şi armata română cunoşteau bine acest scop, fuseseră pregătiţi de către oamenii politici, organizaţiile neguvernamentale, de către intelectualitatea ţării, prin cuvântări şi articole publicate în presă.

Centenarul Marii Uniri

Sigur, nu poate fi negat, exista o minoritate potrivnică intrării în război alături de Rusia, privită, pe bună dreptate, ca un adversar secular, care ne răpise Basarabia în 1812, teritoriul pe care Germania şi Austro-Ungaria îl promiteau în caz de victorie. Realitatea este că gândul şi fapta majorităţii oamenilor politici erau îndreptate spre teritoriile stăpânite de către guvernele de la Budapesta şi Viena, întinse şi bogate, cu o populaţie românească mult mai numeroasă şi implicată în lupta pentru drepturi şi unitate naţională.

Campania din anul 1916 a fost un eşec politic şi militar, determinat de factori interni şi externi, mai vechi şi noi, de slaba implicare a armatei ruse în momente decisive, la sfârşitul căreia autorităţile statului, armata şi o parte a populaţiei, la ordin sau din proprie iniţiativă, s-au evacuat în Moldova. La începutul lunii decembrie 1916, la Iaşi şi Bârlad, unde se instalase Marele Cartier General, factorii de decizie politică şi militară au înţeles scopul acţiunii decidenţilor de la Petrograd: luarea sub control a unei părţi a teritoriului României cu întreaga reţea feroviară, subordonarea conducerii militare şi, cel mai grav, distrugerea puterii militare a ţării prin încercarea de a impune evacuarea celei mai mari părţi a armatei şi contingentelor încorporabile la est de Nistru pentru o aşa-zisă reorganizare a armatei.

În acele zile de deznădejde, când s-a rezistat tendinţelor expansioniste ale ruşilor, a fost nevoie ca ilustrul istoric Nicolae Iorga, într-un moment decisiv, cu o inspiraţie divină, să readucă la viaţă clasa politică apatică adunată în sala Teatrului Naţional din Iaşi, căreia i-a transmis că: „În colţul acesta unde ne-am strâns, să păstrăm cu scumpătate sămânţa de credinţă şi vom vedea şi noi la rândul nostru dispărând negura stăpânirii străine şi vom putea zice ca Petru Rareş, fiul lui Ştefan, că «vom fi iarăşi ce-am fost, şi încă mai mult decât atât»".

Cu toate momentele de grea cumpănă pentru ţară, cu toată deznădejdea de care era cuprins, regele Ferdinand I a transmis la 13/26 decembrie 1916 un răspuns la adresa Senatului cu ocazia deschiderii lucrărilor în aula Universităţii din Iaşi: „Această nedestructibilă legătură Mi-este chezăşia cea mai sigură că, cu ajutorul Celui Puternic, izbânda finală va fi de partea noastră, căci ne luptăm pentru o cauză dreaptă, pentru înfăptuirea unui dor secular, ce prin tăria braţului nostru nu se poate să nu se împlinească. Dacă soarta pentru un moment ne-a fost vrăjmaşă, am ferma convingere că mână în mână cu ostaşii aliaţilor noştri vom duce lupta uriaşă la izbândă, făurind prin spadă şi sânge întregirea neamului românesc."

A urmat perioada renaşterii armatei române prin reorganizarea din prima jumătate a anului 1917, urmată de victoriile militare salvatoare de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, care au redat speranţa pentru realizarea idealului naţional. În acele zile de entuziasm general, când elogiile la adresa României şi armatei noastre veneau din toate colţurile Europei, în ziua când se împlinea un an de la intrarea ţării în război, regele Ferdinand I a transmis o frumoasă şi emoţionantă Proclamaţie către ţară, în care, între altele, arăta:

„Români!

Războiul lumii dezlănţuit acum trei ani de setea de stăpânire a Austriei şi a Germaniei ne dădu prilej să punem la mijloc toate puterile neamului. Oricât am suferi, trebuie să urmăm soarta şi să asigurăm unirea neamului nostru. Ieri, şi mai ales azi, suntem aliaţi cu aproape toate popoarele de pe faţa pământului.

Bătându-ne pentru dezrobirea moşiei strămoşeşti ne batem pentru triumful libertăţii şi al dreptăţii în omenirea întreagă. Biruinţa este sigură. Nimic şi nimeni nu o poate împiedica. Aliaţii şi noi vom învinge. Vom învinge oricare ar fi întâmplările nestatornice ori trecătoare ale acestui război uriaş şi ne vom întoarce într-o patrie preamărită. În locul României de ieri vom dobândi România de mâine, aşa cum au mângâiat-o în visurile lor părinţii noştri, aşa cum o vom lăsa moştenire urmaşilor noştri. Al doilea an de război, începând acum, ne va găsi tot aşa de hotărâţi, tot aşa de neclintiţi. Prin suferinţele noastre vom câştiga dreptul la viaţă Românilor de pretutindeni, singura viaţă care are preţ pentru noi toţi. Sus inimile şi strâns uniţi împrejurul steagului acoperit de glorie prin vitejia ostaşilor să nu iasă din piepturile noastre decât un singur strigăt: *Înainte pentru România Mare!"*

Speranţele în privinţa unui parcurs favorabil realizării idealului naţional s-au năruit în timp scurt, în contextual evenimentelor din Rusia, orchestrate cu diplomaţie şi acţiunea serviciilor secrete germane, care au dorit şi reuşit scoaterea din război a aliatului nostru nemijlocit pe căi nemilitare, asigurându-şi astfel libertate de acţiune pe frontul de vest. Revoluţia bolşevică, declanşată la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, încheierea armistiţiului de la Brest Litovsk cu Puterile Centrale (22 noiembrie/5 decembrie 1917), a impus aceeaşi atitudine şi pentru partea română, nevoită să încheie Armistiţiul de la Focşani (26 noiembrie/9 decembrie 1917), pacea preliminară de la Buftea (18 februarie/3 martie 1918) şi cea finală de la Bucureşti (24 aprilie/7 mai 1918), votată în Parlament, dominat de către conservatori, dar neratificată de către regele Ferdinand I, la insistenţele marelui om politic care a fost Ion I.C. Brătianu.

Remobilizarea armatei în toamna anului 1918 şi reintrarea României în război alături de statele Antantei şi SUA, cu o zi înainte de semnarea armistiţiului de la Compiégne, în ziua când trupele comandate de generalul Iacob Zadic eliberau Cernăuţiul, victoriile dintre Prut şi Nistru, din Bucovina, Transilvania şi Ungaria contra potrivnicilor Unirii decise la Chişinău, Cernăuţi şi Alba Iulia, au scos în evidenţă că Ţara dispunea de oamenii politici tari, încrezători în victorie, de generali şi ofiţeri cu o viziune clară asupra operaţiilor militare, de comandanţi de unităţi şi mari unităţi cu calităţi de lideri în timp de război.

Sigur şi incontestabil, fără o prezenţă militară românească între Prut şi Nistru în iarna şi primăvara anului 1918, în Bucovina în toamna aceluiaşi an, în Pocuţia şi Transilvania, mai ales în Ungaria în primăvara şi vara anului 1919, prelungită în acest ultim caz până în martie 1920, desăvârşirea Unirii ar fi fost incertă. Abia după ce la Conferinţa de Pace de la Paris se contura un curs al acţiunilor favorabil recunoaşterii unităţii noastre naţionale şi a frontierelor fireşti, când la Nistru situaţia era pe cale să se normalizeze, iar trupele române terminaseră evacuarea teritoriului Ungariei, la 18 martie 1920 s-a decis trecerea armatei de la starea de război la cea de pace, cu excepţia unităţilor din Basarabia şi Bucovina la care contingentele mobilizate au fost menţinute sub arme până în primăvara anului 1921.

Importanţa realizării unităţii naţionale, locul şi rolul armatei în realizarea şi apărarea Marii Uniri a fost subliniat de către regele Ferdinand I şi la deschiderea lucrărilor Parlamentului României Întregite, în ziua de 20 noiembrie 1919: „În aceste clipe înălţătoare pentru neamul românesc sunt mândru aflându-mă în mijlocul domniilor voastre, în mijlocul reprezentanţilor din vechiul Regat, Basarabia, Bucovina, Ardeal, Maramureş, Crişana şi Banat, unite pentru vecie în Statul român. Gândul nostru cel dintâi trebuie să fie la acei care, prin truda, prin vitejia şi prin jertfele lor, au luptat pentru întregirea neamului."

Asemănător zilei de 24 ianuarie/5 februarie 1859, când Alexandru Ioan I declara în faţa Parlamentului întrunit la Bucureşti că „O viaţă nouă începea pentru România", regele Ferdinand I transmitea un mesaj asemănător pentru ceea ce unii, pe bună dreptate, au numit *România Nouă.*

Semn(al) de carte

Marian Moşneagu, ed., *General Gheorghe Garoescu. Jurnal de front, vise de iubire, 14 august 1916-28 septembrie 1918,* Editura Militară, Bucureşti, 2017

Generalul Gheorghe Garoescu (1886-1939) era locotenent la intrarea României în Primul Război Mondial, comandant al unei companii de mitraliere din Regimentul 6 Vânători, şi va termina conflagraţia ca maior. S-a distins în lupta de la Porumbacu (septembrie 1916), a fost rănit în apropiere de Braşov, dar a revenit foarte repede pe front. Au urmat calvarul retragerii în Moldova, campania anului 1917, armistiţiul şi pacea impusă României la 7 mai 1918.

Jurnalul său consemnează felul în care a trăit pe front toate aceste momente, dar şi iubirea mistuitoare pentru Lison Oppler, viitoarea sa soţie. (…)

Deşi a fost o întreprindere migăloasă, îngreunată de faptul că memoriile viitorului general Gheorghe Garoescu au fost consemnate aproape zilnic, riguros, dar minuscul, cu creionul, pe un carneţel de buzunar, păstrat cu sfinţenie de fiica sa, doamna Roxandra-Georgeta Maniu, transcrierea acestora respectă, în mare măsură, gândirea, trăirile şi stilul autorului.

Aceste rânduri au fost scrise de mână, în momente de răscruce, cu creionul, la lumina opaiţului, în tranşeele reci, dar şi în momente de victorie. Datorită lor, cei ce vor citi sau răsfoi aceste pagini îşi vor aminti - cei vârstnici, cu emoţie - de acele timpuri, alţii le vor studia şi vor adăuga experienţa lor, iar cei ce nu au cunoscut acele clipe vor afla despre vitejia şi credinţa ostaşilor români care, cu preţul vieţii lor, au pus temeliile României întregite. (Editorul)

Ion Giurcă, *Trei luni în Pocuţia. Acţiuni ale Diviziei 8 Infanterie, 23 mai-24 august 1919,* Editura Militară, Bucureşti, 2019

Pocuţia, teritoriul situat la nord de teritoriul Moldovei medievale, disputat între regii Poloniei şi domnitorii de la Suceava, intrat în componenţa Imperiului Habsburgic în 1772, a devenit spaţiu de confruntare politică şi militară între Ucraina şi Polonia în anul 1919. Ameninţată de trupele ucrainene, bolşevizate sau nu, România a răspuns solicitării guvernului de la Varşovia pentru ocuparea sudului Galiţiei şi realizarea joncţiunii între trupele române şi cele poloneze la est de Carpaţii Păduroşi.

Timp de trei luni, între 23 mai şi 24 august 1919, Divizia 8 Infanterie, comandată de generalul Iacob Zadik, eliberatorul Bucovinei în toamna anului 1918, împreună cu unităţi poloneze, a contracarat orice posibilitate de legătură între trupele bolşevice aflate în subordinea Petrogradului, Kievului şi Budapestei, asigurându-se astfel libertate de acţiune pentru armata română în Ungaria în vara anului 1919. Pocuţia s-a aflat sub administraţie civilă, controlată de către un comandament român, teritoriul fiind evacuat în a doua jumătate a lunii august, conform înţelegerii între guvernele de la Bucureşti şi Varşovia şi documentelor aprobate de către comanda armatei române şi cea a armatei poloneze. (Autorul, pe coperta a patra)

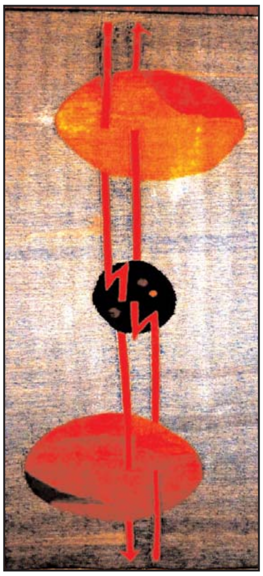
Metafizica încarcerată. Destinul poetului Constantin Oprişan

Dan ANGHELESCU

1. Sfârşitul perioadei interbelice, context şi configuraţii generale

Evenimentele şi situaţiile pe care umanitatea veacului XX a fost obligată să le traverseze, prin complexitatea lor, întunecă, în mare parte, puterea de analiză şi reflecţie asupra lor. După Al Doilea Război Mondial, structura esenţială a valorilor de până nu demult suporta o devastatoare disoluţie. Lumea căpăta un cu totul alt chip, necunoscut şi, în parte, de-ne-cuprins într-o normalitate a înţelegerii, pentru că, evident, se situa undeva, foarte departe, dincolo de tot ceea ce până atunci se crezuse că ar aparţine Omenescului. Acest secol a adus în teribilele lui prim-planuri acel „ceva" pe care Hannah Arendt, de pildă, îl identifica în sensul de „incompatibilitate iritantă dintre puterea reală a omului modern (mai mare decât oricând înainte, atât de mare, încât omul ar putea pune sub semnul întrebării însăşi existenţa propriului său univers) şi neputinţa oamenilor moderni de a trăi într-o lume pe care propria lor putere a stabilit-o şi de a înţelege semnificaţia acestei lumi". [1]

Am spune, reluând o expresie a profesorului Nae Ionescu, că experienţele negative ale acestui timp au determinat, pentru noi, românii, apariţia unui *sentiment tragic al existenţei istorice* [2], privită ca o decădere din dimensiunile unei ontologii originare.

După Marea Unire, interesat în exclusivitate de „generaţia care se ridică", în primele sale apariţii publicistice (*Itinerariu Spiritual,* septembrie 1927), Mircea Eliade se afirma cu o profundă şi *nezdruncinată* încredere în viitorul culturii româneşti. Mărturisea ceva mai târziu: „Mă simţeam responsabil pentru întreaga *generaţie tânără.* Mi-o închipuiam chemată pentru lucruri mari: în primul rând, ştiam că aveam datoria să lărgim considerabil orizontul cultural românesc, deschizând ferestre către universuri spirituale rămase până atunci inaccesibile. Dacă publicasem foiletoane despre Asvagosha şi Milarepa, despre Kierkegaard şi orfism, o făcusem, pe de o parte, pentru că asemenea oameni şi probleme nu interesaseră pe înaintaşii noştri, iar, pe de altă parte, pentru a mă împotrivi dependenţei noastre culturale de librăria franceză, dependenţă care mi se părea o dovadă de lene intelectuală. Ceream *provincialului,* cum îmi ceream şi mie, un efort supraomenesc pentru a învăţa şi a face tot ce nu avuseseră răgaz să înveţe sau să facă înaintaşii noştri. Cred că nu mă înşelam. În fond, generaţia mea a avut doar vreo 10, 12 ani de *libertate creatoare*. În 1938 s-a instaurat dictatura regală, apoi a venit războiul şi în 1945 ocupaţia sovietică – şi totul a amuţit." [3]

Clarviziunea lui Mircea Eliade – privind devenirile istoriei – s-a confirmat, din nefericire, pe deplin. Ca şi, de altfel, tot ceea ce a gândit el despre omul modern, cel care „a pierdut conştiinţa realităţilor spirituale" şi pentru care „anamneza sacrului s-a stins". [4]

Sub ocupaţia sovietică, România devenea obiectul unui *sinistru experiment de aculturaţie* care a debutat cu exterminarea (socială, spirituală, morală şi fizică) a întregii elite politice şi culturale a ţării. Concomitent, au urmat suprimarea libertăţilor presei, a editurilor particulare, interminabila listă de cărţi interzise, epurarea bibliotecilor şi aproape desfiinţarea Academiei Române. *Soluţia finală* a stalinismului ar fi trebuit să culmineze cu lichidarea totală a culturii, tradiţiilor, memoriei şi spiritualităţii naţionale.

Într-o tentativă, disperată, de contracarare a genocidului cultural şi, desigur, dintr-o perspectivă iluzorie, că s-ar putea reuşi o *demantelare* – în ochii Occidentului, ai lumii civilizate (!?) – a falacioasei utopii comuniste, românii din afara graniţelor ţării (acum închise etanş) iniţiau un amplu fenomen, de răspuns, prin apariţia revistelor literare ale exilului. Dacă, în sens eminamente politic, comunitatea fragilă a celor „deşţăraţi" (aşa cum nota cu mâhnire George Uscătescu [5]) nu construise nimic durabil, în spaţiul culturii efortul şi efectele vor deveni totuşi semnificative. Prin mesajele şi conţinutul ei, revuistica împrumuta caracteristicile unei *societăţi civile virtuale,* aspirând, într-un sens anume, la statutul acelor *polisuri paralele* de care amintea la un moment dat teoreticianul Václav Benda. Cu profunde semnificaţii se profilează observaţia că, atât în spaţiul publicistic, cât şi în deosebit de valoroasele opere literare ale exilului îşi găseşte exprimarea o *profundă neîncredere faţă de istorie*. Milan Kundera va distinge aici *un specific* al naţiunilor din centrul şi estul european. Într-un sens apropiat îşi făcuse apariţia memorabila sintagmă lansată de Mircea Eliade despre *teroarea istoriei.* Vorbim, prin urmare, despre un fenomen în interiorul căruia actul de cultură – în esenţa formelor lui de manifestare – aspiră, întâi de toate, la un statut de *portavoce*, de *reprezentant* al uneia dintre *victimele* (partea nefericită!) istoriei. Este viziunea ce defineşte în cel mai înalt grad această literatură şi revuistica ei complementară, ambele rămânând, pe toate palierele, opozabile totalitarismului comunist. Deosebit de semnificativă se profilează (veritabil *îndreptar* al scriitorilor din exil) profesiunea de credinţă exprimată în acel *Cuvânt înainte* care deschidea primul număr al revistei *Destin* editate de George Uscătescu la Madrid (iunie 1951): „…Fenomenul emigraţiei e descris ca un proces de dezintegrare istorică şi spirituală (…), iar elitele intelectuale româneşti /…/, pe măsura autenticităţii lor, (sunt) nu simple mănunchiuri de individualităţi deplasate din spaţiul lor normal de creaţie în spirit, ci adevărate frânturi de Ţară reprezentând întreg universul românesc (…), *monade de viaţă şi cultură românească.*" [6]

Dar condiţia tragică a literaturii, a revuisticii şi a întregului fenomen spiritual al exilului românesc nu poate fi cuprinsă şi înţeleasă, în complexitatea tuturor semnificaţiilor sale, decât din perspectiva inseparabilelor ei legături cu destinul, de mare şi unic tragism a ceea ce se petrecea efectiv în România. Exilul literar s-a configurat din nevoia de coagulare a unei culturi paralele, ca unică şansă de salvare şi conservare a limbii, culturii, memoriei şi, cu precădere, a *identităţii spirituale* a unei naţiuni lăsate pradă barbariei bolşevice. Evoluţia şi sensurile de desfăşurare a evenimentelor din ţară confirmă, cu asupra de măsură, monstruozitatea acestei barbarii.

2. Destinul unui poet sub steaua unui timp fără memorie şi fără Dumnezeu

După ce îi fusese dat să treacă prin infernul de la Piteşti, în iulie 1958, în celula 4 din sinistra Casimcă a închisorii Jilava, fiindu-i refuzată, pe tot parcursul detenţiei, orice asistenţă sau ajutor medical, Constantin Oprişan (1921-1958), poet şi filosof rămas cvasi necunoscut în cultura română de până azi, se stingea din viaţă grav bolnav de tuberculoză. În acele momente de un cumplit dramatism, în preajma celui care trecea în nefiinţă se aflau viitorul scriitor (memorialistul terifiantelor experienţe penitenciare) şi profesor Marcel Petrişor, Gheorghe Calciu (cel care avea să devină preotul Gheorghe Calciu-Dumitreasa) şi Iosif V. Iosif.

Sfârşitul acestei tinere vieţi se desfăşura în contextul – cu mult mai larg şi de o amploare tragică, nemaiîntâlnită în istorie – în care, sub presiunile ocupantului sovietic, se instrumenta, cu sinistră şi diabolică minuţiozitate, asasinarea a tot ce putea fi cuprins în ideea de cultură şi spiritualitate românească: oamenii, cărţile, istoria şi ideile, memoria, identitatea şi, mai ales, conştiinţa de sine a unei naţii.

Formaţia intelectuală a tânărului Constantin Oprişan (fost şef pe ţară al *Frăţiilor de cruce*) se dovedise a fi de natură excepţională. Frecventase, la Freiburg im Bresgau (Germania), alături de Alexandru Dragomir şi Octavian Vuia, prelegerile lui Martin Heidegger, sub îndrumarea căruia ceilalţi doi îşi pregăteau tezele de doctorat.

După Marea Unire, cultura României cunoscuse un episod fără precedent, atât prin ebuliţia spirituală, cât şi prin entuziasmul unor tineri care ambiţionau să realizeze ridicarea literaturii naţionale la nivelul valorilor universale. O generaţie întreagă (în frunte cu Eliade, Cioran, Ionescu, Constantin Noica, Horia Stamatu, Vintilă Horia, Alex. Busuioceanu, fraţii Ciorănescu, şi lista poate fi încă mult prelungită), prin cultura, gândirea şi scrierile ei avea să confirme din plin existenţa unui asemenea potenţial. Rememorând fenomenalul salt cultural al românilor din acel scurt, foarte scurt interval de timp, poetul Horia Stamatu afirma într-o scrisoare către Paul Miron [7]: „Până în jurul anului 1940, într-un timp record, şi aceasta datorită unei capacităţi culturale excepţionale a poporului românesc din Sud-Estul european, această literatură şi-a creat clasicii, modernii şi ultramodernii ei." În preocupările amintitei generaţii prinsese contururi ferme o întreagă tematică de orientare existenţială stimulată de influenţele ideatice ale unor gânditori de talia lui Kierkegaard, Unamuno, Chestov, Berdiaev, Max Scheller şi mai ales Heidegger. Opera filosofică a celui din urmă (*Sein und Zeit*) exercitase, încă de la începutul primilor ani de activitate profesorală la Freiburg im Bresgau, o adevărată fascinaţie asupra studenţilor români. Îndemnaţi de Nae Ionescu şi Anton Dimitriu, din România veniseră şi asistau la cursurile şi seminariile lui o serie întreagă de tineri care, ulterior, aveau să dea ei înşişi mari străluciri culturii româneşti, unii în ţară (însă cu mult mai târziu [8]), alţii – cei mai mulţi, din nefericire – peste hotare, într-un îndelungat şi trist exod al bejeniilor. Între aceştia pot fi amintiţi Constantin Floru, D.C. Amzăr, Ştefan Teodorescu, Petre Ţuţea, Petre Pandrea, N. Balcă [9], Chirilă Popovici, Virgil Bogdan, Constantin Noica, Vintilă Horia, Walter Biemel, Constantin Amăriuţei, Octavian Vuia, Alexandru Dragomir [10] şi Constantin Oprişan.

După invazia sovietică, viaţa culturală a ţării avea să capete o cu totul altă turnură. Evoluţia spectaculoasă, dezvoltarea literaturii române (o spune, iarăşi, Horia Stamatu) „a fost tăiată şi s-a introdus norma nivelatoare a *realismului socialist,* ceea ce va transforma literatura română într-un capitol de propagandă a regimului, cu misiunea de a exalta *realizările socialiste,* de a înfiera *criminalitatea occidentală* şi de a glorifica *eroii muncii, eroii socialismului, partidul*". [11]

Aroganţa specifică celor ce s-au pretins *unici purtători ai progresului* nu atenua endemica lor spaimă faţă de inexprimabilul şi ireprezentabilul adăpostit în enigmatica fiinţă umană. Respiraţia acelui misterios ceva, subzistând ca un inalienabil al libertăţii, îşi va face mereu simţită vibraţia stranie în eminenţa faptului de artă, veşnic neliniştitoare pentru ei. Aşa se explică de ce, pentru regimul comunist, alături de filosofie, poezia (*această îndeletnicire, cea mai nevinovată dintre toate,* cum o numise Hölderlin) rămânea, în perpetuitate, pe lista acelor *stări de lucruri* care trebuia să fie cu orice preţ *revoluţionate*(!). Adică distruse. Eliminarea socială – şi chiar fizică – a intelectualilor se considera că este insuficientă. Drept pentru care principiile acerbei lupte de clasă aveau să invadeze întregul corp al culturii şi artei, inoculând mortala toxină a ideologiei marxist-leniniste. Sintagmele puse în circulaţie (*cultura duşmană, idei duşmănoase, putrefacţia poeziei, poezia putrefacţiei* etc.) ilustrează cât se poate de limpede esenţa distructivă a demersurilor totalitare în cultură şi nu numai.

→

Istoria de lângă noi

Făuritori ai Marii Uniri, martiri în închisorile comuniste (X)

Ilie POPA

Ion Flueraş

Născut în comuna Chereluş, judeţul Arad, la 2 noiembrie 1882, într-o familie de ţărani cu pământ puţin, ca fiu al lui Moise şi al Mariei, Ion Flueraş a fost un socialist român, de meserie rotar.

Dotat cu o deosebită inteligenţă, a învăţat să scrie şi să citească de la tatăl său, după cum singur precizează într-o scurtă biografie (I. Flueraş, *Amintiri din tinereţe şi din revoluţie*, în *Mişcarea socială,* an III, nr. 10-12, iulie-septembrie 1932, pp. 1276–1238), dar şcoala primară de patru ani a urmat-o la şcoala confesională română unită din comuna natală. Făcând parte dintr-o familie fără mijloace materiale, nu a putut să-şi continue studiile la o şcoală secundară, părinţii dându-l la un meşter din Pâncota, ca ucenic să înveţe meseria de rotar. Termină ucenicia şi absolvă examenul de calfă în 1901, fapt care îi dă dreptul să se angajeze ca lucrător calificat. Se angajează imediat la un atelier de rotărie–caroserie din Piaţa „Boul Roşu” din Arad, unde staţionau poştalioane ce soseau sau plecau la Deva, Timişoara, Brad, Seghedin şi alte localităţi.

Tot în 1901 ia contact şi se înscrie în Partidul Socialist Democrat, pe care nu-l va părăsi până la moarte. În scurt timp, devine unul dintre principalii militanţi ai P.S.D. din Arad şi colaborează la ziarele muncitoreşti locale, inclusiv la ziarul *Adevărul* de la Budapesta, care era organul Secţiei Române a P.S.D. din Ungaria (P.S.D.U.).

Candidează din partea P.S.D., Secţia Română, în 1905, la alegerile pentru parlamentul de la Budapesta, în circumscripţia electorală Chişinău, dar fără succes.

În 1906 este ales în Comitetul Central al P.S.D.U., Secţia Română, resortul „propagandă şi presă”, devenind redactorul responsabil al ziarului *Adevărul,* din 1911 până în 1914, când ziarul este suspendat de oficialităţi. În aceste condiţii, în 1907, el rămâne la Budapesta.

În Primul Război Mondial este mobilizat la muncă într-o fabrică de avioane de pe insula Csepel, iar în vara anului 1918 se afla demobilizat şi implicat în activitatea politică tot la Budapesta, unde, împreună cu Iosif Jumanca acţiona pentru reeditarea ziarului *Adevărul,* care a şi apărut din nou la 1 octombrie 1918 într-o serie nouă în care pleda pentru cauza socială şi naţională a românilor transilvăneni.

La începutul lunii octombrie 1918, Ion Flueraş şi Iosif Jumanca primesc din partea P.S.D.U., Secţia Română, sarcina de a-i contacta pe reprezentanţii Partidului Naţional Român, pentru a le propune constituirea unui comandament unic în vederea organizării luptei pentru Unirea cu România a teritoriilor româneşti din Ungaria. Vine la Alba Iulia şi se constituie Consiliul Naţional Român Central (C.N.R.C.), format din 12 membri, câte 6 reprezentanţi din partea fiecărui partid, Ion Flueraş fiind primul pe lista celor şase social–democraţi. În C.N.R.C. a avut o participare foarte activă, atât în dezbaterile din şedinţe, cât şi la tratativele cu delegaţia ungară din 13-14 noiembrie 1918. A fost unul dintre cei care au contribuit la definitivarea Rezoluţiei Marii Adunări Naţionale din 1 Decembrie 1918 şi a fost ales vicepreşedinte al acesteia. Apoi este ales în Consiliul Dirigent al Transilvaniei şi Banatului ca şef al Resortului Ocrotirii Sociale şi Igienă (1918–1920). Chiar în ziua de 1 Decembrie 1918, tot la Alba Iulia, este ales secretar general al P.S.D., fiind şi redactor responsabil al gazetei *Tribuna socialistă* din Cluj între anii 1921 şi 1926.

Împreună cu Iosif Jumanca, a făcut parte din delegaţia României la Conferinţa de pace de la Paris din 1920, unde a exprimat adeziunea deplină a socialiştilor la unirea Transilvaniei cu România.

S-a stabilit la Bucureşti în 1922, fiind salariat al Ministerului Muncii, resortul Ocrotiri Sociale, până la dictatura regală din 1938. În perioada cât a activat la Ministerul Muncii s-a preocupat intens de constituirea Caselor Cercuale, instituţii create în vederea slujirii intereselor muncitorilor sub toate aspectele: plasare în muncă, îndrumare profesională şi, în primul rând, sănătate.

În 1924, a participat la Conferinţa Internaţională a Muncii de la Geneva, apoi la cea de la Londra, unde a prezentat adeziunea Federaţiei Social-Democrate Române la Internaţionala Socialistă a Muncii.

Pleacă la Moscova în august 1929, ca membru din delegaţia socialiştilor români, reprezentând Partidul Socialist din Transilvania şi Banat, pentru a participa la lucrările celui de al II-lea Congres al Internaţionalei a III-a şi a discuta problema afilierii la aceasta a viitorului preconizat Partid Comunist din România. Nefiind admis la lucrările Congresului, deoarece a fost acuzat de Buharin că „ia parte la guvernare”, ca membru al Consiliului Dirigent al Transilvaniei, şi că „arată motive cu totul scandaloase pentru modul său de purtare”, este dat afară din sală şi se întoarce în ţară. Tot atunci s-a decis la Moscova ca la întoarcerea delegaţiei în ţară, Grigorovici, Jumanca, Flueraş şi consorţii să fie excluşi din partid. (Arhiva C.C. al P.C.R., fond 28, anul 1920, mapa 87)

Între anii 1927 şi 1932 a participat activ la viaţa politică a ţării, candidând şi fiind ales deputat în trei rânduri. La alegerile parlamentare din 12 decembrie 1928 s-a format un cartel electoral format din P.N.Ţ., P.S.D. şi Partidul German, având o listă comună. Au obţinut 77,76% din voturi, P.S.D. revenindu-i nouă mandate, unul dintre acestea fiind al lui Ion Flueraş pe lista Văii Jiului. La alegerile parlamentare din 1 iunie 1931, P.S.D. a avut listă proprie şi a obţinut 6 locuri de parlamentari, unul dintre acestea fiind al lui Ioan Flueraş pe lista judeţului Sălaj. De asemenea, la alegerile parlamentare din 1932, P.S.D. participă din nou singur şi obţine 7 locuri de deputat în parlament, între care a fost şi Ion Flueraş. În toate aceste legislaturi, Ion Flueraş este un ferm apărător al celor săraci, îndeosebi al ţărănimii.

În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial locuieşte şi lucrează în Bucureşti împreună cu soţia sa, Ileana. Aveau un atelier de tâmplărie în preajma cartierului Izvor. Acolo se întâlneau cei din organizaţia „Tinerimea Liberă” a lui Mircea Stefanovici, o asociaţie legală de tineri studenţi la politehnică cu orientare de stânga, care militau în special pentru dreptul la libertatea presei. În 1945, membrii acestei asociaţii sunt arestaţi, odată cu ei fiind ridicat şi Ion Flueraş, care nu aparţinea asociaţiei, dar era acuzat că i-a susţinut şi găzduit şi chiar că ar fi răspândit manifeste interzise cu caracter democrat. După trei luni de anchete şi detenţie la Jilava, Flueraş a fost eliberat.

După 23 august 1944 participă la reorganizarea P.S.D., alături de Titel Petrescu, Ştefan Voitec şi alţii, dar nu acceptă colaborarea cu P.C.R., militând hotărât pentru păstrarea identităţii P.S.D., chiar dacă Petru Groza îi oferise postul de ministru al Muncii în Guvernul de la 6 martie 1945. De altfel, Ion Flueraş îi răspunde: „Nu pot colabora niciodată cu un guvern supus de ocupaţia sovietică. Nu pot schimba o dictatură cu o altă dictatură. Iartă-mă.”

Deoarece la Congresul P.S.D. din 10 martie 1946 se hotărâse ca la alegerile parlamentare din noiembrie 1946, P.S.D. şi P.C.R. să aibă o listă comună de candidaţi, s-a constituit un P.S.D. independent condus de Titel Predescu, la care a aderat şi Ion Flueraş şi unde a mai activat până în iunie 1948, când a fost arestat din nou, anchetat, judecat şi condamnat la 15 ani de temniţă grea pentru „crima de înaltă trădare”.

În perioada anilor de detenţie, a fost purtat din închisoare în închisoare, înfometat, bătut, supus sălbaticului proces de reeducare. Izolat, presat să se desolidarizeze de „trădătorul” Titel Petrescu, în final este transferat la Închisoarea Gherla, unde a fost omorât în 1953 de către deţinuţii torţionari Constantin Juberian şi Ştefan Rek, primul fiind condamnat la moarte şi executat în 1954, iar al doilea, condamnat la 12 ani de închisoare. (Mircea Stănescu, *Reeducarea în România comunistă (1948-1955) – Târgşor, Gherla,* Ed. Polirom, Iaşi, 2010, p. 274)

Se poate concluziona că Ion Flueraş, chiar dacă avea o orientare clară de stânga, a fost un martir al unui regim comunist declarat tot de stânga, un martir al muncitorimii române şi o mare personalitate ridicată din rândul celor nevoiaşi, pentru interesele cărora a luptat până la moarte.

După cum – nu mai puţin elocventă din această perspectivă – s-a conturat monstruozitatea scontată a *soluţiei finale:* golirea totală a minţilor, lobotomizarea naţiei, provocarea unui veritabil cataclism al memoriei, prigonirea esteticului şi a tuturor întemeietorilor şi purtătorilor de stindard ai acestuia.

Într-un asemenea context, dispariţia tragică a lui Constantin Oprişan se profilează cumva simbolică şi exponenţială pentru soarta întregii intelectualităţi române, care, începând cu sfârşitul deceniului cinci, intra într-un general proces de exterminare. *Ştergerea Memoriei, Uitarea* se ridicaseră la rangul de principiu al întregii politici de stat. *Amintirea*, ori cultivarea ei oricât de vagă devenea activitate anti-statală. Un text datorat lui Tzvetan Todorov este, în esenţă, deplin limpezitor: „Înţelegând că pământurile şi oamenii se cuceresc prin instăpânirea asupra informaţiei şi comunicării, tiraniile din veacul XX şi-au impus monopolul asupra memoriei şi au vrut să o controleze până în străfundurile cele mai intime.” [12]

(Va urma)

Bibliografie

[1] Hannah Arendt, *Originile totalitarismului,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006. pp. 8, 9.

[2] Nae Ionescu, *Roza vânturilor,* Bucureşti, 1937, p. 442.

[3] Mircea Eliade, *Itinerariu spiritual: Tânăra generaţie*, în *Cuvântul în exil,* nr. 40-41, septembrie-octombrie, München, Germania, 1965, p. 4.

[4] Adrian Marino, *Hermeneutica lui Mircea Eliade,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 296.

[5] George Uscătescu, *Destin* nr. 10, Madrid, 1956: 6.

[6] George Uscătescu, *Destin* nr. 1, Madrid, 1951: 8-9.

[7] Paul Miron, *Paul Miron în corespondenţă cu Horia Stamatu*, Ed. Jurnalul literar, Bucureşti, 2007 (ediţie îngrijită, cuvânt înainte şi note de Paul Miron, scrisoare nedatată, probabil de la finele anului 1963 ori începutul celui următor, p. 47).

[8] Evident, este vorba de Constantin Noica, Alexandru Dragomir, Petre Ţuţea, Petre Pandrea şi alţii.

[9] N. Balcă, autor – încă de pe atunci – al unui articol intitulat *Interpretarea existenţei omeneşti în filosofia lui Heidegger.*

[10] Alexandru Dragomir traducea în anii ’40 împreună cu Walter Biemel din germană în română *Was ist Metaphysik?,* care a fost publicată de Virgil Ierunca abia în 1956, la Paris. A doua traducere românească a unei lucrări heideggeriene, *Feldweg,* a fost transpusă în româneşte în 1951 de Constantin Amăriuţei, în paralel cu Ştefan Teodorescu.

[11] Paul Miron, *op. cit.*, p. 47.

[12] Tzvetan Todorov, *Les abus de la mémoire,* Ed. Arléa, Paris, 1995, p. 9.

Profesorul Constantin P. Popovici şi bazele informaticii

Dragoş VAIDA

Profesorul Constantin P. Popovici, născut la 17 februarie 1930 şi plecat dintre noi la sfârşitul lunii noiembrie 2019, a desfăşurat o neobosită activitate ca profesor de Teoria Algebrică a Automatelor concrete, de Teoria Funcţiilor Recursive şi de Bazele Informaticii. Şi-a dedicat cercetarea concepţiei profesorului Gr.C. Moisil, care privea Logica şi Algebra drept ştiinţe matematice aplicate [6], [7], [9], precum şi Teoriei Numerelor [11], la îndemnul magistrului. A preluat de la acesta tematica din monografia *Introducere în Algebră* [8] şi a dezvoltat-o.

Bazele Secţiei de Maşini de Calcul de la Facultatea de Matematică şi Fizică şi ale învăţământului informaticii în România au fost puse în 1954, printr-un curs liber de *Teoria algebrică a mecanismelor automate,* ţinut de profesorul Gr.C. Moisil, la solicitarea a trei matematicieni şi ingineri electronişti, profesorii Constantin P. Popovici, Paul Constantinescu şi Mariana Coroi Nedelcu. Cu acest grup a început Seminarul Gr.C. Moisil, nucleu pionier în învăţământul şi cercetarea în informatică şi matematică de la noi. La acesta ne-am afiliat şi noi, membrii juniori, Sergiu Rudeanu şi cu mine, chiar de la început, pe când eram în anul II.

Putem reţine ca notă distinctivă faptul că regretatul profesor a avut cercetări în domeniul teoriei numerelor. Domeniu departe de informatică? Nu, pentru că Seminarul a făcut legătura cu teoria congruenţelor de întregi prin ceea ce profesorului Moisil i-a plăcut să denumească Teoria corpurilor de imaginare ale lui Galois [2], [4], [7].

A împărtăşit entuziasmul maestrului în studiul teoriilor menţionate, în cadrul unuia dintre cele mai animate seminare din anii mei de facultate, 1952-1957, – exemple de conferinţe prezidate de acad. Gr.C. Moisil pe care le-am ascultat: Sergej Lvovič Sobolev, Premiul Stalin, René de Possel, membru fondator Bourbaki, director Institut Blaise Pascal CNRS (1962–1968) (vezi J. Sakarovitch, *De Bourbaki à la machine à lire. Journée d'hommage à René de Possel (1905-1974),* Paris, Publications de l'Institut Blaise-Pascal, 1994) sau Henri Paul Cartan, pe care l-am auzit spunând despre tatăl sau Élie Cartan că acela „connaissait personnellement les idées dont il parlait" (ce definiţie a matematicii!), la COŞ, Academie şi facultate [1], [7].

Se atacau atunci domenii noi, apăreau locuri de muncă, se publicau şi se onorau lucrările scrise. La un examen cu profesorul Simion Stoilow, cu câţiva ani înainte, intră în sală profesorul Gr.C. Moisil, cu întrebarea în pripă „Cine este cel mai bun?" „Dinculeanu." Gr.C. Moisil îi spune celui menţionat: „De mâine eşti preparator la Politehnică." Aşa au intrat în scenă şi cei trei ingineri, matematicieni şi profesori Constantin P. Popovici, Paul Constantinescu şi Mariana Coroi-Nedelcu [4, pp. 462-464]; vezi [10] şi articolele din [4]. Pentru istorie, am identificat câteva dintre primele lucrări: L. Livovschi, *Application of Implicator Calculus in the Design of Relay Contact Networks*, Acad. RPR, *Bul. ştiint., Sect. mat. fiz.,* vol. 4, no. 1, 1952, 195-225 (in Romanian), şi Gr.C. Moisil, *Lectures on the Algebraic Theory of Automatic Devices,* ICET [6].

Informatica s-a născut la noi în anii 1955-1957, la Institutul de Fizică Atomică IFA al Academiei şi la Facultatea de Matematică-Fizică, Universitatea din Bucureşti (UB). Au fost, deci, reprezentate la acest debut medii academice diferite, s-au pus în valoare legăturile dintre domenii distinse prin nivelul lor ştiinţific şi managerial – academicienii Simion Stoilow, Horia Hulubei şi Grigore C. Moisil.

Anul de debut este 1955, deci *acum 65 de ani.* Între 22 şi 27 noiembrie a avut loc un *Simpozion internaţional asupra tehnicii de calcul* la Dresda, la care Gr.C. Moisil a prezentat comunicarea [12], [13] a ing. Victor Toma, ulterior membru de onoare (1993) al Academiei Române, şeful Laboratorului de maşini de calcul de la IFA, despre proiectul logic al calculatorului electronic CIFA-1, pe care cel din urmă îl concepea şi îl realiza, vezi articolul lui V. Toma [4, pp. 77-85].

Prezentarea lui Gr.C. Moisil din 1970 [10], reprodusă în [4, pp. 133-155], reţine idei şi date semnificative, cum ar fi identificarea algebrelor Boole ca instrument matematic al studiului automatelor (1949), începutul Seminarului de Logică Matematică la UB (1955), încadrarea în 1957 la IFA a primilor matematicieni, crearea Centrului de Calcul al UB (februarie 1962), înfiinţarea la facultate a catedrei de teoria algebrică a mecanismelor automate (1967) sau organizarea de către Societatea de Ştiinţe Matematice din România a unui colocviu privind aplicarea matematicilor în economie, cu participare internaţională, în 1967 [4, p. 141].

Memoriul de activitate ştiinţifică al profesorului Constantin P. Popovici se referă la 35 de articole din care extrag pentru o exemplificare succintă, pe domenii, cu număr de lucrări, următoarele: Limbaje formale (2 lucrări); Funcţii recursive (2 lucrări); Teoria algebrică a mecanismelor automate (7 lucrări); Teoria numerelor (22 de lucrări). Trimit la articolul cuprinzător al prof. Sergiu Rudeanu din [4, pp. 121-132] privind şcoala lui Gr.C. Moisil de Teoria algebrică a mecanismelor automate, articol în care apare observaţia importantă (p. 130) că acestea sunt *automate Mealy* (1955). Lucrările enumerate au fost citate de mai mulţi autori, exemple de citări sau continuări ale articolelor prof. C.P. Popovici, Horst G. Zimmer, *Computational Problems, Methods and Results în Algebraic Number Theory,* seria *Lecture Notes în Mathematics,* nr. 262, care citează la paginile 2 şi 4 lucrarea [11], sau Péter Kiss, *On One Way of Making Automorphic Numbers, Publicationes Mathematicae*, tom 22, fasc. 3–4, Debrecen 1975, care continuă lucrarea *Sur une équation arithmétique de D. Pompeiu, Bull. Math. Soc. Sci. Math. RSR*, tom 11 (59), nr. 3 (1967), pp. 91–97.

Semnalez în special vasta monografie dedicată corpurilor finite [5], autori R. Lidl şi H. Niederreiter. La pag. 533 sunt citate patru lucrări ale lui Gr.C. Moisil, împreună cu articole ale discipolilor (pag. 668 şi 684, S. Rudeanu, C.P. Popovici şi cu mine, citări care nu sunt înregistrate pe *Google Scholar*).

Reţin importanta, susţinuta contribuţie a profesorului C.P. Popovici la definirea disciplinei Bazele informaticii prin scrierea şi prezentarea de cursuri, împreună cu colegii profesori Horia Georgescu, Leon Livovschi, Sergiu Rudeanu, Luminiţa State şi Nicolae Ţăndăreanu. Atrag atenţia cărţile cu conţinut de Informatică teoretică – Automate şi limbaje formale, 1976 şi 1980, sau Teoria algoritmilor. Funcţii recursive şi maşini Turing, 1976, Tipografia Universităţii Bucureşti.

Profesorul C.P. Popovici a avut şi o activitate de cooperare ştiinţifică internaţională ca secretar general la *Congresul Logic, Methodology and Philosophy of Science IV, Proceedings of the Fourth International Congress for Logic, Methodology and Philosophy of Science,* Bucharest, 1971 (P. Suppes, L. Henkin, A. Joja, Gr.C. Moisil), editare in 1973.

Acad. Gr.C. Moisil a avut importanta poziţie de vicepreşedinte pentru *International Union of History and Philosophy of Science, Division of Logic, Methodology and Philosophy of Science,* referinţă exactă „Until 21/5/73: Grigore C. Moisil, Univ. de Bucharest, Institutul de Matematică, 47 Strasse Mihail Eminescu (frumos!), Bucharest, Roumanie". Relatarea care îi elogiază activitatea apare in *Synthese*, vol. 32, no. 1-2 (1975), 249-265.

La Congres a participat marele informatician Donald E. Knuth. Am fost împreună la recepţia oferită de Ceauşescu la Palatul Victoria şi am fost de faţă la discuţia celor doi. Ceauşescu era congestionat, stresat şi total incoerent, imposibil de tradus ceva. Membrii Biroului politic s-au aliniat la o masă, fiecare cu o farfurie. Ceauşescu învârtea permanent o bucată de pâine în farfurie, fără a gusta ceva. După plecarea sa, asistenţa s-a dezlănţuit, în stilul acelor vremuri. Membrii Politbiroului participau cu curaj la consum fără a vorbi unul cu altul (adevărat şi azi fără Ceauşescu, „pentru că noi nu prea vorbim între noi, avem probleme de feudalism târziu, să spun aşa", Mugur Isărescu, 20 mai, Hotnews).

L-am văzut pe profesorul Moisil, pentru ultima oară, şi ne-am văzut unii cu alţii, colaboratorii, în amfiteatrul Spiru Haret în care maestrul îşi pusese o conferinţă exact înaintea plecării în Canada. Stăteam în picioare, sprijinit de rama uşii, sarcina mea fiind să ţin în mână un flacon cu o emulsie albicioasă pe care trebuia să i-o dau dacă i se face cumva rău. Nu a fost însă cazul – atunci.

Profesorul Popovici ne-a lăsat o operă importantă în crearea disciplinei Bazele informaticii, un exemplu de autentică modestie academică şi amintirea multor momente plăcute, trăite împreună. Activitatea susţinută şi lucrările profesorului Constantin P. Popovici merită toată atenţia noastră. Avem de învăţat din seriozitatea, conştiinciozitatea manifestate, din munca enormă, dedicată studenţilor şi doctoranzilor de profesorul de care ne amintim, unul dintre cei mai căutaţi îndrumători de diplome şi doctorate. Plecarea dintre noi a regretatului profesor fondator, a preţuitului coleg C.P. Popovici (am terminat matematica în acelaşi an, 1957) îmi recheamă amintiri dragi şi îmi propun să revin asupra primilor noştri paşi în informatică, într-un alt articol.

Bibliografie

[1] J. Arsac: *La Science Informatique,* Dunod, 1970; traducere de C.P. Popovici, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1973.

[2] E. Galois: *Sur la théorie des nombres. Bulletin des Sciences Mathématiques de M. Férussac,* 1830, 13, pp. 428-435 (cu doar doi ani înaintea decesului din 1832, îngrozitor de prematur), reluat în *Journal de Mathématiques Pures et Appliquées,* 1846, pp. 398-407.

[3] G. Georgescu, A. Iorgulescu, S. Rudeanu: *Some Romanian Researches in Algebra of Logic,* în [4].

[4] A. Iorgulescu, S. Marcus, S. Rudeanu, D. Vaida (coordonatori/eds.): *Grigore C. Moisil şi continuatorii săi în domeniul Informaticii Teoretice/Grigore C. Moisil and His Followers în the Field of Theoretical Computer Science,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2007.

[5] R. Lidl, H. Niederreiter: *Finite Fields,* Cambridge University Press, 1997.

[6] Gr.C. Moisil: *Lectures on the algebraic theory of automatic devices,* Profesate la LCET, Litografiate, Bucureşti, 1953 (în română).

[7] Gr.C. Moisil, C. Popovici: *Analysis and Synthesis of Direct-Acting Circuits with the Aid of Galoisian Fields,* Acad. RPR, *Bul. Ştiinţ., Sect. Mat. Fiz.*, vol. 8, no. 3 (1956), 455-467 (în română).

[8] Gr.C. Moisil: *Introducere în Algebră. Inele şi ideale.* vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1954.

[9] Gr.C. Moisil: *The Algebraic Theory of Switching Circuits,* Pergamon Press, 1969.

[10] Gr.C. Moisil: *Activitatea Centrului de Calcul al Universităţii din Bucureşti, AMC* 13-14 (1970), 9-20, în [4].

[11] C.P. Popovici: *Polinoame ireductibile modulo p, Revue de Math. Pures et Appl.*, tome IV, 3 (1959), 369-379.

[12] V. Toma: CIFA-1, *The Electronic Computer of the Institute of Physics, Internat. Koll. Probl. Rechentechnik,* Dresden, 1955, 27-41.

[13] V. Toma: *Calculatorul electronic al Institutului de Fizică Atomică al Academiei R.P.R., CIFA-1, Bul. Şt. Ştiinţe Matematice şi Fizice,* IX, 1 (1957), 209-213.

[14] D. Vaida: *Calculul polinoamelor ireductibile modulo 2 cu maşina electronică de calcul CIFA-1, St. Cercet. Matematice,* X, 3 (1959), 447-458.

Remember

Horia Teodoru, renumit arhitect şi restaurator de monumente

Filofteia PALLY

Născut la Ploieşti, la 28 iunie 1894, Horia Teodoru a urmat cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr” din Bucureşti, apoi École Nationale des Beaux-Arts din Paris, sub îndrumarea profesorului arhitect Gustave Umbdenstock (1914-1916). Între 1916 şi 1919 îşi întrerupe studiile, pe care le va încheia la Paris, în anul 1925, cu diploma de arhitect. Va continua la Şcoala Română din Roma (1925-1927), unde a studiat arheologia şi restaurarea monumentelor istorice, urmărind, totodată, şantierele de restaurare ale specialiştilor italieni, asigurându-şi astfel o solidă pregătire practică. Revenit în ţară, în perioada 1927-1948 a lucrat în Serviciul Tehnic al Comisiunii Monumentelor Istorice – C.M.I., alături de valoroşi specialişti, succedându-i din 1939 lui Nicolae Ghika-Budeşti, în funcţia de arhitect-şef. Este perioada în care s-a dedicat lucrărilor de restaurare a unui număr important de monumente istorice, în special biserici.

Între anii 1937-1940, Horia Teodoru s-a ocupat de restaurarea Bisericii „Sf. Treime” din Siret, având ca priorităţi subzidirea fundaţiei şi consolidarea soclului, consolidarea şi restaurarea zidurilor şi bolţilor, evidenţierea paramentului aparent al bisericii şi a vechii decoraţii de ceramică smălţuită, îndepărtarea adaosurilor de la deschiderile clopotniţei originare.

Vreme de zece ani, începând cu anul 1928, Horia Teodoru s-a ocupat de restaurarea ctitoriei lui Petru Rareş, Biserica „Sf. Nicolae” a Mănăstirii Probota, intervenţii constând în refacerea deschiderilor originare ale pridvorului şi pronaosului, restaurarea ancadramentelor de piatră, evidenţierea paramentului original, conservarea straturilor de pictură şi a acoperişului baroc al bisericii, realizat în secolul al XVIII-lea.

Chiar de la începutul carierei în C.M.I., primeşte misiunea de a restaura Biserica „Curtea Veche” din Bucureşti. Pe parcursul intervenţiilor, va renunţa la adaosurile neogotice, fiind nevoit să renunţe la restaurarea istorică pe care o dorea, adoptând varianta reîntregirii volumului iniţial. Se înlătură elementele neogotice şi îmbrăcămintea decorativă neogotică a bisericii, se refac proscomidia şi diaconiconul pe fundaţiile originare şi se restaurează paramentul din cărămidă aparentă, marcându-se, pe faţade şi în pardoseală, întreaga istorie a monumentului. Zece ani mai târziu, în 1938, proiectează admirabil casa parohială şi turnul-clopotniţă din incinta Bisericii „Curtea Veche”.

Restaurează, de asemenea, Biserica „Sf. Ilie” din satul Sântilie, judeţul Suceava, turnul clopotniţă al Mănăstirii „Sf. Ioan cel Nou” din Suceava, precum şi ansamblul Curţii Goleştilor, cu clopotniţa Bisericii „Sfânta Treime” din Goleşti.

După 1950, îl regăsim ocupându-se de restaurarea Bisericii Colţea, din Bucureşti (reconstruirea turnului-clopotniţă de pe pronaos), şi de sistematizarea reliefurilor Monumentului de la Adamclisi.

„Rezumând criteriile care au caracterizat restaurările lui Horia Teodoru şi care le-au diferenţiat în mod vădit de lucrările anterioare, ele au fost: o temeinică documentaţie iniţială, o atentă muncă de cercetare pe monument pentru regăsirea elementelor constructive sau decorative, în cazul unor transformări ulterioare, o strictă păstrare a tuturor acestor elemente, fără interpretări modificatoare de ordin estetic, *preocuparea frumosului netrebuind să existe în munca de restaurare.* (Ştefan Balş, *Profesorul Horia Teodoru la 80 de ani,* R.M.M.-M.I.A., 1974)

În toată această perioadă, Horia Teodoru nu s-a limitat doar la elaborarea documentaţiei de fundamentare a intervenţiilor de restaurare (studii istorice, cercetări in situ, relevee, memorii, referate, antemăsurători şi devize, detalii de execuţie, ordine de şantier, condiţii speciale şi norme), ci şi de identificarea unor proceduri ştiinţifice, care să se regăsească în prevederi normative ce reglementează domeniul. După desfiinţarea C.M.I., între anii 1948-1975, va avea funcţia de avizare, îndrumare şi control a intervenţiilor asupra monumentelor istorice, iar, din 1959, devine membru al Comisiei de avizare din Direcţia Monumentelor Istorice – D.M.I., calitate care îi conferă lui Horia Teodoru un rol important la şedinţele de avizare, îndeosebi privind adoptarea soluţiilor de restaurare. În comisia de avizare a colaborat cu arhitecţii Grigore Ionescu, Duiliu Marcu, Ştefan Balş, Emanoil Costescu, Richard Bordenache, Paul Emil Miclescu, Virgil Bilciulescu, Octav Doicescu, Gheorghe Curinschi, Adrian Gheorghiu.

Pentru protejarea monumentelor istorice, s-a preocupat să elaboreze şi să impună, în cadrul planurilor de sistematizare, normative de execuţie a proiectelor, de protejare şi restaurare a monumentelor istorice, dar şi pentru săpăturile arheologice necesare în cazul monumentelor istorice.

Preocupările sale ştiinţifice se regăsesc în funcţia de membru al Comitetului de redacţie al *Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice,* B.C.M.I., pe care o deţine între anii 1924-1945 (în 1945, desfiinţându-se Comisiunea Monumentelor Istorice), în articolele de autor, publicate, începând cu anul 1924, în B.C.M.I. şi, apoi, în *Buletinul Monumentelor Istorice* – B.M.I., precum şi în susţinerea arhitectului Grigore Ionescu, în activitatea comisiei Academiei, pentru întocmirea listei monumentelor istorice din România, din 1955.

Este extrem de valoroasă şi activitatea didactică, pe care Horia Teodoru a desfăşurat-o, începând cu anul 1931, în paralel cu activitatea depusă în domeniul monumentelor istorice, fiind profesor universitar de geometrie descriptivă şi perspectivă artistică şi, mai târziu, rector, până în 1976 (la data decesului său), la Academia de Arte Frumoase, din Bucureşti (fostă Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”), cursurile fiind publicate într-un tratat universitar de perspectivă, în două volume: Horia Teodoru, *Perspectiva*, vol. I, Editura de stat pentru literatură şi artă; vol. II, Editura Meridiane, 1968, 543 pagini.

În 1930, se afirmă ca arhitect profesionist, câştigând (împreună cu inginerii Aurel Bales şi Dimitrie Marcu, pentru structură, şi cu inginerul Emil Prager, pentru execuţie) concursul public de proiecte pentru construirea clădirii fostei Fundaţii „Dalles”, din bulevardul I.C. Brătianu, organizat de Academia Română – clădire modernă, cuprinzând săli de expoziţii, săli pentru concerte şi conferinţe, care a fost inaugurată în 1932. (Astăzi, Fundaţia Dalles este ecranată de un bloc de locuinţe cu opt etaje, ridicat în anul 1959.)

Îl vom mai regăsi pe Horia Teodoru ca autor şi al altor proiecte de arhitectură: Casa parohială şi clopotniţa Bisericii „Curtea Veche”, Bucureşti, al proiectelor de urbanism al Pieţii „I.C. Brătianu” (în 1936, în colaborare cu sculptorul sârb Jan Mestrovič), sau al centrului oraşului Constanţa (*Vechiul Tomis,* 1960; Arhiva I.N.P, fond C.M.I., dosar nr. 137). Ca desenator şi grafician talentat, el a devenit membru al Uniunii Artiştilor Plastici, organizând multe expoziţii personale sau participând la expoziţii colective.

A devenit membru al familiei Golescu, prin căsătoria cu arhitecta Ioana Golescu, una dintre fiicele lui Vasile Al. Golescu, cei doi soţi fiind părinţii Radei Teodoru, reputat istoric de artă, stabilită la Paris.

S-a stins din viaţă la 21 iunie 1976, în Bucureşti. „Horia Teodoru constituie un reper al şcolii româneşti de restaurare, cu contribuţii importante în cristalizarea sistemului teoretic şi practic al protecţiei şi restaurării monumentelor istorice, adept al restaurării istorice versus concepţia unităţii de stil, al păstrării tuturor etapelor constructive valoroase din viaţa monumentului şi marcării intervenţiilor restauratorului, cu limitarea lucrărilor de reîntregire sau reconstituire pentru realizarea continuităţii formale, bazate pe analogie sau inovaţie.” (Eugenia Greceanu, în *Horia Teodoru – Reper al şcolii româneşti de restaurare* ...arhitectura-1906.ro › 2015/07 › horia-teodoru-reper-al-scolii-romanesti-de...)

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Mă cuibăresc...

Dariusz Tomasz Lebioda (Polonia)

Mă cuibăresc la pieptul tău
şi-ncerc să desluşesc
freamătul cald al vieţii,
raza ce scoate la lumină
tainicul miez al suferinţei tale mute.
Ascult bătaia ritmică şi dintr-o dată
îmi pare c-aş fi naufragiat la ţărmul tău,
împins neîncetat de-al şoaptelor talaz,
cuvinte ce mă abat tot mai departe
de acel necunoscut şi insondabil
teren al sufletului tău.

Elegie la marginea mării

Corin Bianu (România)

De câte ori mareea uda ţărmul,
Întreba de tine.
Avea aceeaşi limpezime în ochi
Şi aceeaşi graţie netrucată,
Ca tine,
Încât se vedea cu certitudine,
Că sunteţi rude.

Mareea
A venit dintotdeauna
cu regularitate,
Şi continuă încă să vină.
Tu n-ai mai venit.

Cântec la miez de iarnă

Stefan Hördur Grimson (Islanda)

Atât de grele ale nopţii umbre
imprimă inimii iubitei mele
acel adânc şi sumbru ritm
al profunzimii din tenebre.

Când sub arc de semilună

Când sub arc de semilună
briza frunze troieneşte
ai să-mi fii tu trandafirul.

Din tristeţi de vârf de deget
grele tremurând pe corzi
zâmbet tot tu îmi vei fi.

Despărţirea

Francisco Brines (Spania)

Deja în coborâre, a senectuţii curbă,
arbor fără de frunze.
De parc-am fi aici
o clipă doar, sub cerul care
îmbracă-n în puf de aur palmierii
când mâna ta de umeri mă cuprinde.
Sorbim suflarea razei ce se stinge
crescând distanţa: doar o amăgire-i
să crezi aşa în mila unui zeu.
Ea îndulceşte
crudul rămas bun al vieţii.
Vor trebui întoarceri şi deschideri
de noi cărări prin lumea adorată;
se duc cu tine dorul şi tăcerea-mi
şi noaptea n-are mult de aşteptat:
când primul astru-n cer va răsări
adio vom rosti, eu voi pleca.

De vorbă cu Iulian Rusanovschi

Raia ROGAC

– Dragă Iulian, vreau să încep provocarea cu câteva fraze celebre despre Timp. Timpul este aur pe care îl baţi cu efigia muncii tale, *constata marele istoric Nicolae Iorga, iar cărturarul Garabet Ibrăileanu a spus simplu:* Se zice că timpul trece. Timpul nu trece niciodată. Noi trecem prin timp. *Important este ce urme – efigii, imprimăm în Timpul–destin, pe care Dumnezeu ni-l rezervă pe acest pământ. Parcă mai ieri îl întâlneam pe Iulian Rusanovschi ca student, dar şi preşedinte ASCOR, la Biblioteca „Onisifor Ghibu" din Chişinău, cu un număr impunător de studenţi creştini de pe ambele maluri ale Prutului. Mai apoi l-am descoperit în calitate de prim-organizator la reedificarea şi dezvelirea monumentului celor trei martiri, A. Mateevici, S. Murafa, A. Hodorogea, de lângă Catedrala „Naşterea Domnului" din Chişinău, mai recent, la dezvelirea altui monument, pe locul unde a fost Biserica „Sfântul Ilie" din Capitală. Am ratat, cu părere de rău, lansarea de anul trecut a cărţii intitulate* Războiul Monumentelor, *care s-a desfăşurat la Sediul cu coloane al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu", dar despre care vom discuta mai jos. Dacă te-ai născut în 1987, în ajunul mişcării de renaştere naţională, presupun că ai terminat liceul în 2005.*

– Da, Liceul Teoretic Glodeni, acolo unde m-am şi născut.

– În cei 14 ani de studii superioare şi apoi de activitate, ai reuşit să faci două facultăţi, două masterate, să editezi două sau poate mai multe cărţi, să dai viaţă la trei copii, dar şi la 22 de monumente, să debutezi reuşit în cariera de avocat, care vă asigură (familiei) pâinea cea de toate zilele, să urmezi un doctorat, neîmplinind încă vârsta lui Hristos. Cum? Cum îţi drămuieşti timpul, vorba lui Ion Creangă, pentru a reuşi să faci atâtea şi atâtea lucruri frumoase, în timp ce o parte din ai noştri *tineri…, fie la Paris sau la Chişinău, îşi petrec viaţa în baruri şi restaurante pe banii agonisiţi de părinţi prin muncă silnică peste hotare?*

– Preoţii cărturari de la Mănăstirea Putna au fost cei care m-au învăţat să apreciez timpul la justa lui valoare. Avem în faţă tot mai puţin viitor şi în spate tot mai mult trecut. În viaţă pierdem ani de zile aiurea, iar în faţa morţii mai cerşim câteva clipe. Timpul este un dar oferit omului de Dumnezeu şi, după ce vom muri, în faţa lui Hristos vom da răspuns pentru modul în care l-am folosit. Eu aşa am înţeles să-mi iubesc ţara şi neamul, prin restabilirea patrimoniului cultural interbelic – cel mai expresiv, de altfel, şi unul înălţător. Monumentele nu le-am edificat de unul singur, ci împreună cu alţi tineri care n-au rămas indiferenţi la iniţiativele mele. Este un merit colectiv şi un efort ce poate da rezultate doar în echipă. Gândiţi-vă că pentru edificarea unui monument prin reconstituire este nevoie de o cercetare arhivistică serioasă, de un proiect întocmit de un arhitect şi/sau de deplasări la faţa locului şi culegerea de mărturii, după caz; se impune şi o colaborare cu autorităţile locale, după care urmează partea cea mai delicată – identificarea mijloacelor financiare. Am prieteni care au susţinut iniţiativele mele, însă ei sunt plecaţi peste hotare pentru a-şi câştiga bucata de pâine. Pe aceşti oameni minunaţi nu pot să-i judec, dar îi aştept să se întoarcă acasă, pentru că România de Est are nevoie de ei.

– Cine sunt cei care te ajută, mâna dreaptă şi mâna stângă?

– Cei care mă ajută sunt oamenii frumoşi, cu suflete nobile. Activitatea de restabilire a monumentelor este una de voluntariat şi o muncă unde nu există şefi şi subalterni. Pentru fiecare caz în parte sunt alţi şi alţi oameni care susţin o anumită iniţiativă. Totuşi, voi aminti de minunatul arhitect Mihail Andrieş – elevul lui Eugen Bâzgu, fără de care ar fi fost imposibil de reconstituit o serie de monumente, pornind doar de la o singură fotografie de arhivă, găsită într-un colţ de ziar, cum a fost cazul monumentului eroilor din Primul Război Mondial de la Lipceni, sau cel închinat grănicerului Aurelian Mihăilescu de la Olăneşti. Cu o minte luminată şi o sensibilitate rar întâlnită, arhitectul Mihail Andrieş reuşeşte de fiecare dată să elaboreze proiectele de restabilire prin reconstituire datorită cărora meşterii pietrari reproduc practic sută la sută monumentele interbelice distruse de bolşevici.

– Când pasiunea sau dorinţa de a redescoperi şi reedifica fostele monumente din perioada 1918-1944 a devenit un scop în sine, un scop, care se materializează tot mai pregnant pe întreg cuprinsul Basarabiei, Bucovinei de Nord, Transnistriei, prin dezvelirea celor 22 de monumente până în prezent?

– Totul a pornit de la o idee a unui preot profesor din Suceava – Mircea Bejenaru – care în 2009 a dorit să instaleze o troiţă din piatră Viştea în oraşul Sângerei, în amintirea familiei Gafencu. Atunci părintele mi-a cerut să îl ajut cu documentaţia necesară scutirii de vamă şi instalării acelei troiţe bizantine, după care mi-a venit ideea că fiecare sfânt basarabean ar trebui scos din anonimat prin edificarea unor astfel de însemne comemorative. Ulterior, alături de tinerii din ASCOR, au fost edificate troiţele din Pepeni, Edineţ, Baurci-Moldoveni, Cuhureştii de Jos şi Hânceşti. Între timp, sculptoriţa Silvia Radu din Bucureşti m-a îndemnat să instalez la Bălţi bustul episcopului Visarion Puiu, oferindu-mi gratuit matriţele pentru a reduce la maxim costurile pentru turnarea în bronz a monumentului. După aproape doi ani, bustul a fost instalat la Bălţi prin decizia Consiliului Municipal şi cu acordul episcopului Marchel – în curtea Catedralei „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena" – ctitorie a regretatului Visarion Puiu. S-a simţit mâna lui Dumnezeu atunci când am obţinut aprobările necesare pentru instalarea monumentului respectiv.

Fiind student în anul trei la prima facultate, lecturam cartea *Basarabia Necunoscută* a maestrului Iurie Colesnic. La un moment dat, am observat un monument închinat celor trei martiri – preotul Alexei Mateevici, juristul Simion Murafa şi mecena Andrei Hodorogea, şi deodată m-a străfulgerat gândul că acest monument trebuie restabilit. În aceeaşi seară am cerut binecuvântarea părintelui stareţ Melchisedec Velnic şi, având convingerea că voi reuşi, i-am comunicat lui Iurie Colesnic ideea. Câteva zile mai târziu, m-a contactat un domn (Godoroja) care, aflând de la Iurie Colesnic despre iniţiativa de restabilire a monumentului, a susţinut în perioada 2012-2016 proiectul în sine şi a făcut posibilă reconstituirea monumentului, care a fost readus pe locul iniţial în urma unei munci titanice, de peste patru ani, alături de Eugen Bâzgu, Ion Ştefăniţă, meşterul Vladislav Lozan şi alţii. În perioada cât m-am documentat cu privire la aspectul estetic al monumentului şi la locul unde fusese amplasat (prin arhivele de la Bucureşti, Iaşi, Vaslui, Chişinău ş.a.) am identificat diferite documente, fotografii şi alte mărturii scrise despre monumentele ridicate în perioada interbelică în cinstea Regelui Ferdinand I. Iar de aici a pornit o altă epopee, cu restabilirea celor cinci busturi ale Regelui Ferdinand I din Nisporeni, Ialoveni, Tepilova Mare, Lipceni, Rezina şi Varniţa, acţiune realizată alături de Casa Regală a României şi primăriile respective. La inaugurarea bustului Regelui Ferdinand de la Varniţa a venit şi o echipă de film din Austria, care a surprins mai multe secvenţe ce pot fi astăzi vizionate în filmul *The Royal Train,* lansat la Festivalul de film din Berlin, în 2019. Între timp, am început să identific material istoric despre alte patru monumente care au existat pe malul Nistrului, în memoria grănicerilor români, şi anume cel de la Cosăuţi (închinat căpitanului Ionel Epure), Olăneşti (închinat grănicerului Aurelian Mihăilescu), Rezina şi Mălăieşti, comuna Bălăbăneşti. Pe parcursul ultimilor doi ani au fost deja restabilite primele trei monumente, iar în decembrie va fi inaugurat monumentul eroilor grăniceri din oraşul Rezina, amplasat pe locul unde cândva s-a aflat cimitirul eroilor căzuţi în Primul Război Mondial. Aceste întâmplări eu le interpretez ca fiind o manifestare discretă a voinţei divine. O altă întâmplare minunată a fost dezvelirea monumentului ridicat în memoria Bisericii „Sfântul Prooroc Ilie" din Chişinău, al 22-lea la număr, care a fost sfinţit în ziua de 22 septembrie 2019, iar unui prieten care a susţinut enorm campania de restabilire a monumentului i s-a născut un băiat la două august 2019, în ziua când se prăznuieşte Sfântul Prooroc Ilie, şi l-a botezat, fireşte, Ilie. Prin aceste semne, Dumnezeu îi binecuvântează pe cei care se jertfesc alături de familie pentru dăinuirea Neamului românesc şi a credinţei creştine.

– Care sunt următoarele proiecte în acest sens?

– Nu obişnuiesc să vorbesc despre ceea ce nu s-a realizat. Totuşi, o să destăinui faptul că până la sfârşitul anului vor fi dezvelite patru monumente care au fost deja restabilite şi anume, cel de la Olăneşti, în memoria grănicerului Aurelian Mihăilescu, ucis de bolşevici la 10 mai 1923, monumentul ridicat în memoria primului preşedinte al Curţii de Apel Chişinău – Vespasian Erbiceanu, cenotaful jandarmului Ioan Căplescu, cel care a fost ucis în 1918 de banditul Kotovschi, şi monumentul eroilor grăniceri şi a celor căzuţi în Primul Război Mondial de la Rezina.

– Începând cu perioada renaşterii naţionale, au fost edificate foarte multe monumente în localităţi rurale şi urbane din R. Moldova, dedicate marilor personalităţi, în prim-plan evidenţiindu-se domnitorul Ştefan cel Mare şi Sfânt, Mihai Eminescu ş.a. Ca un fidel urmaş al cauzei regretatului arhitect Eugen Bâzgu, cunoşti cazuri de degradare a unor monumente, care dintre ele te-au întristat cel mai mult?

– Cele mai multe monumente au fost distruse în nordul Bucovinei, de ultranaţionaliştii ucraineni, nemaivorbind de cimitirul român din Cernăuţi, care este devastat în continuare într-un mod barbar. La noi a existat un fenomen ciudat, care s-a manifestat prin distrugerea unor monumente cu scopul de a fi folosite în gospodării sau comercializate. Spre exemplu, cenotaful generalului Stan Poetaş a fost vandalizat de un tip care a vrut să facă din el plăci de marmură pentru morminte prin anii '90, deşi monumentul nu fusese distrus de bolşevici. Un alt eveniment regretabil a fost cel de la Tepilova Mare, când un tânăr a distrus stâlpii ce fuseseră instalaţi în jurul bustului Regelui Ferdinand I. Pentru această barbarie s-a deschis o cauză penală, iar făptaşul a fost condamnat la muncă neremunerată în folosul comunităţii şi a reparat paguba. În rest, majoritatea monumentelor se degradează din cauză că nu se bucură de nicio atenţie din partea autorităţilor locale. Spre exemplu, Primăria Chişinău a refuzat să ia în custodie Monumentul celor Trei Martiri, motivând că nu are fonduri pentru întreţinere, însă anul acesta a restabilit din bani publici Monumentul „eliberării" Moldovei de sub „ocupaţia" româno-germano-fascistă. Mai marii zilei confundă cultura cu politica....

– Da, regretul e şi mai mare când constatăm că această minciună istorică se înalţă chiar în faţa sediului central al Academiei de Ştiinţe a Moldovei… Au fost explicaţii în legătură cu aceasta din partea municipalităţii?

– Chipurile, s-a dorit ca lângă forul suprem al ştiinţei să nu fie un monument degradant.

– Era mai bine dacă aceşti bani se foloseau pentru reparaţia pasajului subteran de lângă Academia de Ştiinţe a Moldovei... La AŞM de multe ori se desfăşoară evenimente importante, de talie mondială, cum este, de exemplu, Congresul Eminescologilor, organizat anual de academicianul Mihai Cimpoi. În continuare, să revenim la cartea Războiul Monumentelor. *Ea însăşi este un monument – o enciclopedie a perioadei avute în vedere, format mare, de 640 de pagini, cu numeroase ilustraţii. E cumva această carte un proiect al tezei de doctorat?*

→

Podul de reviste

La fraţii noştri din Bucovina şi Basarabia (I)

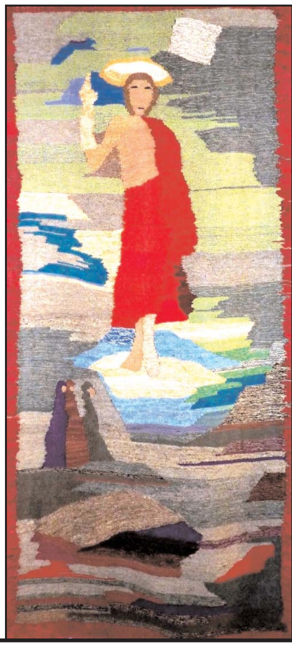
Ion PĂTRAŞCU

Am vizitat pe etape Ţara Moldovei, a lui Ştefan cel Mare, a înaintaşilor şi urmaşilor lui. Am trecut prin acele locuri unde, multe secole, ea a fost ciopârţită (după expresia lui Mihai Eminescu) de imperiile vecine. Fraţii noştri, aflaţi pe meleaguri înstrăinate, au avut şi au rădăcini puternice dacă şi astăzi îi aflăm tot acolo, zbătându-se din greu să-şi păstreze fiinţa românească şi tradiţiile moşilor şi strămoşilor. Ei se zbat cel mai adesea singuri. Îşi duc crucea, ca şi fraţii lor din România mai Mare sau mai Mică. Noi, cei de aici, presaţi de propriile nevoi şi necazuri, uităm adesea de românii de dincolo de hotare. Le-am simţit reproşul, moderat, dar evident, chiar dacă uneori se zărea doar în privirile lor. Povestea lor nu poate fi comparată nici cu o Saga a Nordului şi nici cu Odiseea lui Ulise. În comparaţie cu tragediile prin care au trecut şi încă mai trec unii urmaşi ai lui Ştefan cel Mare, Odiseea lui Ulise pare un fel de *hoinăreală.* Noi, însă, să trecem pe la vetrele lor pentru a înţelege mai bine eforturile eroice depuse pentru a conserva şi etala veacurile de istorie şi cultură ale românilor.

Cu acest gând am pornit într-o însorită zi de septembrie (2019) spre cele două Bucovine de astăzi. Să le zicem şi noi Bucovina (*ţara fagilor*) pentru că aşa s-a încetăţenit din anul 1775, după ce Imperiul Habsburgic a cumpărat ţinutul de la un general rus, în schimbul unei tabachere de aur şi a 5.000 de guldeni, la care ar fi adăugat şi Poarta Otomană ceva piaştri şi parale. La început, am poposit în Ţara de Jos a Moldovei istorice, unde ne-am încărcat sufletele de istorie, cultură şi tradiţii româneşti la Mănăstirile Voroneţ, Moldoviţa şi Gura Humorului, la Cetatea de Scaun a Sucevei, la Ipoteştii lui Mihai Eminescu, la Muzeul de Artă Ion Irimescu şi la Muzeul Satului Bucovinean. Apoi, după delectarea de la Muzeul Oului din Vama şi atelierele de ceramică neagră de la Marginea, ne-am bucurat de ospitalitatea Ancuţei, la Hanul ei plin de bunătăţi culinare şi de acorduri ale muzicii populare româneşti. Aici, toate bune şi la locul lor, însă noi eram cu gândul la cei 40 de km pe care-i mai aveam de parcurs de la graniţa comună româno-ucraineană şi până la Cernăuţi.

Aşa că am pornit la drum. Un drum făcut glorios de Ştefan cel Mare şi plăieşii Măriei Sale, la 26 octombrie 1497, de Sfântul Dumitru. Atunci, el, cu o armată modestă numeric, a făcut faţă cavalerilor leşi, siguri pe victoria lor. Treceam şi noi prin legendarii Codri ai Cosminului, unde Ştefan i-a atras în cursă pe îngâmfaţii cavaleri. Parcă îl vedeam pe domnitor, după bătălie, cum îşi trăgea sufletul pe un buştean de stejar, urmărind prizonierii înjugaţi cum arau şi semănau ghindă, pentru a recupera pierderile silvice din cursul confruntării. Astăzi, românii din zonă şi de pe alte meleaguri se *întâlnesc* cu Măria Sa la singurul stejar rămas din acea plantaţie istorică. Se întâlnesc în a doua zi de Paşti pentru a cânta în cor *Hristos a Înviat.* Pe acest picior de *plai ştefanian* urma să apară şi statuia Voievodului. Încă se mai visează la ea. Stejarul, însă, stă falnic acolo ca simbol al permanenţei româneşti în Ţara de Sus a Moldovei. Părăsim Codrii Cosminului, numiţi chiar de Ştefan *Dumbrava Roşie,* când, la orizont, apare oraşul Cernăuţi.

Oraş cu o istorie fantastică, având rădăcini prin secolul al XIV-lea care, de la statutul modest de târg de oi, ajungea pe la 1849 capitala Ducatului austriac Bucovina. Să ne amintim că au fost timpuri când acea parte a Bucovinei era considerată de opinia publică drept *Elveţia Estului Europei,* cu oraşul Cernăuţi botezat *Mica Viena.* În zilele noastre urbea a pierdut din acea falā cultural-istorică, însă i-a rămas faima. Din punct de vedere arhitectural, oraşul se prezintă astăzi în trei straturi bine conturate: miezul – habsburgic, centura românească (cele peste 700 de imobile construite în perioada interbelică) şi, respectiv, învelişul sovieto-ucrainean. Unii comentatori mai răutăcioşi îl compară cu o contesă îmbătrânită, în mătăsuri ponosite. Nu în întregime, pentru că centrul vechi a mai fost renovat şi dat cu var în anul 2008, în întâmpinarea celei de-a 600 aniversări a întemeierii oraşului. Nu am mers la Cernăuţi pentru a mă întâlni cu *Bătrâna Doamnă,* deşi, cu anii pe care i-am adunat cu grijă, întâlnirea era chiar potrivită.

Am păşit acolo pe o potecă românească, pe un *pământ din pământ românesc,* cum spunea Mihai Eminescu. Ce am găsit? Un centru vechi în care nu mai auzi româneşte şi, totuşi, te simţi ca acasă. Se spune, însă, că suburbiile continuă să te încarce de trăire românească. În oraş, te simţi ca într-un muzeu decorat cu perle ale unei măreţii mai îndepărtate sau mai apropiate. *Perla mamă* este considerată, în unanimitate, Universitatea Naţională Yuriy Fedkovych (Iurii Fedkovici), una dintre cele mai importante instituţii de învăţământ superior din Ucraina. Fosta reşedinţă metropolitană ortodoxă a Bucovinei şi Dalmaţiei devine, în anul 1875, Universitatea „Franz Josef". În perioada interbelică a purtat numele regelui Carol I. Este vorba de un ansamblu arhitectural fără egal în zonă, care din anul 2011 figurează pe Lista Patrimoniului Cultural Mondial UNESCO. Acel ansamblu, în formă de U, plasat într-un parc de tip englezesc, era clasificat de un romancier austriac drept *o mică parte a Bizanţului.* Acolo, încă se mai simt pulsaţii româneşti prin catedra de Limba şi literatura română, unde se înrolează anual 18-20 de studenţi.

Am parcurs o parte dintre magnificele săli ale complexului, de o eleganţă şi rafinament fără egal. Se vede că pe atunci nu a existat niciun fel de constrângeri bugetare. Ne-am oprit ceva mai mult în Sala de Marmură, unde, la 28 noiembrie 1918, Consiliul Naţional al Bucovinei a votat Unirea cu România.

A fost scurtă vizita noastră în Cernăuţi, însă bogată prin jaloanele de românitate aflate în cale. Le-am întâlnit pentru că, spre norocul nostru, am avut un ghid militant al românilor din Ţara de Sus, domnul Dragoş Olaru, care ne-a călăuzit paşii într-o călătorie reală şi virtuală, prin secole de istorie a Bucovinei. Cu el am ajuns la Gimnaziul din oraş, pe faţada căruia a fost montată o placă memorială în limba ucraineană cu următorul text: *Între 1860 şi 1863 aici a învăţat clasicul literaturii popoarelor român şi moldovenesc Mihai Eminescu.* Asta este! În periplul nostru cernăuţean am admirat Biserica „Sfântul Nicolae" în stil renascentist, cu turlele sale răsucite, precum cele ale Mănăstirii Curtea de Argeş. Apoi, Biserica „Trei Ierarhi", ridicată în anul 1901 în memoria lui Ştefan cel Mare, ne apărea ca o soră geamănă a mănăstirilor din Nordul Moldovei. În Piaţa Centrală, domnul Dragoş Olaru ne-a atras atenţia asupra peretelui pe care se află reprodus hrisovul domnitorului Alexandru cel Bun, din 1408, care consemnează naşterea localităţii Cernăuţi şi a perechii sale Iaşul.

Am făcut cunoştinţă sau am rememorat crâmpeie de istorie. O istorie frământată, ne spun cronicarii, care a început atunci când domnii Moldovei şi-au extins spada ocrotitoare şi asupra acelor tărâmuri. Ne gândim la Bogdan, Petru Muşat, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare etc. Un drum lung, o *Golgota* a bucovinenilor! Când Bucovina a revenit în graniţele României Mari, în Piaţa Centrală a oraşului Cernăuţi a fost înălţat un ansamblu statuar cu simboluri româneşti: Bourul, care frământa cu copitele sale steagul austro-ungar şi un infanterist semeţ, cu tricolorul în mâini, pe care îl săruta o mândră localnică – Bucovina.

→

– Cartea reprezintă munca de documentare în procesul de restabilire a monumentelor. Mi-am dorit la un moment dat ca această lucrare să constituie teza de licenţă la cea de-a doua Facultate (Teologie Ortodoxă, în cadrul Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi), însă am ales să tipăresc volumul în anul Centenar, înainte de a absolvi facultatea, iar ca lucrare de licenţă am avut *Viaţa şi activitatea episcopului Dionisie Erhan al Cetăţii Albe Ismail,* înainte ca acesta să fie canonizat de Patriarhia Română. Am observat că la noi nu există lucrări/publicaţii asupra monumentelor de for public, iar cei din Comisia Monumentelor de For Public de pe lângă Ministerul Culturii nu au după ce se ghida, atunci când se pune problema restabilirii unui monument prin reconstituire. Din acest motiv, dar şi la îndemnul regretatului arhitect Eugen Bâzgu, am decis ca materialul adunat timp de peste şase ani de zile să ia forma unei cărţi, care să fie utilă pentru cercetători şi amatorii de istorie.

– *Cartea este însoţită de o prefaţă a autorului* Basarabiei necunoscute, *Iurie Colesnic, care, între altele, a menţionat:* Iulian Rusanovschi a ajuns în arhive, s-a întâlnit cu martorii oculari şi, ca un arheolog al spiritului, a reconstruit tabloul de odinioară, a recreat întregul peisaj al Basarabiei, cu monumentele pe care le-a avut. Temerar, el a mers şi mai departe, completând tabloul monumentelor, judeţ după judeţ, a făcut şi al doilea pas, poate cel mai greu. A început să readucă monumentele pe locurile unde au fost, în cópii, fireşte. Şi în felul acesta, istoria dă o replică celor care nu au dorit ca noi să avem jaloanele noastre în istorie, ca să ne amintim de unde venim şi încotro ne îndreptăm. Este o muncă grea reconstituirea trecutului. Nu toţi contemporanii noştri acceptă această abordare, dar caravana merge, căci are în mână această hartă – cartea *Războiul Monumentelor* şi dorinţa sinceră a autorului de a pune capăt acestui război prin readucerea monumentelor la locul cuvenit. *După cum subliniază în alt loc prefaţatorul, ideea şi titlul acestei cărţi au fost sugerate de amintitul arhitect Eugen Bâzgu. Cum ai colaborat cu ultimul, dar şi cu primul? Cine te-a mai sprijinit la scrierea şi editarea acestei lucrări monumentale?*

– Îmi aduc aminte cu multă emoţie serile când mergeam acasă la Eugen Bâzgu pentru a întocmi schiţe de restabilire a monumentelor sau pur şi simplu pentru a-l asculta pe acest Om erudit. Odată el mi-a spus că are mai multe fotografii şi articole şi ar fi bine ca ceea ce are, împreună cu materialele găsite de mine prin arhive, să fie adunate într-o lucrare care să se intituleze *Războiul Monumentelor.* Vă spun sincer, că din acea zi m-am gândit permanent la scrierea şi tipărirea volumului, însă Eugen Bâzgu nu a mai apucat să vadă cartea scoasă de sub tipar. El mi-a fost ca un părinte spiritual. Iurie Colesnic este un alt personaj deosebit, care mi-a dat multe sfaturi utile pentru scrierea volumului şi chiar mi-a pus la dispoziţie diferite fotografii şi informaţii de epocă. Îmi amintesc de câţiva tineri (Diana Enache, Sergiu Coval, Doina Flestor, Sergiu Lisenco ş.a.), care au fotografiat alături de mine câteva zeci de mii de documente, pagini de arhivă citite noapte de noapte preţ de şase ani, pentru a găsi măcar câteva rânduri despre un crucifix, bust, statuie sau alt însemn comemorativ interbelic. Însă cel mai mare sprijin l-am avut constant din partea soţiei, Andreea, cea care a înţeles că nopţile petrecute în faţa calculatorului, şi nu în sânul familiei, nu sunt pierdute în van, ci reprezintă o cărămidă la temelia istoriei naţionale.

– *Mulţumiri pentru interviu şi recunoştinţă pentru tot ceea ce faci întru consolidarea memoriei întregului neam românesc. Cu certitudine că prin această carte şi prin activitatea de restabilire a monumentelor ţi se potriveşte de minune aprecierea făcută de Nicolae Iorga. Sper să mai dialogăm şi altă dată.*

Cărţi şi autori

O hartă a literaturii româneşti

Nicolae Dan FRUNTELATĂ

Cine se mai ocupă astăzi de aşezarea valorilor lumii literare pe o hartă fără partizanate de moment, fără apartenenţe la găşti şi interese efemere, fără „politici democratice" cu miros de *political correctness?*

Am în faţă o carte, un autor care îşi asumă acest pariu. Cartea se numeşte *Zigzag printre reviste*, autoarea se numeşte Rodica Lăzărescu, Editura este „Semne", anul de naştere este 2019.

Eu, care nu sunt nici exeget, nici critic de direcţie ori de execuţie, consider această carte de interviuri cu oamenii care au creat şi au condus reviste literare în anii (deosebit de grei pentru cultură) ai vieţii noastre democratice, o carte fundamentală pentru ceea ce ar putea să fie *ordinea culturală românească.*

În marasmul economic pe care-l trăim, în haosul politic buimăcitor care ne duce, inexorabil, spre condiţia de colonie a unei lumi secunde şi fără idealuri, nişte oameni de cultură, trăitori pe tot cuprinsul acestei ţări, fac eforturi, uneori extraordinare, să tipărească reviste de cultură, să publice autori de diferite vârste, să mizeze, riscând, pe talentul lor – uneori real, alteori, simplu veleitarism – dar să construiască, peste tot în această ţară pândită de analfabetism şi de aculturalism, oaze de literatură, uneori de frumuseţe pură, alteori de amintire a tradiţiei care ne-a sfinţit istoria şi neamul.

Cam acesta este *rostul secret* al cărţii doamnei Rodica Lăzărescu. Încolo, e un catalog al editorilor-ziditori, un fel de spovedanie în teritoriul istoriei literare în devenire.

Fiecare interlocutor vine cu argumentele sale şi formaţia lui intelectuală, fiecare având un crez, o geografie spirituală, o ambiţie culturală mărturisită în momentul angajării în această caznă a editării unei reviste de idei şi creaţie, de multe ori fără susţinere financiară, oficială nicidecum, într-o ţară în care cultura a devenit un balast şi un moft, o cantitate cu totul neglijabilă pentru politicienii preocupaţi de interesul personal imediat.

Literatorul, revista renăscută după „rivuluţie", asociind nume mari ale literaturii, un Eugen Simion, un Fănuş Neagu, un Marin Sorescu, apare prin ambiţia unui lup tânăr, Nic Iliescu, optzecist şi nu prea. El se prezintă cu umorul inimitabil al prozatorului care, iată, nu prea mai e chiar un „lup tânăr", dar, deşi anii l-au albit, nu i-au tocit dinţii şi ironia balcanică, de esenţă caragialiană.

Nic Iliescu a crescut lângă Fănuş, lângă Băieşu, lângă proza lui Nae Velea. Asta se vede în dezinvoltura cu care judecă lumea literatorilor de după evenimentele din 1989: „Era pe tarabe *Contrapunct,* revistă a tinerilor scriitori care s-a fâsâit imediat din orgolii prosteşti". Aminteşte de celebra pagină „Diac tomnatic şi alumn" ţinută de Fănuş Neagu şi Marin Sorescu, pamfletari redutabili. Vorbeşte şi de procesul lui Ion Caramitru, „ministrul inculturii", cel care era „spuitor de reclame de detergenţi".

Urmează steagurile culturale transilvane, revista *Vatra veche* a poetului Nicolae Băciuţ, un ardelean luptător care a adunat lângă el autori de primă mărime şi mai ales cauze literare importante, cel care a editat luminoase suplimente despre Nichita Stănescu, a publicat pagini memorabile despre Sfinţii Transilvaniei, despre Blaga, despre Ioan Alexandru, despre toţi cei care au ţinut în picioare sentimentul de ţară unită.

Prin cartea Rodicăi Lăzărescu umblă oameni din lumi atât de diferite: lângă poetul şi dramaturgul Mihai-Hafia Traista, un ucrainean de etnie, dar şi român maramureşean cât se poate, stau armeanul, român şi el, Mihai Stepan-Cazazian, care face revista *Ararat,* nume-simbol pentru istoria armenilor şi atâţia alţi editori ai acestui moment literar.

Din acest şir de interlocutori, sar în faţa ochilor noştri cărturari precum băcăuanul Petre Isachi, cel care consideră că „democratizarea culturii este o himeră". El face revista *13 Plus* parcă undeva în afara lumii cunoscute, din dorinţa, poate, de a rechema în memorie marile spirite: „Prin urmare, un topos în care conform tradiţiei noologiei abisale a lui Blaga, Jung, Mircea Eliade ş.a., intelectualii/artiştii se adună, aparent întâmplător, spre a fi spiritual împreună, deşi fizic sunt departe unii de alţii, chiar nu se cunosc între ei!"

Şi mai are Petre Isachi, acest om pe care nu-l cunosc, dar îl admir, o formulare memorabilă despre lipsa de spirit polemic a revistelor literare de astăzi: „Somnambulismul revistelor de cultură îmi aminteşte de modul misterios în care adorm apostolii în grădina Ghetsimani".

Şi nu pot – iertaţi căderea în timp şi nostalgia de rigoare – să nu-mi amintesc polemicile directe ori conţinute dintre *Luceafărul* şi *România literară,* reviste atât de vii altădată, dintre care prima a fost îngropată în epitete şi în acuze demne de proletcultismul cel mai cras al noii ere brucaniene!

Domnul Petre Isachi are şi alte ziceri vrednice de toată luarea-aminte. Dar, evident, domnia sa nu face parte din jocurile mai-marilor obştii literare. Omului care scrie „mie îmi doresc să nu-mi pierd singurătatea" nu poţi decât să-i acorzi tot respectul.

Vin alte reviste, alte lumi, vine *Cronica veche* a lui Nicolae Turtureanu, omul care a ridicat în picioare o revistă aflată în pericol de a fi îngropată în uitare din cauza unor partizanate de doi bani.

Peste tot, dar peste tot în ţară, apar reviste literare. Te întrebi, firesc, dacă acestea nu sunt nişte supape ale defulărilor unor veleitari locali, ale manifestării unor orgolii regionale împotriva marilor centre consacrate de o cultură unipolară. Însă toate argumentele contrazic o astfel de supoziţie. Cultura românească se descentralizează fără ca acest lucru să fie impus de cine ştie ce normă europeană. Oamenii din zonele laterale, limitrofe, excentrice ori cum vreţi să le ziceţi, simt nevoia să existe, să se exprime. Revistele literare sunt primul semn al acestui fenomen de amploare naţională. Unele vor exista în continuare, altele vor dispărea, dar vor rămâne valorile pentru care ele au existat.

Câteva dintre aceste reviste literare au devenit simboluri culturale ale unor zone. Iată *Portal-Măiastra*, revista din Târgu-Jiu pe care o ţine în picioare un literat precum Zenovie Cârlugea, iată *Poesis* din Satu Mare pe care o poartă pe umeri, ca pe o aripă, poetul George Vulturescu, iată *Curtea de la Argeş,* o cetate a culturii naţionale. Iată desenul câmpiei Deliormanului într-o vedere diafană a revistei *Caligraf,* zidită de vechiul meu prieten Florea Burtan.

Şi sunt multe altele, sunt toate cele construite din dăruire, din iubire de carte românească, de limbă românească!

Volumul de interviuri al doamnei Rodica Lăzărescu ne apropie de această lume. E o falsă carte de interviuri. De fapt, e o propunere de nouă ordine a literaturii române. Nu-mi fac iluzii că acest semnal va fi primit. În lumea în care singurul criteriu este „Vorbeşti despre mine ori nu te aud", nimic altceva nu poate conta.

Eu însă, încăpăţânat şi bătrân cum sunt, cred că noua ordine literară, aceea a viitorului adevărat, românesc şi eliberat de ranchiune şi golănii, de „liste" ale corifeilor literari şi de spiritul găştilor, este aceea în care pot avea loc toţi, fără discriminare, singurul etalon fiind acela al valorii operei lor.

Cartea Rodicăi Lăzărescu este o carte de istorie literară, dar mai ales un semnal.

Monumentul nu a rezistat în faţa *glorioasei armate sovietice.* Când Moscova s-a înstăpânit şi în Bucovina de Nord, ansamblul a fost distrus şi înlocuit cu un Monument al Armatei Roşii.

Ne plimbam pe străzi şi treceam prin faţa unor instituţii locale care, în decursul timpului, au purtat nume austriece, româneşti şi, în final, ucrainene. În zilele noastre ar mai fi doar două străzi cu nume româneşti: Mihai Eminescu şi Alexandru cel Bun. Pe strada miniaturală a lui Alexandru cel Bun, *Societatea Golgota* a instalat, în anul 2004, placa cu numele domnitorului, pe care se află acea primă atestare documentară din 8 octombrie 1408. În acea scurtă vizită, am reuşit să parcurgem câţiva zeci de metri şi pe celebra stradă pietonală Olga Kobileanskaia (poetă, născută la Gura Humorului), încercând să ne imaginăm cine avea dreptul să-şi poarte paşii pe acolo în vremea austriecilor, dacă ea era spălată cu săpun şi apă de trandafiri. Ne-am oprit mai mult în părculeţul din faţa Teatrului Naţional, unde parcă revedeam alaiurile care îi însoţeau pe împăratul Franz Josef, pe regii Ferdinand şi Mihai, sau pe Nikita Hrusciov, atunci când veneau să ocupe loja principală.

În marşul nostru prin Cernăuţi, am trecut şi pe la unele simboluri româneşti, încă existente prin acele locuri: *Societatea Culturală Românească, Palatul Naţional al Românilor,* statuia lui Mihai Eminescu, placa memorială a lui Ciprian Porumbescu etc. Ghidul nostru ne vorbea despre existenţa celor 10-12 organizaţii româneşti care împart drept sediu o singură cameră, însă cu meteahna mai veche de a pretinde fiecare întâietatea. Tot domnia sa ne relata visul românilor din Ţara de Sus de a transforma casa lui Aron Pumnul într-un Muzeu Memorial Mihai Eminescu. Ne preciza că pe la ruina acelui imobil au trecut mulţi oficiali de la Bucureşti, inclusiv miniştri postdecembrişti ai culturii. Unul dintre ei i-a amăgit pe visătorii localnici cu promisiunea unei sume de 600.000 lei, pentru reabilitarea casei lui Aron Pumnul. Dar, asta a fost tot! Dragoş Olaru sublinia cu durere în glas că *ea (casa) rămâne o pată pe obrazul statului român.*

Am avut şi o binemeritată pauză, pentru a prânzi şi a ne trage sufletul. Acolo, s-au ivit suficiente momente pentru a ne gândi şi la români celebri, cu rădăcini sau doar cu treburi prin Ţara de Sus. Sigur, ne-am amintit de Mihai Eminescu şi Ciprian Porumbescu, de dascălul Aron Pumnul, la care am făcut deja referire. Însă, în rândul personalităţilor luminoase ale românismului un loc aparte îi revine lui Eudoxiu Hurmuzachi, jurist de înaltă clasă, care a ajuns până la demnitatea de ministru al Justiţiei în Imperiul Habsburgic. Dar, să-l pomenim şi pe omul politic Iancu Flondor, care a prezidat Consiliul Naţional din Bucovina în istorica zi de 28 noiembrie 1918, când s-a proclamat Unirea cu România. Să nu uităm de poetul Paul Celan, regizorul Ion Bostan, medicul Isidor Bodea, fizicianul Radu Grigorovici, publicistul Mircea Şerbănescu şi mulţi alţii. Apoi, de Cernăuţi şi-au legat numele actorul Grigore Vasiliu Birlic, scriitorul Gala Galaction, lingvistul Sextil Puşcariu, omul politic Aurel Onciul, folcloristul şi istoricul literar Ion G. Sbiera, Sofia Vicoveanca şi Florin Piersic (care şi-a petrecut o parte din copilărie pe acele meleaguri).

Răsfoiam mai deunăzi volumul lui Alexandru Bocăneţu (1889-1972) *Istoria oraşului Cernăuţi pe timpul Moldovei* în care ne aminteşte că *dominaţia străină s-a silit din răsputeri să şteargă caracterul românesc al acestei Moldove de Sus...* să deznaţionalizeze moldovenia din aceste locuri. Ucrainenii din perioada sovietică şi post-sovietică nu s-au lăsat nici ei mai prejos. Istoriografia lor insistă în prezentarea oraşului Cernăuţi drept o urbe slavă din cele mai vechi timpuri. După o scurtă, foarte scurtă rememorare a istoriei acestor locuri te întrebi, de bună seamă, din ce fibră sunt ţesuţi aceşti bucovineni dacă rezistă eroic până în zilele noastre. După patru secole sub ocrotirea domnilor Moldovei, Ţara de Sus a început să fie trecută prin foc şi sabie, după expresia cronicarilor, să fie trădată, prădată, anexată, răbdând jugul mai multor imperii. Procesul de deznaţionalizare s-a desfăşurat într-un ritm accelerat: de la statutul de majoritari în anul 1776 (85,33%), românii mai reprezentau doar 31,40 % în anul 1990, adică în proces rapid de dispariţie. Se întâmpla acest lucru nu doar datorită influxului masiv de germani, evrei, polonezi şi ucraineni, ci şi măsurilor deliberate de transmutări de populaţie şi modificare a componenţei etnice din teritoriile intrate sub stăpânirea imperiilor megieşe. Aici nu poate fi vorba de un infern dantesc al bucovinenilor şi basarabenilor, ci pur şi simplu de *infernul roşu* moscovit cu al său *iad siberian.* Pentru exemplificare, să nu mergem mai departe de finele celui de Al Doilea Război Mondial când apogeul infernului se declanşează în Bucovina şi Basarabia drept rezultat al târgului dintre Stalin şi Hitler, consemnat în Pactul Molotov-Ribbentrop din 23 august 1939. (Va urma)

Cărţi şi autori

Reprezentări ale imaginarului idilic-mitologic în literatura română

Florian COPCEA

Paradigma erosului, consumată în chiar prezenţa formelor sentimentalo-intimiste ale sinelui, supuse rechizitoriului lucidităţii şi indiscreţiilor asumate în mod total, exclude, în pofida evidenţei, „existenţa cititorului" (Haruki Murakami, *Autoportretul scriitorului ca alergător de cursă lungă*, Ed. Polirom, Iaşi, 2009, p. 218). Evident, fenomenul erotic în literatura română, reflex al arhetipurilor-mit: Romeo şi Julieta, Tristian şi Isolda, Orfeu şi Euridice, Hamlet şi Ofelia, Ulise şi Penelopa, Othello şi Desdemona, Marc Antoniu şi Cleopatra, Lancelot şi Guinevere, ca să enumerăm doar câteva celebre *love-stories* intrate în tradiţia literară, a produs/provocat, de-a lungul timpului, mutaţii psihologice revelatorii pentru iubirea-pasiune, fie aceasta aflată sub semn *cameleonic,* narcisiac, fie livresc-metafizic. Luciditatea, devenită cronică în manifestarea acestor ipostaze ale toposului erotic, poartă, sacrificial, mesajul unui inconştient liber asumat, persoanele care cultivă genul epistolar fiind, îndeosebi, suspectate de relativitate în divulgarea şi idealizarea iubirii tăinuite sau mărturisite. Obsesia acestora este adesea caracterizată prin abisalitate şi riscă, în cele mai dese cazuri, să dezonoreze, prin indiscreţie, sau să devină, cum postula, desigur, în alt context, Nicolae Manolescu (*Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1981), un gest „perfid şi neruşinat", indiferent dacă este premeditat sau spontan.

O ilustrare a meditaţiei existenţiale asupra a ceea ce putem numi erotologie, învestită cu o analiză şi o simbolistică seducătoare, ne oferă Gheorghe Glodeanu în masiva sa exegeză (780 de pagini): *Scriitori, cărţi, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română* (Ed. TipoMoldova, Iaşi, 2017). Istoricul literar este interesat atât să demonstreze cu predilecţie „în ce măsură iubirea a marcat destinul unor mari creatori", cât şi legitimarea literarităţii şi a decodificării poeticităţii scrisorilor de dragoste datorită cărora asistăm sincronic la identificarea lui *ego* cu *celălalt,* la retragerea lui celălalt în sinele unitiv. În postmodernitate, în logica discursului simbiotic, se constată declinul acestei cvasi-forme a literaturii de frontieră, neferícit etichetate drept *literatură epistolară.* Autorul ne propune, aşadar, o viziune clară, sistematică şi realistă asupra muzelor, care, să recunoaştem, „nu aduc numai inspiraţia", ci sunt şi „cele care creează opera (cântecul), poetul nefiind altceva decât greflerul terestru al zeilor, instrumentul care consemnează în scris ceea ce îi dictează muza" (p. 6). Pornind în excursul nostru topologic de la ideea că „artiştii moderni nu îşi mai caută muzele în mitologie, ci în contemporaneitate", putem vorbi de o autoreflexivitate epistemologică în spaţiul „eternului feminin" (G. Călinescu), acesta dovedindu-şi influenţa în geneza unor scrieri, unele dintre acestea, capodopere ale genului.

Deloc întâmplător, Gheorghe Glodeanu introduce în primele pagini ale volumului, într-un limbaj critic elevat, un comentariu contemplativ, de excepţie, despre invocarea/răspândirea/utilizarea „mitului în marile literaturi ale lumii" (p. 9), cu precădere a muzelor din mitologia greco-romană, precum şi despre harul acestor „purtătoare de liră" de a-i ferici în egală măsură pe zei şi pe muritori, de a le profeţi destinul. Conceptul de literatură epistolară, identificat în lucrarea în discuţie, postulează, într-un nou context hermeneutic, pe de o parte, imaginarul erotic, iar, pe de altă parte, ficţiunea impactantă retoric. Felul în care muzele antichităţii au antrenat resorturile intime, creatoare, ale unor personalităţi din existenţa reală, cea susţinută de filosofia pentadică, şi le-a obligat să caute în lumea în care trăim modele-standard, arată că iubirea ideală, celestă chiar, avansată către dorinţă şi voluptate, nu cunoaşte limite şi semnifică, pe de o parte, puterea oglinzilor, iar, pe de altă parte, „imortalizează" imaginile nevăzute, încă nedevelopate, ale „negativului". Ce este iubirea altceva decât esenţa fiinţei înlăuntrul căreia descoperim vocile memoriei existenţiale şi spirituale ale celor care îşi exersează condeiul în misterele şi adoraţia mistică a erosului? Nu ne îndoim de capacitatea de seducţie a acestei cărţi-spectacol. Autorul pătrunde în text şi, interacţionând cu lectorul devenit o instanţă *sui-generis* produsă de biografemele studiate, furnizează amănunte revelatoare despre vieţile casnice duble, intime, ale autorilor. Donquijotismul său auctorial ne sugerează efortul narativ şi ontologic de mediator pe care şi-l asumă visceral pentru a focaliza, în câmpul epico-discursiv al interpretărilor, bovarismul rizomatic al protagoniştilor. Incursiunea, labirintică, a exegetului în realităţi ficţionalizate sau literaturizate solicită deopotrivă concentraţie şi prudenţă. Suprapunerea de poveşti în poveste, de planuri şi asocieri reprezintă deliciul acestei cărţi, am îndrăzni să o numim unică pentru plăcerile empatice ale cititorilor, al căror prim scop nu este de a insolita enigme amoroase, ci de a textualiza erosul, de a experimenta glisarea vieţii combatanţilor către literatură şi invers. Trăirile sunt livreşti, aidoma celor din fragmentele literare generatoare ale comentariilor palimpsestice puse în circulaţie în toposul poveştilor de dragoste segmentate de autori şi, deliberat, de naratorul nostru, la rându-i profund marcat, în sens denotativ, de ipostazele simţurilor transcrise în textul scrisorilor confesive.

Gheorghe Glodeanu nu polemizează pe marginea experienţelor divulgate indiscret ale personajelor, ci încearcă să reconstituie un univers paralel posibil, în aparenţă deformat de alteritatea fictivă a confesiunilor-refugiu/simulacru ale sufletelor bântuite de singurătate (concluzie recunoscută: „în scrisoare există riscul ca mesajul să fie deformat"; p. 76). La toate acestea, el adaugă decizia de a introduce, prin lectură desfătătoare, în sensul atribuit de Roland Barthes, discursul în câmpul estetico-semantic-senzorial, de sugestie erotologică.

În cel mai incitant capitol al studiului – *Poetica discursului îndrăgostit (Mihai Eminescu – Veronica Micle)* – procedează la un demers analitic texistenţial: este invocate „schimbul epistolar" dintre autorul *Luceafărului* şi muza sa: „cel întâi amor al meu şi vei fi cel din urmă" (p. 69). Este reconstituită astfel „istoria unei pasiuni zbuciumate şi mistuitoare" a celor doi îndrăgostiţi-romantici. Mai mult: nonficţionarul a urmărit, în special, „maniera în care iubirea se transformă (sau nu) în subiect literar, stimulând inspiraţia creatoare". Gheorghe Glodeanu nu ne comunică secrete (ne)cunoscute despre idila acestora. Obiectivul estetic este centrat pe scrisorile inedite dintre Mihai şi Veronica publicate în cartea apărută în anul 2000 la Editura Polirom: *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit,* „o adevărată senzaţie în domeniul istoriei literare". „Ca într-un joc de puzzle, discursul îndrăgostit al lui Eminescu – susţine Gh. Glodeanu – se configurează din suma numeroaselor fragmente epistolare ce se completează reciproc." Sub incidenţa mitizării relaţiei dintre Mihai Eminescu şi Veronica Micle, avansează o întreagă teorie referitoare la semnificaţia corespondenţei, care asigură, în condiţiile unor despărţiri provizorii, prezenţa formală a destinatarilor. Dincolo de sentimentele de iubire şi de „utopia erotică", descoperim „o radiografie acidă a societăţii timpului" (p. 83), amănunte interesante despre „crezul artistic al poetului" şi despre „geneza câtorva din operele sale". S-ar pune problema dacă în momentul conceperii scrisorilor şi unul şi celălalt aveau conştiinţa evadării, prin scris, din realitatea imediată sau dacă, măcar un moment, s-au gândit că, în viitor, dialogul epistolar-amoros dintre ei va deveni o *iniţiere* în arta iubirii, le va întregi biografiile, salvând anumite elemente comune sau individuale de la uitare. Gh. Glodeanu nuanţează categoric: „Din scrisori se desprinde figura unui Eminescu sfâşiat între teluric şi astral, adică între iubirea sa ideală pentru Veronica Micle (singura fericire pe care i-a acordat-o viaţa) şi «ocupaţiile ticăloase ale zilei»" (p. 80).

Dacă pentru Veronica Micle scrisorile către Mihai Eminescu „au o importantă «funcţie terapeutică», cele ale lui Gala Galaction pentru «confidenta» Zoe Dimitriu Marcoci […] devin simboluri ale fidelităţii şi devotamentului îngerului păzitor căruia trebuie să i te destăinui pentru a rămâne «cu dorul şi cu scrisul», continuu, în faţa «obstacolelor»". Şi în acest caz istoricul literar recurge la un limbaj epic referenţial, care îi explică, în totalitate, programul conceput în încercarea de a mijloci fuziunea dintre artificialul ce-l presupun, totuşi, „spovedania" şi sinceritatea, aceasta din urmă putând fi calculată, eventual purtând masca imaginaţiei/empirismului sau a unui „trecut evocat cu nostalgie, fie în proiectele de viitor" (p. 97).

O interpretare destul de obiectivă, intuitivă, în favoarea faimosului „triunghi erotic tragic", Natalia Negru – Ştefan Octavian Iosif – Dimitrie Anghel, consolidată pe o abordare bogată în argumente verosimile, ne apropie de însăşi comprehensiunea autorului manifestată în direcţia istorisirilor, să le numim desuete, obscure, mistice, topite într-un intimism teatral. Şt.O. Iosif şi Dimitrie Anghel venerează aceeaşi femeie-muză. Confesiunile lor conţin extaze exacerbate, ingenue. Scriitura lui Gheorghe Glodeanu este infuzată cu imagini, presupunem obiective, dintr-o odisee a iubirii (ne)mărturisită, insolită. De aici ideea că scrisorile dintre cei trei sunt „revelaţii" chiar dacă reflectă „zbuciumul sufletesc", golul din ungherele lăuntrice ale fiinţei umane. Cu meticulozitate este studiată „aventura" celor „doi scriitori importanţi ai timpului" (p. 131). Cartea *Helianta* a «văduvei negre», a «fiinţei bovarice» care este Natalia Negru, oscilând între fresca socială şi proza de factură autenticistă" (p. 135), stabileşte Gheorghe Glodeanu, „nu mizează pe estetica autenticităţii, ci îşi romanţează memoriile". Cei doi poeţi din viaţa ei – Şt.O. Iosif şi D. Anghel – intră în naraţiune sub altă identitate pe la mijlocul însemnărilor derulate „în descendenţă tipic eminesciană", în jurul lor conturându-se „o serie de meditaţii filosofice despre istorie şi soarta lumii". „Prin transcrierea scrisorilor trimise de Şt.O. Iosif, romanul-jurnal – punctează biograful – se transformă în roman epistolar. Chiar dacă nu ne furnizează adevărata identitate a protagoniştilor, rândurile sunt suficient de transparente pentru ca cititorul să le decodifice cu uşurinţă. Cuvintele îndrăgostitului reprezintă tot atâtea idealizări ale unei iubite care nu merită acest lucru. Ipostază modernă a «cavalerului tristei figuri», visătorul Iosif are ceva din Don Quijote supralicitând o Dulcinee terestră, aflată departe de calităţile ce i se atribuie" (p. 137).

Din motive justificabile nu ne vom opri asupra tuturor celor 22 de capitole ale cărţii *Scriitori, cărţi, muze…* Alegerea noastră este aleatorie. În consecinţă, ne vom rezuma doar la a surprinde, fragmentar, spectacolul ontologic regizat de Gheorghe Glodeanu, puternic implicat în mini universul confidenţilor aleşi, cu menţiunea că este departe de noi intenţia de a minimaliza rolul altor spirite ale literaturii epistolare. Subscriem la observaţia teoreticianului: „În plan ontologic, corespondenţa reprezintă un intermediar între prezentul pe care îl recreează şi viitorul pe care îl anticipează. Este un joc între prezenţă şi absenţă, joc aflat sub semnul aşteptării" (p. 23), sau: „Scrisorile sunt vocea celor absenţi transformându-se într-o prezenţă în absenţă" (p. 27). O altă remarcă a lui Gheorghe Glodeanu, lămuritoare asupra unuia dintre paradoxurile corespondenţei: „…Epistolierul (indiferent de genul pe care îl are – n.n.) se adresează altcuiva pentru a se descoperi pe sine" (p. 34).

→

Cărţi şi autori

Prin urmare, aducând în ecuaţie cuplul Octavian Goga – Veturia Goga, paginile de corespondenţă „se metamorfozează sub ochii lectorului într-un tulburător roman de dragoste, relatat chiar de către protagonişti" (p. 165). Nu excludem, urmărind „rechizitoriul" lui Gheorghe Glodeanu, desigur, inspirat de „cronica iubirii" dintre protagonişti, nici acţiunea de dedublare a acestora, desfăşurată, orice s-ar zice, la graniţa existenţei şi a ficţiunii. Fără îndoială, subiectivitatea poate duce la ficţionarea realităţii. Scriitorul sondează profunzimile mărturisirilor aflate în „haosul primordial care este trecutul" (p. 174) celor doi şi pune în discuţie „plăcerea scrisului", subtil evocată în volumul *Florile tăcerii*: „Scrisorile şi însemnările de jurnal (ale lui O. Goga – n.n.) vin să explice rătăcirile şi erorile din perioada de tinereţe ale reputatului om de cultură. […] Corespondenţa dintre Octavian şi Veturia alcătuieşte un roman de dragoste trăit" (p. 168-169). Istoricul literar reţine: „În data de 29 ianuarie 1920 (Veturia Goga – n.n.) vorbeşte despre criza limbajului, despre cuvintele ce nu pot descrie întregul tumult sentimental de care este cuprinsă: «Toate cuvintele, toate, toate n-au posibilitatea ca să [se] ridice la înălţimile sentimentului. În scris nu poţi arăta iubirea, trebuie să trăiesc lângă tine 10 vieţi pentru a-ţi putea arăta o mică parte din devotamentul şi dragostea mea.» Femeia îndrăgostită se întreabă dacă bărbatul de lângă ea este cuprins de acelaşi sentiment de fericire şi după 11 ani de luptă şi de aşteptare. Unele cuvinte se dovedesc profetice. Veturia este copleşită de frumuseţea sentimentului pe care îl trăieşte, motiv pentru care, la un moment dat, crede că ar putea să supravieţuiască doar din amintirile ei atât de bogate încât ar ajunge pentru o viaţă" (p. 175-178). Drama îndrăgostiţilor este atât de bine expusă, încât ai senzaţia că totul se petrece într-un prezent apropiat şi că autorul nostru îşi asumă, „într-o proiecţie inversă" (Murray Krieger, *Teoria criticii,* Ed. Univers, Bucureşti, 1982, p. 63), logica şi strategia personajelor de a pătrunde în „tainele existenţei" *Celuilalt,* facilitând „triumful normalităţii".

Un interes deosebit este acordat de Gheorghe Glodeanu *Muzelor lui Lucian Blaga.* Autorul efectuează, mai întâi, o trecere în revistă a travaliului unei vieţi un timp aflate „sub teroarea istoriei", care îşi are matca în „refugiul în creaţie" (p. 235). Reconstituirea biobibliografiei autorului *Poemelor luminii* este privilegiul introducerii lectorului în paradigma spiritului autorului, determinând o meditaţie hermeneutică asupra „efemerităţii condiţiei umane şi a inexorabilităţii trecerii timpului" (p. 242). Amănunte picante aflăm despre cele cinci muze „inspiratoare" ale poetului: Cornelia Brediceanu-Blaga, Domniţa Gherghinescu-Vania, Coca Rădulescu, Eugenia Mureşeanu şi Elena Daniello. Fiecare dintre ele, într-un fel sau altul, a stimulat imaginaţia şi destinul lui Blaga. Meritul lui Gheorghe Glodeanu este de a fi (re)construit „mitul erotic blagian" (p. 245) în baza unor exegeze literare nepermis de ocolite/ignorate de istoricii literari. Iconoclastia lui Gheorghe Glodeanu este, aşadar, deschisă spre lecturi alternative. Se remarcă confluenţa evidentă dintre „biografismul" lui Zenovie Cârlugea (vezi Lucian Blaga. *Solstiţiul sânzienelor,* Ed. Măiastra, Târgu-Jiu, 2010) şi *Hronicul şi cântecul vârstelor, Luntrea lui Caron, Nebănuitele trepte,* cărţi în care muzele se întrupează din magma cuvintelor, devin o „necesitate firească" pentru opera „iubăreţului". Tehnica narativă a punerii în abis utilizată de Gheorghe Glodeanu favorizează o duplicitate intertextuală contradictorie, puternic de expresivă. El este de părere că pentru Lucian Blaga „iubirea şi creaţia sunt pasiuni ce se leagă între ele şi se condiţionează reciproc. Mai mult, flacăra creaţiei şi cea a iubirii îşi dispută întâietatea, determinându-i sensul existenţei. Accentul pus pe iubire este considerat un semn de fermitate, în timp ce creaţia este văzută ca un semn de bărbăţie" (p. 281).

Prezenţa mediatorului în textura lucrării *Scriitori, cărţi, muze...* este pe deplin justificată. Lectura disecă operele din care se extrage discursul spre a-şi motiva întreprinderea şi a-şi susţine comunicarea. Privit din acest unghi, studiul său consistent intertextualizat, n-am greşi spunând în exces (dar asta nu-i scade cu nimic validarea istoric-literară), capătă percepţia epidermică a unei realităţi în parte trucate (întrucât nimeni, bineînţeles, în afara epistolierilor, nu cunosc câtă ficţiune au încorporat în corespondenţele lor). Exegetul, mizând, ontologic, pe veridicitatea mărturisirilor şi pe jocul semnificaţiilor, evocă, lubric, introspectiv, fără vreo dificultate, sentimentele trăite/încifrate la nivelul imaginarului amoros cultivat de personajele „căzute" în plasa de păianjen a contrariilor. Am îndrăzni să afirmăm că plăcerea textului, în termenii lui Roland Barthes, produsă de lectura lui Gheorghe Glodeanu, „perverteşte tot restul interpretării" (I.A. Richards, *Principii ale criticii literare,* Ed. Univers, Bucureşti, 1974, p. 166).

Investigaţiile autorului sunt întemeiate pe documente verificabile epistemic. Ele pătrund în ungherele celor mai ascunse/păzite secrete. Această diacronie este sesizabilă atât în planul liminalităţii, cât şi al epicului.

În capitolul rezervat „muzei" lui Marin Preda – Aurora Cornu – Gheorghe Glodeanu reţine: „…Pentru ca portretul spiritual al femeii să fie cât mai complex, Marin Preda rememorează o serie de întâmplări elocvente din biografia iubitei. Reuşeşte să o cunoască *prin creaţie* (subl.n.), mai ales prin manuscrisul primului volum din *Moromeţii.* Femeia are însă o nedumerire şi o aprehensiune ciudată la gândul de a trăi toată viaţa alături de un singur bărbat. În ciuda durerii resimţite, prozatorul recunoaşte că nici el nu a fost tocmai un inocent. În ultimii doi ani (1956-1958 – n.n), a suferit şi el din cauza faptului că fidelitatea faţă de iubită îl împiedica să cunoască alte femei" (p. 679). *Scrisorile către Aurora* (din perioada 1954-1958) ne înfăţişează, ajunge la această concluzie Gheorghe Glodeanu, un „om închis între zidurile unei case, ziduri sparte de această «fată frumoasă»/«fiinţă fermecătoare». Sentimentele îl inspiră pe prozatorul îndrăgostit, astfel încât creionul alunecă pe hârtie ca în vis, făcându-l să scrie cuvinte pe care nu le-a spus nimănui. Îi vine să se întindă atât de intens, încât ea să îi simtă sentimentele şi să se trezească. E noapte, dar gândurile la ea îl fac să nu poată dormi" (p. 690).

„Figura protagonistului" (p. 696) este pusă în valoare cu tuşe temperate care, cu orice preţ, vor să respecte adevărul din „arhiva lui sentimentală": „…În mediile literare, acesta era cunoscut drept un om dificil şi ranchiunos, imagine cultivată îndeosebi de către duşmanii lui. În antiteză, tabloul construit de muza din tinereţe este unul plin de superlative, aproape idilic, astfel încât rămâi cu mirarea sinceră cum de a părăsit-o un asemenea bărbat extraordinar numai după patru ani. Un om care a iubit-o sincer şi care nu a trădat-o niciodată…" (p. 709-710).

Gheorghe Glodeanu este convins de utilitatea generativă a corespondenţei, fie aceasta poziţionată la frontiera literaturii. Abordarea teoretică a fenomenului indică obiectivul-ţintă urmărit de acesta: „Memorialistica, epistolarul, jurnalul intim ne introduc în culisele literaturii, făcându-ne să cunoaştem mai bine omul care a creat opera, dezvăluind mobilurile evenimentelor şi raporturile reale dintre scriitorii unei epoci. În ciuda curiozităţii fireşti de a afla cât mai multe despre biografiile autorilor investigaţi (printre cei menţionaţi: Anton Holban, Octav Şulutiu, Zaharia Stancu, Mircea Eliade, G. Călinescu, Dinu Pillat, Radu Stanca, Paul Celan, Liviu Petrescu şi Emil Cioran – n.n.) nu ne-au interesat aspectele de suprafaţă, picanteriile dezvăluite, ci maniera în care marile pasiuni au generat sau nu opera pe măsură" (p. 13-14).

Din această perspectivă, *Scriitori, cărţi, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română* este o lucrare monumentală, de excepţie.

Semn(al) de carte

***Şi a fost Întâi Decembrie la Alba,* antologie de Paula Romanescu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2019**

Poeme de aproape 70 de autori, plus *Mioriţa* şi *Balada Sfântului Constantin Brâncoveanu* la început, Legământul de credinţă al lui Nicolae Bălcescu şi un fragment din testamentul Reginei Maria la sfârşit – reluăm aici acest fragment:

Te binecuvântez, iubită Românie, ţara bucuriilor şi durerilor mele, frumoasă ţară, care ai trăit în inima mea şi ale cărei cărări le-am cunoscut toate. Frumoasă ţară pe care am văzut-o întregită, a cărei soartă mi-a fost îngăduit să o văd împlinită.

Fii tu veşnic îmbelşugată, fii tu mare şi plină de cinste, să stai veşnic falnică printre naţiuni, să fii cinstită, iubită şi pricepută.

Mihaela Albu, *Azi despre ieri. În dialog cu Dinu Zamfirescu,* Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2019

Odată cu volumul acesta intenţionăm să deschidem o serie pe care o dorim cât mai cuprinzătoare, atât ca durată, dar mai ales ca informaţie.

De fiecare dată, cel intervievat este invitat să creioneze profilul unor destine întâlnite în viaţă, îndeosebi sub aspectele lor omeneşti: întâmplări, evenimente, atitudini, prietenii, experienţe, impresii etc.

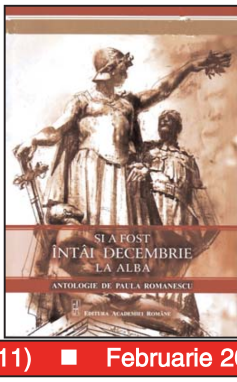
Dorim totuşi ca aceste informaţii să fie deopotrivă despre trecut, dar şi despre prezent (multe subînţelese din relatări) ca deschidere iradiantă asupra viitorului. Ideea de la care am pornit este aceea de a putea face astfel ca o parte a României să nu rămână în umbră pe vecie.

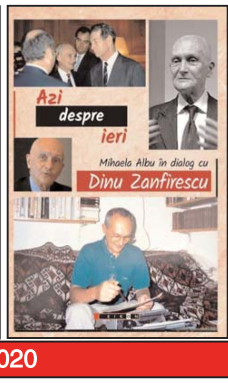
Cine a avut privilegiul să întâlnească un om de statura morală şi cu experienţa de viaţă a distinsului politician liberal Dinu Zamfirescu va şti că un dialog cu domnia sa nu poate fi decât unul cu mare încărcătură informaţională. Şi nu numai. (Autoarea)

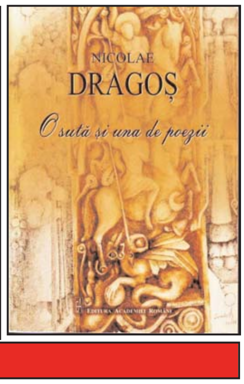
Nicolae Dragoş, *O sută şi una de poezii,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2019 (antologie şi prefaţă de Zenovie Cârlugea)

Poezia aceasta se mişcă pe o gamă largă de tonuri, de la nostalgii, tristeţi şi amărăciuni litanice la vibraţii psaltice şi atitudini sociale, sporind cu zestrea-i de frumuseţi estetice o direcţie de reale consolidări valorice, ai cărei reprezentanţi, nu chiar mulţi, au slujit-o în numele unui neomodernism al reîntoarcerii la tradiţie şi la versul care, vorba lui Tudor Vianu, *comunică* şi *se comunică*, în primul caz, însă, cu mai multă formă de predestinată pătrundere.

Acum, la vârsta octogenară, la aproape de un deceniu de la reîntoarcerea sa în Cleşneştii Glogovei motrene, Nicolae Dragoş a devenit, în poezie, graţie şi consistentelor sale volume din ultimele două decenii, în total peste treizeci, un clasic al verbului evocator, învăluit în nostalgice rememorări, autor al unui discurs liric distinct, limpid, de mesaje deopotrivă umanitariste şi grave. În poezia aceasta se regăsesc, bine conturate, spaţiul geografic al Micii Valahii, lumea culturii noastre, istoria cu ecouri dramatice, deopotrivă cu un destin scriitoricesc asumându-şi condiţia ziditoare a creaţiei, în decantări de gând curat şi suflet românesc. (Zenovie Cârlugea, la finalul prefeţei)

Cherchez la femme

Domnişoarele Rosetti, din Craiova-n Bucureşti

Paula ROMANESCU

Clucerul craiovean Radu Rosetti şi frumoasa lui soţie Casia (n. Brăiloiu) făceau parte dintre acele familii de români care, indiferent de condiţia lor socială, râvneau la bogăţia pe care o reprezintă o casă plină de copii. Aşa că pe la jumătatea veacului al XIX-lea ei se pricopsiseră deja cu cinci fete şi-un băiat: Coralia, Ecaterina, Maria, Ana, Zoe şi Dumitru. Fetele – frumuşele şi nu prea, băietul ca băieţii…

De bună educaţie n-au dus lipsă, de instrucţie nici atât. Limba franceză le era familiară, aşa că şi studiile trebuiau făcute pe la Paris. Şi-au fost. Pentru fete, atât cât să le asigure o căsătorie invidiabilă în care ele, pe lângă dotarea intelectuală, trebuia să mai aducă şi o dotă frumuşică, dar asta era problema părinţilor, desigur.

Tot cam prin vremea aceea în Europa se trezeau naţiunile şi se zguduiau imperiile. Paşoptiştii erau puşi pe fapte mari, mai marii imperiilor şi jandarmii lor nu ştiau de vorbă bună, represaliile au fost cumplite. Bălcescu ori Iancu ar putea să spună multe. Întrebaţi-i! Dumnezeu şi Sfântul Petre tocmai făceau o vizită de documentare prin Moldova şi, încântaţi foarte de mărinimia locuitorilor de pe-aici, care habar nu aveau *cât de frumos le este sufletul,* au hotărât (de fapt, *Cel Unu* a dat decretul, celălalt, ca un bun consilier, I-a sugerat doar ce şi cum) să-i facă pe români să-şi vadă şi ei măcar odată bogăţia aceea despre care se spune că ar cântări 21 de grame… Şi atunci, în satul de răzeşi – Ipoteşti parcă-i spunea, s-a născut Eminescu. Cum?! Ştiaţi povestea? A spus-o Bogza Geo? Foarte bine! Să le-o spunem şi noi iar şi iar copiilor noştri ca s-o ştie şi ei. Iar mâine când noi…, s-o spună şi ei copiilor lor. Şi uite-aşa Mihai, *fiind băiet păduri cutreiera,* izvoarele îi murmurau cântări, lacul codrilor albastru aşternea privirilor lui covor de nuferi galbeni, iar stelele-n cer…

Undeva, la Berlin, Titu Maiorescu făcea studii de Drept şi Filosofie (a ratat materialismul dialectic şi istoric!) şi, ca să aibă un ban de buzunar în plus faţă de ce primea de la tătâne-său din Craiova, dădea lecţii de franceză pe unde putea. Aşa a ajuns la familia Kremnitz ai cărei copii – Clara şi Wilhelm, au deprins sub îndrumarea lui *a écorcher le français…* Fătuca era un pic mai grea de cap, iar profUl ei a crezut că e bine să exerseze mai mult cu ea dulceaţa limbii (franceze!). După câteva ore de studii aprofundate, el şi-a scrântit un picior când tocmai mergea pe stradă cu capul în nori şi, în suflet, cu chipul Clarei bălăioarei… A fost recuperat de familia Kremnitz, i s-a adus un ortoped, acesta a făcut ce trebuia, iar Clara a făcut restul: scutura prin camera bolnavului, îi aranja perna, îi ştergea sudoarea de pe frunte, îi aducea gustărica, şi toate astea numai în franceză… *Că nu zice nimeni că era bigotă, însă franţuzeşte nu ştia o iotă. Şi-uite aşa, ba cu franţuzeasca, ba cu scuturatul, că până la urmă a-ncurcat băiatul…* Uf, şi tu, Topîrceanu, doar la Berlin se trăgeau clopote de nuntă şi urma să se mai tragă odată şi în ţară, ortodoxeşte!, ia nu mai aminti de acel divorţ în jurul căruia au brodat vorbe de clacă toţi bârfitorii urbei, până şi *Madam Palade, o persoană-n vârstă, foarte cumsecade…*

Când a revenit în ţară, Titu o aducea cu el şi pe Clara, doamna Maiorescu. Tinerii soţi s-au stabilit la Iaşi şi, la 23 de ani, el devenea ditamai rectorul universităţii din Dulcele Târg… al Cucului.

Ce se mai întâmpla prin ograda Casiei şi a lui Radu Rosetti? Fetele se făcuseră mari şi tot dădeau zor să completeze trusoul de nuntă. Când ceasul urnirii pietrelor din casă prindea să sune, rând pe rând au apărut şi pretendenţii la mâna casnică a gândirii lor.

Pentru Maria, alesul a fost să-i fie Iacob Negruzzi (1842-1932), universitar, scriitor, membru fondator al *Junimii,* care avea să devină şi Preşedinte al Academiei Române. Viaţa lor n-a cunoscut sincope, nici focuri *pe culmile disperării* nu s-au aprins în sufletul lor mistuindu-i cu neînţelegeri.

Pentru Ana (1854-1914), cu îndelungă aşteptare, zbuciumare, sperare, disperare, pendula a bătut până a răguşit cucul din colivia celor blestemaţi să nu-şi aibă cuib, alesul inimii ei i-a rămas până la capăt de cale distinsul profesor universitar, avocatul de subţire cu onorarii grase, criticul literar de a cărui judecată tremurau ca varga scribii, mentorul Junimii, prim-ministrul Titu Liviu Maiorescu, pe care gura slobodă a lumii mărunte căreia bârfa îi era nelipsită trufanda, îl numea Muierescu. Deocamdată era tată de copii la casa lui, cu nevastă, cu amantă, cu procese de drept penal şi de conştiinţă.

Coralia Rosetti (1843-1915) a devenit doamna Săvescu, Ecaterina (1854-1918) – doamna Budişteanu, Zoe (1852-1913) – doamna Bengescu. Pe cine şi-o fi ales Dumitru de nevastă, nu se mai ştie. Domnişoarele Rosetti erau nelipsite de la teatre, baluri, sindrofii mondene. Iată cum descrie Mişu Văcărescu (Claymoor), cronicarul monden de la *L'Indépendence Roumaine,* o seară la Teatrul Naţional bucureştean, pe la 1882, în frumoasa lună mai, neuitând să le dea peste năsuc franţuzitelor făpturi din Micul Paris:

[...] *O societate care se făleşte cu arta ar trebui să-şi încurajeze artiştii. Este suficient să vină o trupă străină, că toată lumea se îmbulzeşte să o vadă. Sala Bossel, unde au fost masacraţi Lecoq şi Offenbach, este întotdeauna ticsită. Peste tot, teatrul naţional este încurajat, peste tot e sărbătoare, doar la noi nimeni nu merge la el şi toată lumea-l denigrează. Mai mult patriotism, doamnelor şi domnilor; mai întâi, învăţaţi-vă limba, pe care n-o mai ştiţi deloc; astfel nu-i veţi mai face pe străini să râdă de noi găsindu-ne lipsiţi de orice sentiment naţional. Domnul Manolescu în rolul lui Ruy-Blas a pus multă pasiune. Memoria sa este prodigioasă; jocul a fost foarte sobru şi a meritat succes şi aplauze. Domnii Iulian şi Mateescu au fost perfecţi, ca întotdeauna. Au făcut să râdă toată sala. Maria de Neubourg, care a cunoscut-o pe Sarah Bernhart la Comedia franceză, n-a fost la înălţimea poziţiei sale. Din partea damelor, interpretarea a fost nu mediocră, ci nulă.*

Însă sala este foarte frumoasă. Multe dame cunoscute în loji. În avanscena din dreapta, iat-o pe graţioasa domnişoară Oteteleşeanu în toaletă gri şi pălărie împodobită cu trandafiri la fel proaspeţi ca ea. Domnişoarele Zalewsky, frumoase şi mândre ca zeiţele Olimpului, cu pălării cu mari pene negre. Apoi, doamna Coralia Săvescu, asediată de admiratori, un surâs de mai sub o pălărie Reybnold împodobită cu liliac, doamna Bengescu şi domnişoara Rosetti, surorile sale. Puţin mai departe, doamna Rasti încă suferindă după ce a căzut de pe cal. […]

Da, doamnele mai şi călăreau, mai şi cădeau...

Înainte de a deveni doamna Alexandru Bengescu, Zoe Rosetti a fost una dintre cele mai distinse doamne de onoare de la Curtea Reginei poete Carmen Sylva, Alecsandri o onora cu prietenia lui (era doar un mare admirator de lăcrămioare şi steluţe), îi admira inteligenţa, discreţia, talentul de traducătoare. De fapt, împreună cu *acel rege-al poeziei veşnic tânăr şi ferice* a tălmăcit ea multe dintre scrierile suveranei României, care nu cunoştea limba română, dar îndrăgea portul popular cu zăvelcă şi cu ie de era să-l facă şi pe foarte dragul şi fascinantul ei invitat la Castelul din Carpaţi – scriitorul Pierre Loti care nu se mai da plecat (spre marea bucurie a lui Carol Întâiul…), să achiziţioneze *une blouse roumaine* pentru frumoasa lui din Soare-Răsare rămasă-n aşteptare – Cio-Cio-San, aceea de care avea să se îndure Puccini nemurind-o sub numele de Madama Butterfly şi înnobilând-o cu muzica lui de un romantism răvăşitor care aduce lacrimi până şi în ochii celor ce cred că nu ştiu a plânge. Cât despre *la blouse roumaine,* n-a rămas nici aceasta ignorată: Henri Matisse a „invitat-o" la Muzeul de Artă Modernă „Georges Pompidou" – Beaubourg, foarte aproape de Atelierul parizian al hobiţeanului cu măiastre şi tăceri grăitoare cioplite-n piatră, şi astfel, internaţionalizând-o, opera făcută de mâini îndemânatice de femei anonime din Grădina Maicii Domnului, recreată de marele pictor în legea lui, vorbeşte-n limba dorului milioanelor de vizitatori veniţi în Oraşul Luminii să înveţe să vadă câtă graţie sălăşluieşte în arta populară românească.

Doamna de onoare Zoe Rosetti, cât a stat la Peleş, a trebuit să înveţe să îndure frigul în timpul iernii, mai cu seamă că regina (de la ea o fi învăţat Ceauşescu să ne sugereze să mai punem şi noi câte-o haină în spinare când ne pleznea de ciudă caloriferul în locuinţă?) dorea să facă economie la combustibil. De îndurat, a îndurat Zoe fără cârtire, dar plămânii ei n-au înţeles să fie răbdători şi cu timpul tuberculoza a ruinat-o, iar frigul de pe urmă a cuprins-o aşternând peste trupul ei ultima zăpadă la vârsta de 60 de ani. Mai bine ferită de frig a fost cumnata ei – Marie Bengesco (1850-1936), nepoata marelui vornic Iordache Golescu, trăitoare la Paris, cunoscătoare într-ale artei, foarte apreciată în lumea criticilor de artă din Franţa şi de la noi, cu scrieri premiate de Academia Franceză, o intelectuală rafinată care şi-a păstrat cetăţenia română cu mândrie, nu ca Brâncoveana Anna de Noailles, fiindcă ţara *de n-o ai chiar în suflet,* geaba te făleşti cum că-n lume eşti ce eşti…

Cât despre Ana Rosetti, aceasta a trebuit să tot aştepte până să devină doamna Maiorescu, mai cu seamă că *însetatul de iubire* profesor universitar-critic-avocat-filosof-academician-prim-ministru al României (1912-1914), era, cum se ştie, puţin însurat cu teutona bălăioară şi durdulie, Clara, care-l pricopsise şi cu o copilă, Livia, durdulie şi aceasta, plus un fiu, Liviu (ca să nu uite tatăl lor Titu Liviu că sunt chiar ai lui!) şi nici nu vrea să audă de divorţ, iar mult draga lui soră cu doi ani mai mare decât el, Emilia, căreia el îi declarase răspicat într-o scrisoare că ei doi, „nu frate şi soră ar fi trebuit să fie, ci soţi", nu-i luase în seamă gravitatea sfâşietoare a mărturiei, deşi, până la capătul vieţii lui (1917), corespondenţa dintre ei a păstrat încărcătura aceea amară-amară-amară a neîmplinirii unui vis… Şi-apoi mai era şi cumnăţica Mite Kremnitz, cu care Titu avea multe conversaţii pe teme filosofice şi… un băieţel, Georg, plecat din viaţă pe la vreo trei anişori, prezenţă permanentă în casa Maioreştilor din Bucureşti, împreună cu mult îngăduitorul Wilhelm Kremnitz pe post de soţ, medicul care avea grijă de sănătatea Măriei Sale Carol de Hohenzolern ajuns rege al României după alungarea din ţară a lui Alexandru Ioan Cuza, analizând cu grijă mare în laborator secreţiile lichide şi solide ale încoronatului, sensibil şi acesta la farmecul indicibil al Mitei cea intelectuală care-i devenise secretară foarte particulară… Că Mite o traducea şi pe Carmen Sylva în acelaşi timp, nu-i mai puţin adevărat. O traducea, deh!, dacă suverana nu ştia o iotă de română şi nici nu putea pricepe cum e cu dorul-dor intraductibil... Ba amândouă s-au străduit să-l traducă şi pe Eminescu. Asta da cutezanţă!

→

Cherchez la femme

Dorul de fericire al sobrului critic de la Junimea încărunţea puţin câte puţin în aşteptarea clipei când Ana Rosetti avea să-i devină soţie, între dragostea păgână pentru sora lui Emilia, responsabilitatea de părinte faţă de fiica lui Livia, urâtă rău, biata de ea, şi din ce în ce mai grasă, încăpăţânarea soţiei lui, Clara, de a nu accepta divorţul, avansurile mai coaptei dive cu gropiţe în obraji – Cleopatra Poenaru-Lecca, care devenise liberă ca pasărea cerului după ce indiscretul ei soţ Poenaru o prinsese în flagrant delict de adulter (cum i s-a părut lui!) când a găsit-o în dormitorul conjugal în compania unui fante cu care ea discuta de fapt poezie, *că era devreme – zece şi ceva*… Nurlia Cleopatra, cu trei ani mai mare decât Titu şi cu treisprezece decât Eminescu, este Dalila din *Scrisoarea V,* nepăsătoarea din *Pe lângă plopii fără soţ*, care n-a înţeles să se cuprindă *de acel farmec sfânt* şi căreia Poetul amorezat lulea îi scria, implorând-o: *Ei bine, fii a mea... nu o noapte întreagă... ceea ce n-aş fi cerut... ci o oră, o singură oră... şi-ţi promit pe mormântul mamei mele că de la tine plec acasă şi mâine vei primi o scrisoare din partea unui om ce nu ar mai fi şi care va zice că moare pentru c-ai fost crudă cu el... Numele tău rămâne neîntinat, nimeni nu ştie ce s-a întâmplat... gura care-a putut să-ţi facă o asemenea propunere va fi închisă pentru totdeauna. Vezi dar cât te iubesc... dacă plătesc amorul meu cu viaţa – să plătesc cu el un moment de fericire,* convins şi el că ar fi fost gata să plătească astfel „o oară de iubire”, deşi, într-o altă scrisoare o apostrofează sever, gelos, dar imaginând şi nişte „ani întregi” de fericire: *Tu zici că nu mă iubeşti? Nu te cred. Mă iubeşti fără s-o ştii, făr’ s-o vrei s-o mărturiseşti, căci inima ta e atât de îndrăcit de îndărătnică, încât deja ca toate femeile, neştiind ce voieşti, ţi-ai mai înrădăcinat şi în tine ideea că nu ştii ce voieşti… Mă iubeşti, da… căci te temi de mine… Tu eşti o femeie galantă, o femeie care-a risipit sărutări în viaţa-ţi, care-a dăruit îmbrăţişări pe nimic, care dintr-un capriţiu ai fericit desigur vrun idiot. Dară tocmai fiindcă mă iubeşti nu-mi acorzi nimic… Tocmai de aceea acorzi unui altuia o sărutare care ştii că pe mine m-ar înnebuni de fericire, acorzi altuia favoruri ce pentru el n-au nicio valoare şi pe mine m-ar face fericit ani întregi.*

O, ce lucru mare iubirea, musiu Guţă Popândău!

Era lucru ştiut că orice invitaţie la vreo sindrofie mondenă ori culturală adresată „maestrului”, era absolut obligatoriu să fie însoţită de o alta făcută şi Anei. Lumea bună accepta adulterul cu graţie, dar se zburlea la ideea divorţului. Nu-i mai puţin adevărat că mai erau şi niscaiva studenţele pârguite numai bune de cules, de care magistrul se ocupa cu sârg. Să le instruiască într-ale filosofiei, cum altfel! Între timp, Mite repeta scena sărutului dintre Tristan şi Isolda cu profesorul ei de limba română – Mihai Eminescu, Titu Maiorescu experimenta teoretic scena sinuciderii din disperare de a nu-şi afla dragostea unică nici lângă Mite, nici lângă Ana, sora lui, Emilia, era departe, căsătorită, vai!, fiica Livia creştea, din fericire şi, dacă da Domnul să se mărite, putea şi tatăl ei divorţa mai uşor, cu dezlegare de la regină chiar... Dar Clara a pus tocmai atunci de o hibă canceroasă. Atentul şi grijuliul ei soţ a dus-o la cei mai buni medici de prin Berlin, i-a plătit operaţie-tratament-mandarine, împreună cu fiica lor a stat alături de ea cât a durat convalescenţa, au mers apoi tustrei la concerte, la teatre, au făcut plimbări pe *strasse,* prin parcuri, au vizitat muzee, au poposit pe terasa vreunei berării. Clara şi-a recăpătat sănătatea. Gândul lui Titu (Tuti, alintat de apropiaţi) galopa frenetic spre Ana Rosetti.

Din acea primăvară 1879, promiţătoare de fericire alături de dragul ei Titu, trecuseră mai bine de opt ani, iar Ana Rosetti trecuse binişor de 30 de ani şi tot continua să dea lecţii de franceză pe la diferite familii cu loaze leneşe în gândire, iar fericirea de a fi cu bărbatul îndrăgit o obţinea doar pe furate. Dar o obţinea. Titu era al ei cu toată inima (credea ea), iar trupul ei nu cunoştea decât căldura braţelor lui.

Şi-a venit anul 1887. Când Clara a intentat (ea!) divorţ, Titu a şi pregătit invitaţiile la nunta lui cu Ana. Eminescu n-a participat. Nici Caragiale. Slavici făcea palincă. Cleopatra Poenaru-Lecca se privea în oglindă şi, încântată de ce vedea, se tot întreba ce-o fi găsit „Tuti” la spălăcita aia de fată bătrână Ana Rosetti ca s-o facă noua doamnă Maiorescu. Fericitul cuplu nu-şi mai punea întrebări. Îşi erau unul altuia răspuns. Şi uite-aşa au petrecut ei împreună 27 de ani. Ana – *tante Netti* pentru nepoata sa Zoe Cămărăşescu, autoarea unui volum de amintiri despre neamul Bengeştilor şi-al Rosettilor, îi era dragului ei soţ secretară, dactilografă, copiatoare de texte, sfătuitoare, tot ea ţinea ordinea în multele dosare judecătoreşti unde soţul său pleda cauze mai mult sau mai puţin calpe, cu elocinţa lui aducătoare de arginţi curaţi…

În 1897, după moartea doctorului Kremnitz, cel ce-i fusese în acte soţ Mitei, Carol I a rămas neconsolat fiindcă „secretara sa particulară” a decis să se întoarcă în ţară, iar el n-avea s-o mai vadă niciodată. Ea avea să moară în 18 iulie 1916, la doi ani după ce Carol plecase şi el, în ziua de 10 octombrie 1914, răpus de amar că ţara guvernată de el voia să intre în război contra ţării lui…

Când în 1914 Ana s-a retras de la post pentru a răspunde unei chemări de la care nimeni, niciodată, nu s-a putut eschiva, deşi, fiecare-n parte dintre cei chemaţi se va fi întrebat *Dar de ce eu? De ce acum? De ce deja? Şi încotro?*, Titu a rămas descumpănit… până a apărut Olga Neumann, o evreicuţă lipsită de prejudecăţi, cu patruzeci de ani mai crudă decât el, care l-a cerut în căsătorie. Dar el a cerut timp de gândire… Şi s-a tot gândit până în ziua aceea de 18 iunie 1917 când avea să se mute în Cetatea Umbrelor, alături de Eminescu. Prin apropierea lor, şi Cleopatra Lecca-Poenaru..

Semn(al) de carte

***Sebeşul şi Marea Unire: Memorii, acte şi documente,* Antologie, studii introductive, note şi indici de Mihai-Octavian Groza, Iuliu-Marius Morariu, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Claudia Fechete, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2018**

Demersul nostru îşi propune să prezinte, într-o manieră succintă, rezultatul studierii amănunţite a memorialisticii de război elaborate de românii din localitatea Sebeş, parte recuperate şi valorificate în cadrul unor programe implementate în ultimii patru ani. În atenţia noastră au stat însemnările dedicate Marelui Război aparţinând filosofului Lucian Blaga, căpitanului Ilie Stricatu, preotului cărturar Sebastian Stanca, inginerului Dorin Pavel şi locotenent colonelului Ioan Guţia, elaborate fie în anii conflagraţiei, fie în cei următori. Parcurgând cu multă atenţie însemnările celor cinci memorialişti români din Sebeş, având origini sociale diferite şi proveniţi din domenii de activitate distincte, am putut constata faptul că avem de-a face cu tot atâtea ipostaze ale memorialistului Marelui Război: studentul în război (Lucian Blaga), elevul în război (Dorin Pavel), preotul în război (Sebastian Stanca) şi ofiţerul în război (Ilie Stricatu, Ioan Guţia). (Autorii, la începutul cărţii)

Florin Horvath, *Eşafodul cu fantome,* Zalău, 2019

Cartea de faţă are menirea de a deroba, în vâltoarea evenimentelor, rosturile vestiţilor Magi şi a le aşeza la loc cuvenit în „contemporaneitate”, mărturisind că subiectul a fost „factor de interes naţional” la o anumită vreme, lăsându-i pe mulţi să viseze la vestitul tezaur dacic, încă existent în cuprinderea Munţilor Carpaţi, dar mai cu seamă la acele puteri „de miracol” pe care Magii încă le stăpânesc.

Am ales forma de rostire în „stil romanesc” asigurându-mi cititorii că orice potrivire sau asemănare cu realitatea nu sunt decât pur întâmplătoare. (Autorul, în Prolog)

Bogdan C.S. Pîrvu, *Îngerul rătăcit. Eseu despre psihopatie şi poezie,* Editura Tehnopress, Iaşi, 2019

Autorul este medic psihiatru la Spitalul Judeţean de Urgenţă din Botoşani şi-l ia aici ca subiect de studiu profesional pe François Villon. „Despre psihopatie şi poezie vom da samă în cele mai jos-zise, cu vorbire la François Villon (1431-1463), ce-i un înger rătăcit când îl legăm la cele două. N-avea cum să le ocolească, că drumul lui în viaţă fost-a un dans macabru de ‘după faptă şi răsplată’. Că a fost acea răsplată anume ‘pe drept’ facem citire mai încolo, cu dovezi îndestulătoare.” (Autorul, la începutul Preambulului)

Victoria Milescu, *Cronicile Sudului,* Editura Sud, Bolintin Vale, 2019

Ceea ce am strâns în *Cronicile Sudului* sunt texte prezentând succint cărţi diverse, relevându-le specificitatea, relaţionând-o cu biobibliografia autorului, spre informarea publicului cititor, pe principiul *non multa sed multum.* Am fost solidară cu autori având mai puţină vizibilitate în spaţiul public, slab mediatizaţi, ori pur şi simplu nedotaţi să zguduie porţile gloriei, dar care aveau un indicibil fior pur şi discret al talentului incontestabil, în unele cazuri neconştientizat din varii motive, ori necultivat suficient. Am scris despre autori de poezie, de proză, de literatură pentru copii, de literatură motivaţională, pentru ca numele lor să rămână dacă nu în istorii ale literaturii şi în dicţionare, cel puţin în cărţi precum cea de faţă, ca nişte bănci de date, stocând autori şi titluri. (Autoarea, în „Argument. O carte despre cărţi”)

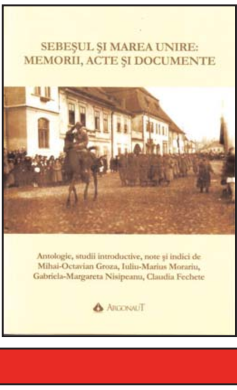
Alexandru Surdu, Cristian Radu Nema, *Bucureşti, Capitala Eroilor patriei române, 1916-1919,* Editura Integral, Bucureşti, 2019

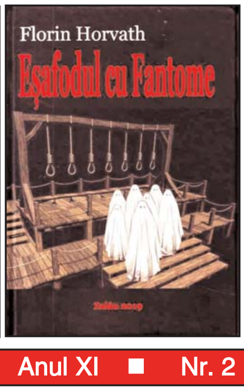
Un album de colecţie, splendid realizat grafic şi tipografic, cu texte de acad. Al. Surdu şi fotografii, copertă şi prezentarea grafică de Cristian Radu Nema, descriind cu amănunte 20 de monumente din Bucureşti, dedicate eroilor Primului Război Mondial.

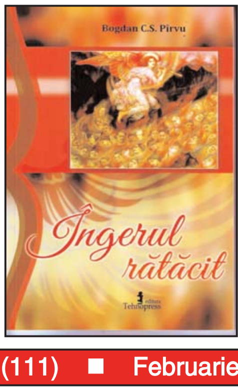
„Dacă ţările ar avea suflet şi sufletul, cum zice Aristotel, ar fi desăvârşirea (*entelecheia*) trupului, a sentimentelor şi gândurilor, atunci sediul potrivit pentru Sufletul unei ţări ar trebui să fie Capitala acesteia.

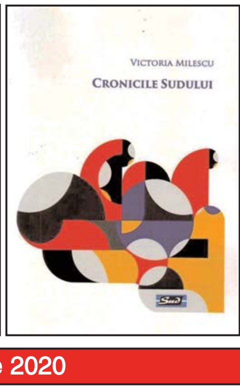
Capitala României este la Bucureşti. Aici a fost şi este Sediul Sufletului Românesc, al Desăvârşirii simţămintelor noastre şi a celor mai elevate dintre Cugetările Sale.

Poate că nu ne dăm seama întotdeauna de ceea ce reprezintă Bucureştii pentru fiecare dintre noi, românii.” (Începutul Prefeţei)

Vecina mea, Africa

Comoara nebănuită din deşert

Nicolae MELINESCU

Sahara a trecut în mintea europenilor, de la romani încoace, drept un teritoriu vast, înfricoşător şi primejdios, punctat de cele aproape o sută de oaze şi de umbrele prelungi ale caravanelor din zori. În secolul colonial, bogăţiile descoperite în Africa s-au aflat în zone mai primitoare, de-a lungul marilor fluvii, Nil, Congo sau Zambezi, şi în zona marilor lacuri. Cei peste nouă milioane de kilometri pătraţi de la nordul şi sudul Tropicului Racului i-au descurajat pe primii căutători de aur, pietre preţioase şi, mai recent, petrol, uraniu, cobalt, litiu şi coltan.

Sahara – în arabă „deşert" – a rămas un tărâm al aventurilor exotice, al povestirilor romantice despre mersul afânat al cămilelor împovărate de mirodenii şi fildeş, povestiri puse în scenă pe fundalul unor munţi roşi de vreme şi al dunelor unduitoare ce se întindeau până dincolo de orizont.

Goana după noi resurse de energie a readus Africa sahariană în atenţia lumii industrializate, odată cu descoperirea petrolului, a arborelui de cauciuc şi a uleiului de palmier. Competiţia între monopoluri a fost dură şi prelungită. Sferele de influenţă ale Războiului Rece au consfinţit o nouă ordine continentală a hegemonilor, în care primii stăpâni portughezi, belgieni, francezi şi britanici au fost înlocuiţi de americani, chinezi şi sovietici. Marele deşert oferă pentru noile aranjamente continentale o bogăţie neaşteptată, comoara la care face referire titlul: soarele. Astrul zilei are o radiaţie de trei ori mai puternică decât în oricare alt loc de pe glob. O suprafaţă de numai 0,3%, acoperită cu panouri fotovoltaice poate asigura electricitatea ieftină şi curată pentru toată Europa şi pentru ţările Sahelului, între care Senegal, Mauritania, Burkina Faso, Ciad şi Africa Centrală.

„Solarizarea" industriei energetice ar fi prima transformare economică miraculoasă a celui de al treilea mileniu creştin, care nu numai că nu ar agrava criza climaterică, ci ar contribui semnificativ la reducerea cauzelor care o provoacă. Pentru saharieni, energia curată ar fi şansa de dezvoltare, cu ocolirea efectelor industrializării sălbatice pe model occidental şi american, care a făcut din zone întinse ale Europei, Americii, Chinei sau Indiei alt fel de deşerturi, întunecate de smog şi blestemate cu ape otrăvite. Africa e „vinovată" de poluarea mediului cu numai două procente pe an, adică jumătate din cât dăruieşte Germania mediului natural, chiar dacă energetica sa, precum şi cea britanică, a redus dependenţa de cărbune şi a ridicat gradul acestuia de eficienţă până la 98% în urma arderii.

Ţările sahariene se află în pragul unui pericol ecologic iminent: folosirea pe scară tot mai largă a resurselor de petrol, odată cu descoperirea unor câmpuri noi în Camerun, Ciad, Mali sau Uganda şi folosirea generatoarelor cu motoare diesel. În Ghana, Sierra Leone sau Mozambic sunt ancorate, dincolo de limita apelor teritoriale, centrale plutitoare care folosesc combustibil de origine fosilă cu grad inferior de prelucrare, adesea furat, care provoacă otrăvirea aerului şi a apelor din preajmă.

Majoritatea ţărilor africane au o legislaţie tolerantă sau nu o au deloc pentru protejarea mediului şi pentru pedepsirea poluatorilor. În consecinţă, tehnicile şi utilajele nu se supun controalelor şi standardelor de apărare a ecosistemelor locale. O consecinţă descoperită prin măsurători riguroase este aceea că în următorul deceniu, în cele trei ţări menţionate, vor muri anual între 48 şi 53 de mii de oameni, în special copii, femei însărcinate şi bătrâni. În Africa de Sud, în Malawi sau în Nigeria, unde producţia energetică pe baza derivatelor din petrol a intrat într-o expansiune ameninţătoare, poluarea însoţită de boli respiratorii şi de piele a atins cota de alarmă în marile aglomerări urbane ca Johannesburg, Lagos sau Port Harcourt.

Sahara dispune de date fizice care o califică pentru o poziţie prioritară în dezvoltarea energiei din surse alternative şi regenerabile. Mai întinsă decât Brazilia, China sau SUA, pentru consumatorii ei nu este necesară demontarea unor structuri industriale şi umane ca să se facă loc uzinelor solare de energie. Proiecţiile Băncii Mondiale arată că extinderea infrastructurii energetice clasice va costa omenirea 48 de mii de miliarde de dolari până în 2050. Captarea energiei solare pe cel mai întins deşert fierbinte al planetei ar costa doar un singur miliard, amortizat în mai puţin de două decenii. NASA a estimat că un singur metru pătrat de nisip încins din inima Africii soarbe echivalentul a trei mii de waţi din radiaţia solară într-un singur an. O suprafaţă totală de nouă milioane patru sute de mii de kilometri pătraţi ar putea să producă, la modul ideal, 22 de miliarde de gigawaţi/oră, echivalentul a 36 de miliarde de barili de petrol pe zi. Dacă acceptăm scenariul transformării Saharei în cea mai mare centrală energetică a planetei, aceasta ar putea să producă de două mii de ori mai multă electricitate decât cele 100 de mii de gigawaţi/oră obţinute în uzinele clasice actuale. Pentru Europa, sursa africană ar putea să acopere de şapte mii de ori necesarul industriei sale, fără emisii de carbon, fără costuri copleşitoare pentru transportul

combustibilului, fără deşeuri poluante. Industria orizontală pe care o presupune dezvoltarea şi întreţinerea oglinzilor reflectorizante sau a panourilor solare, construirea de drumuri de acces ar necesita o forţă de muncă masivă, creşterea veniturilor populaţiei, a bunăstării locale şi, în consecinţă, reducerea tentaţiei africanilor de a-şi părăsi căminele şi a plecării spre Europa bogată, indiferent de riscuri.

Datele confirmate cu instrumente de mare rigoare ştiinţifică ridică întrebarea: de ce marile centre de putere economică şi financiară nu s-au repezit să capteze o sursă energetică mai valoroasă decât greutatea ei în aur, ce aşteaptă omenirea chinuită de războiul resurselor clasice ca să scape de blestemul petrolului, al cărbunelui, şi chiar al uraniului (vezi Fukushima), ca să domolească otrăvirea planetei şi să ieftinească preţul confortului prin exploatarea Saharei? O primă piedică este tocmai gradul de perfecţionare a sistemului de obţinere a energiei folosind combustibili clasici, petrol, gaze naturale, cărbune. Prea mulţi bani au fost investiţi în oleoducturi, rezervoare, depozite, reţele de transport, flote maritime, institute de pregătire a specialiştilor în explorare, exploatare, întreţinere, înainte ca acestea să-şi fi trăit uzura fizică şi morală, înainte de a fi rambursat înmiit şi ultimul dolar investit. Prea mulţi bani au fost sifonaţi în sistemul informatizat de colectare a plăţilor efectuate de clienţi către marile corporaţii. În fine, prea multe grupuri de interese, unele oculte, manevrează piaţa mondială a hidrocarburilor în scopuri politice şi hegemoniste. Reţineri au marile companii petroliere care au fost forţate să renunţe la colaborarea cu industria auto, molipsită de curând de frenezia electrificării maşinilor. Ele sunt încă suspectate că frânează în continuare dezvoltarea bateriilor cu durată prelungită de funcţionare şi expansiunea infrastructurii necesare, ca şi elaborarea prevederilor legale care să facă tranziţia spre reglementări corelate spre regimul maşinilor electrice. Piaţa petrolului şi a gazelor naturale deţine încă o influenţă majoră nu numai în sfera comercială şi economică, ci şi în cea politică, mai ales în cazul Africii. Companii cum sunt Sinopec (China), Royal Dutch Shell (anglo-olandeză), Aramco (saudită), BP (britanică), sau Exxon Mobil (SUA) nu pot să renunţe la venituri uriaşe (peste 300 de miliarde dolari pe an, fiecare). Cartelurile internaţionale, inclusiv Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol, sunt de decenii întregi protagonişti de mare calibru în jocurile de putere planetare şi crizele petrolului au modificat frecvent paradigma relaţiilor internaţionale din anii '50 încoace.

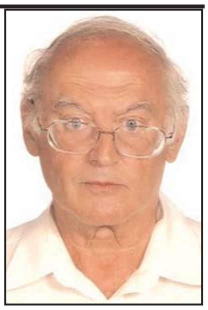
Unele ţări sahariene şi-au descoperit prosperitatea (pentru elitele conducătoare) adusă de noile câmpuri petrolifere şi nu sunt dispuse să o abandoneze, după ce abia i-au simţit gustul, numai de dragul unei promisiuni cu finalizare incertă, ţări conduse, încă, de indivizi şi grupuri care au pactizat cu marile corporaţii transnaţionale. Reţineri au şi finanţatorii, în primul rând băncile, puse în faţa unor tehnologii a căror eficienţă se va dovedi în timp şi nu aduc profituri imediate. Aici este nevoie de un rodaj îndelungat nu numai al tehnologiilor, ci şi al mentalităţii decidenţilor. La rândul lor, experţii urbanişti şi antropologii sociali avertizează că un exod inevitabil al populaţiilor din zone defavorizate către noile centre de prosperitate locală poate să reconfigureze negativ piaţa muncii şi ameninţă să depopuleze agricultura (aşa cum s-a întâmplat în Europa răsăriteană după căderea regimurilor de orientare comunistă).

Marocul, care până nu demult folosea petrolul 93% în producţia naţională de energie, a depăşit asemenea considerente şi rezultatele sunt mai mult decât promiţătoare. Până la sfârşitul acestui an, regatul şi-a propus ca 42% din necesarul de electricitate să provină din surse regenerabile. Pe trei mii de hectare a fost amenajată o centrală solară care asigură energia pentru un oraş ca Marrakesh (populaţie peste 800.000 de locuitori). Unitatea de la Ouarzazate produce 580 de megawaţi/oră şi reduce emisiile de carbon ale planetei cu 760 de mii de tone. „Cererea de electricitate s-a dublat din 2010 şi dorim ca, până în 2030, Marocul să devină prima ţară din lume în care sursele regenerabile să producă mai mult decât cele care funcţionează pe bază de combustibili de origine fosilă", a declarat Yassir Badid, directorul proiectului de la Ouarzazate. (https://edition. cnn.com/2019/02/06/motorsport/morocco-solar-farm-formula-e-spt-intl/ index.html, accesat 11 noiembrie 2019)

Directorul executiv al Agenţiei Internaţionale pentru Energie, Fatih Birol, a apreciat că tehnologia actuală de obţinere a electricităţii cu ajutorul energiei solare plasează Africa în prima linie a unui salt enorm în procesul general de dezvoltare, pentru că ea nu presupune abandonarea sau convertirea instalaţiilor clasice, atât de numeroase în Europa şi în America. Ea presupune, totodată, eliberarea unor suprafeţe întinse ocupate de energetica tradiţională, depoluarea lor şi transferarea lor către producţia agricolă. „Am mari speranţe pentru industria energetică, pentru anii ce vin, atât în termenii extinderii accesului la energie ieftină şi curată a popoarelor Africii, cât şi a dezvoltării economice a continentului". (https://www.theguardian.com/ environment/2019/ nov/08/africa-poised-lead-way-global-green-revolution-says-report, accesat 11 noiembrie 2019)

După ce a supravieţuit capriciilor economice şi politice ale europenilor şi americanilor şi suportă şi în prezent consecinţele schimbărilor climaterice provocate de poluarea globală alimentată de China, India sau Rusia, Africa ar merita să fie cel dintâi continent eliberat de noxe şi pus pe o direcţie de dezvoltare sigură, cu preţuri minime, prin folosirea resurselor energetice alternative sau regenerabile, abundente pe întreg continentul. În Sahara, soarele străluceşte mai puternic decât oriunde, deocamdată, fără folos, peste o comoară ignorată.

În rivalitate cu Sandra Brown

Mircea OPRIŢĂ

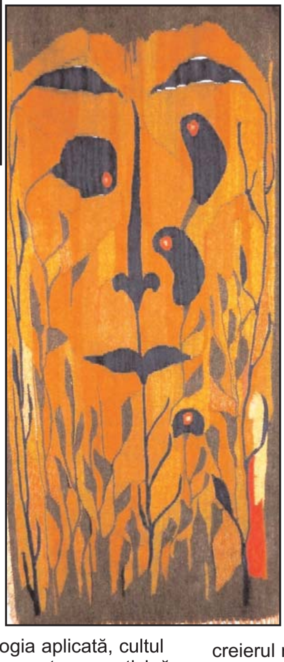
Dacă nu ar fi descoperit SF-ul, Pavel Coruţ ar fi fost un neobosit producător de literatură pe subiecte istorico-mitologice convenţionale, dublate de incursiuni în repertoriul sentimental. În bibliografia lui stufoasă găsim, de pildă, numai într-un singur an (2006), pe traseul numerelor 74-81 din colecţia proprie „Octogon", următoarele titluri: *Cutezătorii din Carpaţi, Legea şi forţa, Teroarea, Urmaşii zeilor, Conspiraţia spaimei şi urii, Incursiune în tărâmul uitat, Noi vom renaşte într-un vis* şi *Oamenii lui Zamolxe.* Prima impresie asupra acestei prolifice opere de literatură populară, cu un punct de maximă eflorescenţă prin deceniul zece al secolului trecut, dar ajunsă în anul 2018 la peste 170 de volume, trimite spre ideea revitalizării ideologiei protocronismului, ceea ce este totuşi eronat, fiindcă autorul ţinteşte mult dincolo de obiectivele pomenitei doctrine conservatoare. Într-un interviu de dată recentă, din revista *Sinteza,* găsim o autocaracterizare edificatoare:

„Da, sunt un creator de mituri. Cel puţin trei mituri moderne îmi aparţin şi le-am prezentat sub formă de ipoteze privind originea umanităţii terane. Mă refer la mitul descendenţei din colonizatori extratereştri, mitul extratereştrilor salvatori şi mitul că am putea fi produşi şi de ingineria genetică a unor veghetori care nu au părăsit sistemul solar. Astea îmi aparţin mie, pentru că celelalte au fost mituri lansate de alte persoane, cu alte scopuri. Scopul meu a fost să studiem puţin preistoria foarte îndepărtată, adică veche de 500 de milioane de ani, când avem primele urme plantare pe pământ, deci din zona Cambrianului [...]. Nu sunt singurele probe care m-au pus pe gânduri şi am căutat în arhive şi am studiat multe cărţi, ca să văd în ce măsură putea fi adevărată o colonizare a Terrei, în urmă cu circa 500 de milioane de ani, de către exploratori din mai multe constelaţii, care ne-ar fi lăsat nouă aceste urme. [...] Sunt multe asemenea probe care m-au pus pe gânduri şi atunci mi-am pus problema dacă merită să sondăm trecutul apropiat sau trecutul îndepărtat pentru a ne crea o imagine mai corectă despre cine suntem, de unde venim şi încotro ne îndreptăm. Ca atare, eu am trecut de faza aceasta de mitologie geto-dacă şi am mers către mitologia foarte înde-părtată. Deocamdată discutăm despre ipoteze; aceşti oameni au ajuns cumva pe Terra. Scopul meu a fost să influenţez pozitiv oamenii să tragă concluzia că nu ne tragem din maimuţe, ci din oameni superiori, dintr-o înaltă civilizaţie, care a existat pe Terra în urmă cu jumătate de miliard de ani."

La o privire critică a afirmaţiilor de mai sus, se va constata că miturile revendicate de Pavel Coruţ drept pur personale au mai fost enunţate în evocările paleoastronautice într-o formă mai mult sau mai puţin apropiată de conţinutul celor pomenite aici. Victor Kernbach, bunăoară, în povestirea *Enoh pleacă în cer,* chiar dacă nu deschidea atât de larg unghiul explorării mitopoetice încât să cuprindă în el era geologică primară, îi resuscitează pe zeii indieni Indra, Agni şi Vişnu în postura de vizitatori extratereştri, descinşi din Marte via planeta a cincea, din amintirea căreia mai rămâne, după catastrofă, centura de asteroizi. Pământenii îi vizualizează ca îngeri strălucitori, confruntaţi cu „demonii extrasolari" insectiformi şi cu inteligenţă rece, inumană, capabilă totuşi să construiască spăimoase arhitecturi zburătoare, precum oraşul spaţial Tripurasura, ori să transporte din cine ştie ce fundătură galactică Luna în vecină-tatea Pământului. Două civilizaţii distincte sunt aduse într-un conflict mortal, spre uimirea vechilor pământeni care oricum nu înţeleg mare lucru din ceea ce se întâmplă, mulţumindu-se să îmbrace totul în haină alegorică şi în profeţii obscure. Între autorii care au ambiţia să trateze mitologia „extraterestră" şi legăturile sale cu specia umană nu ca literatură, ci ca fapt al unei istorii veritabile, ţinută la secret de interesele conspiraţioniste ale guvernelor actuale, pe lângă elveţianul Erik von Däniken, îl avem şi noi pe Dumitru Todericiu, alias Pierre Carnac după naturalizarea sa în Franţa, care testa „realismul fantastic în arheologie", descifrând semnele unei civilizaţii extrem de avansate în Mezolitic, dispărută, aceasta din urmă, sub straturile de ignoranţă „răuvoitoare" ale ştiinţei oficiale de azi. Toate acestea nu vor să-l lipsească pe Pavel Coruţ de calitatea de explorator al unor mituri extravagante, ci temperază oarecum elanul său de a fi lansat teorii cu valoare ştiinţifică într-un domeniu atât de labil cum e cel al mitologiilor paleoastronautice.

Autorul s-a născut la 17 iunie 1949, în localitatea Glăvăneştii Vechi din judeţul Iaşi. Având exemplul tatălui său, sergent aviator cu fapte de eroism pe frontul de est în cel de-Al Doilea Război Mondial, s-a înscris la Liceul Militar „Ştefan cel Mare" din Câmpulung Moldovenesc. Ulterior a absolvit Şcoala Superioară de Marină „Mircea cel Bătrân" din Galaţi, unde primul an îl făcuse pe bricul „Mircea", nava-şcoală a marinei militare româneşti. Între 1981-1985 activează la Direcţia de Informaţii a Armatei ca ofiţer de relaţii externe, de unde va fi avansat pe funcţia de şef de Birou Contrainformaţii în Direcţia Contrainformaţii Militare. Trecut în rezervă în 1990, va lucra (sub pseudonimul Paul Cernescu) ca gazetar la *Telegraf, Naţiunea* şi *Expres Magazin,* unde deprinde şi pofta de scris romane, reluându-şi proiecte mai vechi, precum seriile în care îşi va dezvolta subiectele preocupate de ficţiunea speculativă, de istorie, de psihologia aplicată, cultul strămoşilor şi, evident, serviciile secrete ce participă la încâlcirea, respectiv la devoalarea „specifică" a lumii în care trăim. Cu minime obiective estetice („Nu uit, înainte de a începe cartea, să mă rog lui Dumnezeu şi veghetorilor să-mi inspire o carte bună, folositoare oamenilor; atenţie: nu umblu după stil, artă, nu ştiu ce înflorituri, arabescuri, ci vreau să fie cărţi folositoare oamenilor, să mă sune omul şi să spună că i-a folosit"), Pavel Coruţ îşi limitează în mod deliberat creaţia la un gen de literatură lejeră, fără alte reguli decât cele ce ţintesc la succesul editorial rapid şi consistent sub raport financiar. Tot în interviul publicat de revista *Sinteza* găsim menţionate cu satisfacţie performanţe de genul:

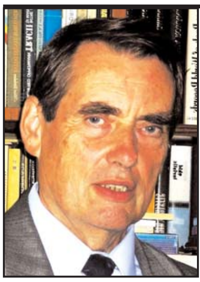
„Am depăşit 6 milioane de cărţi vândute, după care n-am mai ţinut evidenţa, deoarece nu le mai produc eu, le produc alte edituri. Erau şase milioane şi ceva acum vreo doi-trei ani. Cea mai vândută e *Quinta spartă,* cu 300.000 tiraj, apoi *Fulgerul albastru,* 300.000, pe trei e *Floarea de argint,* cu 300.000 tiraj. Astea sunt primele cărţi, 1992, 1993. Mai mult de un milion de cărţi sunt de arta succesului, respectiv dezvoltare personală, restul sunt de aventuri, dragoste, romane sociale."

Din acest munte de scrieri cu adresă populară, le reţinem pentru tema noastră pe cele din colecţia „Octogonul", având nota personală că romanele, un amestec de fantastic şi science-fiction, conţin şi o parte a doua, de comentariu în actualitate al materialului tratat, care încearcă să lege ipotezele formulate iniţial de unele realităţi politico-sociale din România de după decembrie 1989. Formula, tot în afara principiilor general acceptate de teoria literară, face însă loc în „problemă" unor personaje de felul lui Petre Varain, Mihai Ursu şi Laurenţiu Cremene, specialişti – ca şi autorul odinioară – în asigurarea securităţii informative a ţării. Fascinat de figura lui Zamolxe („cel mai probabil veghetor, pe care îl îndrăgesc foarte mult"; „eu l-am simţit ca un spirit ocrotitor al neamului românesc", mărturiseşte Pavel Coruţ), nicidecum în ipostazele cultivate de congresele de dacologie (pe care, de altfel, susţine că nu le frecventează), autorul îşi vede personajul ca pe un veritabil „străbun civilizator", impunându-l în patrimoniul naţional în locul oricăror sfinţi cultivaţi de religie. Pe acest teren mitologic restructurat, notele de exaltare naţională devin adesea categorice: „Cultul străbunilor civilizatori este o obligaţie a fiecărui cetăţean român. Eu m-am desprins însă de trecut şi în cărţile mele Zamolxe este numele unui şef de escadrilă, flotilă chiar, de aeronave, care vin să salveze omenirea terană de la dezastru." Politica mondială actuală, focarele de război etc. sunt privite cu o mărturisită disperare. În consecinţă, spune tot autorul:

„Mi-am dat seama că suntem în pericol de dispariţie ca specie, poate şi de dispariţie a planetei pe care trăim. De mii de ani, oamenii invocă anumiţi zei; din păcate, ei sunt descrişi ca abominabili şi mărginiţi şi ca atare nu mai are rost să-i invocăm, pentru că nu ne rezolvă problemele, dar trebuie cultivată speranţa că Dumnezeu şi veghetorii din subordine sunt atotputernici cu adevărat, ne supraveghează, ne lasă în anumite limite un liber-arbitru, dar ne vor salva de noi înşine. Dincolo de asta, am descris foarte mulţi extratereştri de tip uman, nu cum sunt în filme. Nu i-am văzut niciodată, nu am văzut niciun OZN, dar logica îmi spune că într-un infinit univers, etern, necreat, există mai multe lumi… În această pluralitate de lumi universale este imposibil să nu ajungem la o întâlnire, fie cu cei care ne-au colonizat sau ne-au transformat din altceva în produse de inginerie genetică, fie ne vom revedea noi, ne vom trezi în conştiinţa noastră, în creierul nostru, în genomul nostru, ne vom trezi informaţiile ultracivilizate de la acei străbuni. Eu nu merg alături de ceilalţi dacofili, ci mă îndrept către viitor."

Din listele „Octogonului" pot fi selectate titluri ilustrative pentru maniera sefistă în care se materializează concepţiile pome-nite ale autorului: *Călător pe drum de aştri* (1994), *Secretele exploratorilor astrali* (1995), *Război în ceruri* (1996), *Expediţia Cap Univers* (1996), *Războiul zeilor* (1997), *Victoria Alcorilor* (1998). Concurenţa cu Sandra Brown, autoare omniprezentă pe tarabele româneşti de prin 1990-1995, şi căreia Pavel Coruţ îi reproşează abuzul de scene sexuale provocatoare („scria nişte romane despre monta la *Homo sapiens sapiens*"), are, dincolo de un sens polemic şi „naţional" („la români, dragostea este un sentiment, sexul e undeva colateral"), inclusiv unul oarecum confratern, legat de tirajele explozive. Romane precum *Să vii ca o părere..., Vara ultimei iubiri, Flacăra iubirii, Dragoste şi otravă, Iubirile unui marinar* etc. etc. sunt replicile neobosite prin care autorul nostru conjugă contraspionajul şi sentimentalismul, angajând iubirea şi ura într-un regim mai domestic decât cel pretins de destinul mitologico-paleoastronautic al „teranilor" în general.

Orizont SF

Problematica reîncarnării

Dan D. FARCAŞ

În episoadele anterioare evocam câteva argumente pentru posibila existenţă a unei „supermemorii" externe nouă, în care s-ar înregistra, ca într-o „realitate virtuală", toate evenimentele trecute şi chiar vieţile oamenilor, înregistrări care ar rămâne acolo şi după moarte.

O ilustrare interesantă a acestei ipoteze ar putea fi pretinsele cazuri de reîncarnare. Există un număr de relatări în care, de exemplu, un copil afirmă că-şi aduce aminte că „într-o altă viaţă" a fost o anumită persoană, descriind evenimente, de regulă dramatice, cu nume de oameni, de locuri şi alte detalii pe care nu avea de unde să le cunoască, dar care, verificate, se confirmă în bună parte.

Fenomenul a fost studiat de cercetători calificaţi. Ian P. Stevenson (1918-2007), profesor de psihiatrie la Universitatea din Virginia, a identificat, la începutul anilor 1960, conform unor surse, circa trei mii de cazuri de pretinse reîncarnări. El a selectat douăzeci dintre ele, pe care le-a investigat personal, cu toată minuţiozitatea, la faţa locului, publicând rezultatele în 1966. Şapte dintre aceste cazuri proveneau din India, trei din Ceylon, două din Brazilia, şapte din Alaska şi unul din Liban. Stevenson a descoperit că cei în cauză îşi aminteau traume sau situaţii speciale, aparent dintr-o altă viaţă. El a subliniat că aceste cazuri nu dovedesc în mod indubitabil existenţa reîncarnării, dar arătau fără îndoială existenţa unui fenomen care nu putea fi explicat doar prin coincidenţe, interpretări exagerate, ori înşelătorii.

Lucrările în această direcţie au fost continuate apoi de alţi cercetători, între care Phyllis M.H. Atwater, Jim B. Tucker, Sandra Anne Taylor şi mulţi alţii, care au îmbogăţit cazuistica şi interpretările posibile. Cunosc personal, şi în România, câteva cazuri de pretinsă reamintire a unor vieţi trecute.

Ideea că spiritul uman supravieţuieşte morţii fizice şi se întoarce pe Pământ după o vreme, reîncarnându-se, ca să înceapă o nouă viaţă, într-un nou corp, apoi, după moartea lui, într-un al treilea etc. se regăseşte în multe tradiţii seculare sau religioase. Acest proces, numit şi *metempsihoză,* este acceptat ca real nu doar de religiile din India, dar şi de taoişti, confucianişti, zoroastrieni, de unele triburi amerindiene sau australiene. În reîncarnare credeau şi druizii celţi, pitagoreicii şi orficii Greciei antice, mithraicii, maniheiştii şi, într-o anumită măsură, aşa cum ne asigură Victor Kernbach, în dicţionarul său mitologic, şi vechii egipteni. Adepţi ai reîncarnării au fost şi gânditori precum Giordano Bruno, Campanella, Leibniz, Hume, Goethe, Benjamin Franklin, Lev Tolstoi şi alţii. Religia creştină nu acceptă oficial existenţa reîncarnării, dar nici n-o neagă în mod explicit.

Reîncarnarea, înţeleasă în sensul strict, se loveşte însă de câteva probleme. Una este de natură logică: admiţând că omenirea se trage dintr-un cuplu primordial, numit convenţional „Adam şi Eva" (ipoteză agreată atât de religioşi, cât şi de unii geneticieni), rezultă că în acel moment au existat doar doi oameni, deci numai două spirite, în timp ce, la ora actuală, sunt peste 7,5 miliarde. Simpla transmigrare nu poate explica de unde au apărut toate aceste spirite. Deci, dacă susţinem existenţa reîncarnărilor, trebuie să admitem că există şi spirite umane care se nasc pentru prima oară, fără a fi reîncarnări ale altor oameni. Dacă presupunem că spiritele pământenilor sunt doar o frântură dintr-o populaţie mult mai numeroasă de spirite, din întregul Univers, sălăşluind eventual şi în animale sau chiar în plante, ne-am putea întreba dacă toate aceste spirite existau şi în momentul Big Bang, al originii Universului.

Dar sunt şi fapte, bine documentate, care impun să adoptăm o viziune mai largă asupra presupuselor reîncarnări. Un astfel de caz, intens studiat şi mediatizat, este cel al lui David Paladin (1926-1984). Fiul unei mame din tribul Navajo şi al unui tată misionar alb, David era deja alcoolic la 11 ani, a absolvit cu greu şase clase, după care a fugit de acasă, ducând o viaţă aventuroasă. Înrolat soldat în Al Doilea Război Mondial, a fost trimis să spioneze poziţiile germanilor; aceştia însă l-au prins. Torturat, a fost în cele din urmă abandonat, fiind crezut mort, într-un lagăr părăsit în grabă. Şi-a recăpătat conştienţa abia după doi ani şi jumătate, timp în care a fost auzit uneori bâiguind şi ruseşte. Interogat asupra identităţii sale, atunci când şi-a revenit, el a răspuns prompt: „Sunt pictor, numele meu este Vasili Kandinski". (Vasili Kandinski, rus de origine, naturalizat german, apoi francez, a fost unul dintre cei mai mari pictori ai secolului XX, poate primul dintre iniţiatorii artei abstracte, în 1910.)

Paladin a încercat să-şi dovedească identitatea relatând mai multe fapte şi aspecte puţin cunoscute din viaţa lui Kandinski. El a cerut şi a primit, prin Crucea Roşie, instrumente necesare picturii, realizând un număr de lucrări care au fost apreciate de lumea artistică, subliniindu-se că stilul lor semăna cu arta lui Kandinski.

N-ar trebui să mai menţionăm că David nu avea niciun fel de cunoştinţe de pictură, nu avea de unde să audă de Kandinski, nici să cunoască limba rusă. Recâştigându-şi treptat şi identitatea reală, Paladin a continuat să picteze în acelaşi stil, dar şi în spiritul tradiţiei Navajo, devenind apreciat şi ajungând să predea pictura într-un colegiu. El şi-a dedicat ultimii douăzeci de ani din viaţă, până la moartea sa în 1984, picturii şi activităţilor în folosul comunităţii. În faţa şevaletului, nu mai părea posedat de spiritul lui Kandinsky, dar s-a spus că era parcă într-o stare de transă, ca şi când inspiraţia i-ar veni din altă parte.

Iniţial, am putea crede că este încă un caz de „reîncarnare". Numai că Vasili Kandinski a murit pe 13 decembrie 1944, în Franţa, pe când David avea 18 ani. Nu putea fi vorba deci de o „reîncarnare" în sensul obişnuit al noţiunii. Dr H.N. Banerjee, de la Universitatea din Jaipur, care a studiat mai multe cazuri similare, a opinat că spiritul lui Kandinsky a intrat în corpul lui Paladin profitând de slăbiciunea acestuia şi de faptul că spiritul său era absent.

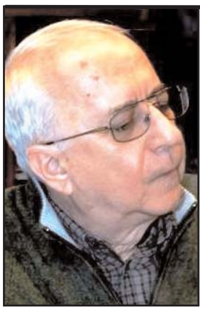
În lumina a tot ce am prezentat până aici, o ipoteză care ar putea explica cele întâmplate este că mintea inconştientă a lui Paladin, pe fondul deconectării minţii sale conştiente, a intrat în legătură cu „copia" lui Kandinsky aflată în „Arhivele Akasha", copie pe care temporar a preluat-o drept propria identitate. Cazul nu este singular. Un astfel de mecanism ar fi în măsură să explice şi alte rememorări de „vieţi precedente", fără a face apel la mecanismul reîncarnării. Ar dispărea astfel şi obiecţiile aduse mai sus, fără a afecta ipotezele conexe, legate de supravieţuirea spiritului, la modul acceptat, de pildă, de religia creştină.

Dar de ce Kandinsky? O ipoteză mai îndrăzneaţă ar fi că spiritul lui Kandinsky, înregistrat în Akasha, şi-a păstrat, şi acolo, însuşirea de a lua iniţiative şi a vrut să găsească o cale de a-şi continua lucrarea pe Pământ, printr-un alt corp.

Cazurile în care spiritul unei persoane se poate îndepărta de un corp vătămat sau epuizat şi poate fi înlocuit de un spirit nou, care ia în stăpânire trupul, au fost examinate de Ruth Montgomery (1912-2001), o cunoscută jurnalistă, acreditată la Casa Albă pe perioada a şase preşedinţi, înainte să devină interesată de probleme spirituale. Ea a fost prima care a introdus conceptul de *walk in* (luare în posesie) pentru spirite care se înstăpânesc pe corpul unui pământean, pe care apoi îl folosesc, eventual până la moarte. Montgomery a susţinut că multe din informaţiile pe acest subiect le-a primit, prin dicteu automat, de la nişte ghizi spirituali decedaţi. Alţi autori, între care Scott Mandelker sau Brad Steiger, au propus, în cărţile lor, clasificări similare ale fenomenelor de acest tip.

Retrăirea detaliilor vieţii unei persoane decedate, simţindu-le ca fiind propriile amintiri, nu este deci o dovadă definitivă a existenţei reîncarnării ori a „vieţilor precedente". Rupert Sheldrake, de pildă, sugera că, dacă admitem că există un soi de memorie universală, în genul a ceea ce am numit inconştient colectiv, sau Akasha, cu care suntem cu toţii conectaţi, s-ar putea „să ne sincronizăm cu o anumită persoană din trecut, care acum este moartă şi, prin rezonanţă morfică, să avem acces la amintiri din viaţa sa trecută." Dar asta nu dovedeşte – spune el – că „tu erai acea persoană". (Va urma)

Ars longa...

O artă verticală

Titus VÎJEU

Apărută din raţiuni utilitare, spre a „îmblânzi" zidurile reci ale castelelor medievale şi austerii pereţi ai catedralelor apusene, tapiseria a ajuns prin arta cuprinsă în textura ei inspirată să încălzească nu doar murii sus pomeniţi, ci şi sufletele privitorilor aflaţi în incintă. În spaţiile mai puţin orgolioase de la răsărit, ea şi-a tras seva din chilimurile ţărăneşti şi ştergarele înveşmântând masa de sărbătoare, neuitând să memoreze „trecute vieţi de doamne şi domniţe" precum fu viaţa Mariei de Mangop, perechea voievodului Ştefan, adusă la curtea moldavă din demult dispărutul principat grecesc Theodoro din sudul Crimeii.

Treptat, tapiseria avea să devină ea însăşi o prinţesă a artelor decorative, cu deschideri spre cunoaşterea sensibilă, spre zările unor forme şi culori aşezate altfel decât în rama tablourilor. Născută din truda războiului de ţesut, tapiseria devine o suprafaţă în care imaginaţia artistului trebuie să ţină seama de rigoarea unei compoziţii impuse de rezistenţa firului de lână şi de dinamica subtilă a culorilor. În plus, ea este expusă întotdeauna vertical, pe un suport material căruia îi netezeşte drumul spre spirit.

De câte ori am avut prilejul să străbat sălile în care expunea Lia-Maria Andreiţă lucrările sale, în ţară sau în străinătate, am avut certitudinea că arta ambientală – din ce în ce mai prezentă în lume – nu se va putea sustrage emoţiei, în pofida solicitărilor postmoderne ale unor teoreticieni – altminteri remarcabili – precum Hal Foster, ce favorizează în cercetările lor „anti-estetica".

Am avut privilegiul de a vedea lucrările artistei-diplomat expuse la Paris (Centrul Cultural Român) şi la Roma (Accademia di Romania sau în „Biserica Artiştilor" din Piazza del Popolo), dar şi la Casa Titulescu din Bucureşti ori la sediul din Aleea Alexandru al Institutului Cultural Român. Acelaşi corolar al emoţiei a străbătut şi sălile Centrului Cultural „Adrian Păunescu" din inima capitalei (str. Vulturilor 1) unde au fost expuse în zilele de decembrie 2019 câteva zeci de lucrări prin care artista întâmpină sărbătoarea Crăciunului.

Era firesc, deci, ca tematica religioasă să nu lipsească. Istorii venite spre noi din cuprinsul Vechiului şi Noului Testament îşi află oglindirea în tapiseriile ce transcriu într-un limbaj plastic accesibil şi convingător episoade definitorii ale creştinismului. Li se alătură motive bine filtrate din lirica lui Mihai Eminescu sau Nichita Stănescu, în ideea reprezentării vizuale a semnificantului cuprins în poeme. În acest fel, se impune încercarea (izbutită) de cartografiere a unei spiritualităţi naţionale căpătând în final însăşi imaginea hărţii unei ţări ce se încăpăţânează să creadă în valori importante, în ciuda modelor noi ce încearcă să niveleze popoarele sub comandamentul unui globalism păgubos.

Ars longa...

Lia-Maria Andreiţă

Lia-Maria Andreiţă s-a născut la 29 ianuarie 1948, în satul Negoeşti, comuna Şoldanu, judeţul Călăraşi. A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, a fost diplomat MAE întreaga carieră, cu misiuni complete în Franţa şi Italia şi cu misiuni de mai scurtă durată în Singapore şi Cipru.

Din 1983, a participat, cu tapiserii, la numeroase expoziţii de grup şi a organizat expoziţii personale în ţară şi străinătate (Iugoslavia, Italia, Franţa, Austria). Este membră a Uniunii Artiştilor Plastici din România (Secţia Arte Decorative – Tapiserie), Membră a Academiei Internaţionale de Artă Modernă – Roma. Are lucrări în colecţii particulare din România, Basarabia, Austria, Franţa, Italia, Vatican, Grecia, Finlanda,

Japonia, China, India, SUA, Tailanda.

Are şi o bogată activitate scriitoricească, a publicat romane, povestiri, eseuri, însemnări de călătorie (uneori în colaborare cu Ion Andreiţă, soţul său), interviuri, a tradus din literatura chineză (în colaborare cu Xu Wende şi Ion Andreiţă). Este membră a Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România şi a Federaţiei Internaţionale a Jurnaliştilor.

A primit de două ori Premiul Naţional de Tapiserie, precum şi mai multe premii şi distincţii literare.

Dacă tehnica în care Lia-Maria Andreiţă îşi realizează opera este tradiţională, în ceea ce priveşte limbajul avem de-a face cu o preocupare de-a folosi semne foarte moderne, cu o mare libertate faţă de modelul luat din realitate; ceea ce nu înseamnă o eliminare a modelului. Este un limbaj simplu, care operează cu forme clare, cu raporturi cromatice tranşante – şi care, tocmai fiind servit de această minuţioasă transpunere în *haute-lisse,* este cu atât mai pregnant liber, cu atât mai pregnant modern, îmbinând libertatea cu rigoarea; o anume rigoare, care este şi interioară, dar care este şi dictată de tehnică. (Alexandra Titu, 1989)

Aparent, tapiseriile Liei-Maria Andreiţă trădează o artă mai ludică, mai pământeană – redată în jocul de culori şi mişcare – dar, la o privire atentă, compoziţia este extrem de strunită, dominând locul. Elemente constitutive ale universului, dar şi ale unei tradiţii româneşti. Încet-încet, artista se apropie să realizeze un cosmos. (Acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Roma-Italia, 1995)

Lia-Maria Andreiţă este o rafinată artistă tapiseră, care ştie să îmbine rigoarea tehnicii cu originalitatea desenului, ceea ce demonstrează o vastă cunoaştere a artei contemporane. Unele tapiserii sunt dedicate marelui poet român Mihai Eminescu. (Stefania Severi, Roma-Italia, 2004)

Soare de iarnă. La vernisajul expoziţiei de tapiserie *Ave Maria* a artistei plastice şi scriitoarei Lia-Maria Andreiţă, organizate în spaţiul generos al Fundaţiei „Adrian Păunescu”, am privit totul cu un sentiment special.

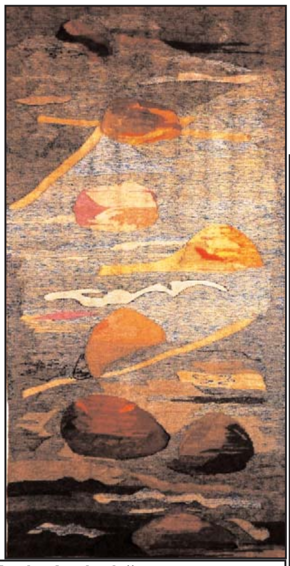
Poate am fost contaminat de emoţia artistei, care a mărturisit că, demult, la începuturile ei în această artă atât de legată de tradiţia meşterilor populari, marele poet şi gazetar Adrian Păunescu i-a reprodus în *Flacăra* o lucrare dintr-o expoziţie naţională. Prin aceasta, i-a marcat destinul artistic.

Şi iată că azi, Lia-Maria Andreiţă se întoarce în paginile revistei *Flacăra lui Adrian Păunescu,* o publicaţie veghează de spiritul poetului şi de privirea luminoasă a fiicei lui, Ana Maria Păunescu, având alături de ea tot un artist plastic, pe soţul ei, Daniel Şerban, care a căpătat şi el un indicibil aer de familie.

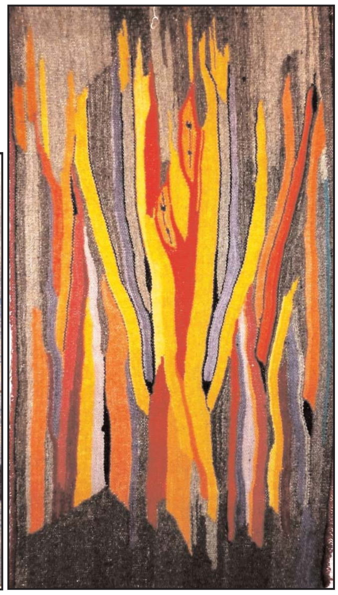
Tapiseriile Liei Andreiţă continuă un gând. Acela al prozatoarei născute sub lumina Sudului românesc, aşezând pe pânza ţesută din *colori* vechi, naturale, sentimentul duratei şi amintirea sufletului străbunilor ei, transpusă în imagine artistică.

A fost o zi frumoasă a acestui început de iarnă bucureşteană, o iarnă încă legată de soarele toamnei, a cărui lumină părea că s-a păstrat, într-un mod subtil, în creaţiile reunite sub titlul ascendent *Ave Maria.* (Nicolae Dan Fruntelată)

(Continuare la pag. 23)

Număr ilustrat cu tapiserii de Lia-Maria Andreiţă.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Col. Ion GIURCĂ – istoric, Bucureşti
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Filofteia PALLY – istoric, Piteşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Nicolae Dan FRUNTELATĂ – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Titus VÎJEU – scriitor, Bucureşti